

ISSN: 2147 -0936

Volume 3, Number 1, Summer 2014

Malatya- TÜRKİYE

www.inonuijoss.com

General Issue: 5

İnönü University

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences

IT IS AN INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL PUBLISHED TWO TIMES A YEAR
BY İNÖNÜ UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

ADVISORY BOARD/ DANIŞMANLAR

Dr. Abdülkadir Baharççek	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Abdullah Korkmaz	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Ahmet İncekara	Istanbul University/ TÜRKİYE
Dr. Ahmet Karadağ	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Alhagi Drammeh	Al-Maktoum College of Higher Education-Scotland/ UK
Dr. Ali Kaya	Erciyes University/ TÜRKİYE
Dr. Ali Şen	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Amjad Hussain	Trinity Saint David, Wales/ UK
Dr. Bülent Güloğlu	Pamukkale University/ TÜRKİYE
Dr. Cafer Mum	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Durmuş Acar	Suleyman Demirel University/ TÜRKİYE
Dr. Ejaz Ahmed	Windsor University/CANADA
Dr. Hakan Erkuş	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Hakan Kahyaoğlu	Dokuz Eylül University/ TÜRKİYE
Dr. Hasan Ağan Karaduman	Yıldız Technical University/ TÜRKİYE
Dr. Hasan İbicioğlu	Suleyman Demirel University/ TÜRKİYE
Dr. Hasan Kaval	Gazi University/ TÜRKİYE
Dr. Hatice Esedova,	Azerbaijan National Museum of Fine Arts/ AZERBAIJAN
Dr. Hüseyin Subhi Erdem	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Işıl Akgül	Marmara University/ TÜRKİYE
Dr. Jan Zygmunt	Wroclaw University, Wroclaw/ POLONYA
Dr. Kemal Yıldırım	Anadolu University/ TÜRKİYE
Dr. Levent Gökdemir	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Mahmut Atay	Firat University/ TÜRKİYE
Dr. Mavil İzzi Dien	University of Wales-Lampeter, Wales/ UK
Dr. Mehmet Balçılar	Eastern Mediterranean University/ KKTC
Dr. Mehmet Güngör	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Mehmet Karagöz	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Mezhahir Avşar	Selcuk University/ TÜRKİYE
Dr. Murat Karagöz	Fatih University/ TÜRKİYE
Dr. Mustafa Arslan	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Mustafa Koç	Ryerson University/UAS
Dr. Mustafa Özer	Anadolu University/ TÜRKİYE
Dr. Muzaffer Demirbaş	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Namık Kemal Öztürk	Mugla University/ TÜRKİYE
Dr. Nevzat Şimşek	Dokuz Eylül University/ TÜRKİYE
Dr. Nihat Akbıyık	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Ömer Eroğlu	Suleyman Demirel University/ TÜRKİYE
Dr. Osman Zekai Orhan	Marmara University/ TÜRKİYE
Dr. Özlem Gökteş	Istanbul University/ TÜRKİYE
Dr. Philip Wilson	University of East Anglia/UK
Dr. Ramazan Korkmaz	FiratUniversity/ TÜRKİYE
Dr. Recep Güneş	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Şaban Nazlıoğlu	Pamukkale University/ TÜRKİYE
Dr. Salim Çöhce	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Selma Karatepe	Inonu University/ TÜRKİYE
Dr. Serap Buyurgan	Gazi University/ TÜRKİYE
Dr. Taner Akçacı	Kilis 7 Aralık University/ TÜRKİYE
Dr. Veli Kayhan	Erciyes University/ TÜRKİYE
Dr. Veysel Bozkurt	Istanbul University/ TÜRKİYE
Dr. Zehra Çobanlı	Anadolu University/ TÜRKİYE
Dr. Zekai Özdemir	Istanbul University/ TÜRKİYE

ISSN: 2147-0936

Yıl/Year: 2014

Cilt, Sayı/ Volume, Number: 3, 1

Genel sayı/ General issue: 5

Yayın ve Yönetim Yeri / Editorial Office: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

(Elazığ Yolu 15. km.) Kat: 1, 44280, Malatya-TÜRKİYE,

tel. 90 422- 377 30 00, fax. 90422-3410047

e-mail: inonusobilder@gmail.com

www.inonuijoss.com

Sahibi/ Owner

Dr. Mehmet KARAGÖZ

Genel Yayın Yönetmeni /Managing Editor

Dr. Mehmet ÖNAL

Yayın Yönetmenleri / Editors

Dr. Abdullah KORKMAZ

Dr. Mehmet TİKİCİ

Dr. Adnan Metin KARKIN

Dr. Hulusi ARSLAN

Yayın Kurulu/ Board of Editors

Dr. Mehmet KARAGÖZ

Dr. Mehmet ÖNAL

Dr. Muzaffer DEMİRBAŞ

Dr. A. Faruk SİNANOĞLU

Dr. Neslihan DURAK

Dr. Ünal İMİK

Editörler/Editors

Dr. Mehmet ÖNAL

Lec. Mustafa YILDIRIM

Dr. Mehmet ULUKÜTÜK

İngilizce Editörleri /Editors of English

Fatih ÖZTÜRK

Musa AZAK

Osman Gazi BİRGÜL

Yazı İşleri /Editorial Secretary

Fadime ERDOĞAN

WEB Sorumlusu / WEB Master

Alper KARAGÖZ

Basım Yeri/ Publisher

İnönü Üniversitesi Matbaası

An International Journal with Referee, and Indexed in ASOS

ASOS INDEX'te Taranan Uluslararası Hakemli Dergi

BU SAYININ HAKEMLERİ/ REFEREES OF THIS ISSUE

Dr. Ahmet TUNÇ, Kilis 7 Aralık University

Dr. Ali Fuat GÖKÇE, Kilis 7 Aralık University

Dr. Cüneyt KURT, Mustafa Kemal University

Dr. Emin ÇELEBİ, Muş Alparslan University

Dr. Gökhan TUNCEL, İnönü University

Dr. Gül KOÇSOY, Fırat University

Dr. Mehmet KARAGÖZ, İnönü Üniversitesi

Dr. Mehmet ÖNAL, İnönü University

Dr. Neslihan KAYIR, Selcuk University

Dr. Philip Wilson, University of East Anglia/UK

Dr. Sadık ARMUTLU, Inonu University

Dr. Şahabettin YALÇIN, İnönü University

Dr. Şahin EFİL, İnönü University

Dr. Selahattin BAKAN, İnönü University

Dr. Süleyman AYDIN, İnönü Üniversitesi

CONTENTS/ İÇİNDEKİLER

LECTURES OF PRESENCE IN OTTOMAN EMPIRE

OSMANLI İMARATORLUĞUNDA HUZUR DERSLERİ

Necmettin TOZLU 1-10

REFLECTION OF THE OTHER CHARACTER OR THE MISFIT PROTAGONIST IN ISHIGURO'S *THE REMAINS OF THE DAY*

ISHIGURO'NUN THE REMAINS OF THE DAY ADLI ROMANINDA DİĞER KARAKTERİN YA DA TOPLUMA UYMAYAN ANA KAHRAMANIN YANSITILMASI

Dr. Zennure KÖSEMAN 11-20

YEREL SİYASETTE SİYASAL KATILIM, YEREL SİYASAL AKTÖRLER VE SEÇMEN EĞİLİMLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

POLITICAL PARTICIPATION IN LOCAL POLITICS, AND FACTORS AFFECTING LOCAL POLITICAL ACTORS AND THE TENDENCIES OF VOTERS

Murat SEZİK 21-44

ESTETİK DÖNÜŞÜMÜN SÜREKLİLİĞİ

THE PERSISTENCE OF AESTHETIC TRANSFORMATION

Dr. Necmi KARKIN 45-52

REHBERLİK VE FELSEFE İLİŞKİSİ YA DA REHBERLİK HİZMETİNİN YÜRÜTÜLMESİNE YÖNELİK BİR TEKLİF

RELATIONSHIP OF GUIDANCE AND PHILOSOPHY OR A PROPOSITION FOR THE CONDUCT of GUIDANCE SERVICES

Dr. Mehmet ÖNAL 53-64

İLİM TARİHİNDE TÜRKLER

TURKS IN HISTORY OF SCIENCES

Dr. Etem ÇALIK 65-82

CONTENTS/ İÇİNDEKİLER

BİLGİ EKONOMİSİ VE KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ

KNOWLEDGE ECONOMY & ITS EFFECTS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Ahmet TUNÇ 83-106

YAZIM KURALLARI

SPELLING RULES 107-126

LECTURES OF PRESENCE IN OTTOMAN EMPIRE

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA HUZUR DERSLERİ

Necmettin TOZLU

Bayburt Üniversitesi,

Eğitim Fakültesi, Bayburt/ TÜRKİYE

ntozlu@bayburt.edu.tr

ABSTRACT

In the Imperial Age, Istanbul (Constantinople) was a prominent cultural centre not only of the Islamic Community but also for the whole world. The capital was also the heart of military, intellectual and educational activities. Many of the inventions and innovations used to come up here and then spread out to the rest of the world. In this cultural environment the institution of “Lectures of Presence” functioned as a devising body for about two hundred years. During this long period thousands of study circles were held. Scholarly meetings of great importance were organised here and prominent scholars argued their views in these meetings.

Key Words: Ottoman, Education, Lecturers with Sultans

ÖZET

İmparatorluklar döneminde İstanbul yalnızca İslam toplumunun değil tüm dünyanın önde gelen kültür başkentiydi. Başkent aynı zamanda, askeri, entelektüel ve eğitimle ilgili aktivitelerin de kalbi hükmündeydi. Pek çok icat ve yenilik dünyanın diğer önemli ülkelerine önce burada ortaya çıktıktan sonra yayılıyordu. Bu kültürel atmosferde “Huzur Dersleri” kurumu varlığını 200 yıl kadar sürdürdü.

Necmettin Tozlu

Bu uzun süre zarfında binlerce çalışma halkası oluşturuldu. İlmî toplantıların en önemlileri burada yapıldı ve büyük düşünürler görüşlerini bu meclislerde tartıştı.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Eğitim, Sultanlarla Dersler

INTRODUCTION

“Lectures of Presence” was a great educational institution in the history of the Ottoman Empire. This name was given to them because lectures were given in the presence of the Sultan. In other words, this name has given because of the regular attendance of Ottoman Sultans in this study circle. This was a unique higher educational institution and a sophisticated intellectual circle with no match in world history. Customarily, proceedings in the circle were: first, lecturers present their papers and then the meeting continues with questions by attendant scholars. In the last stage discussions take place and if no further explanation is required or question posed by attendants or listeners the meeting ends upon an indication from the Sultan himself.

Historians assert that “Lectures of Presence” go back to the time of Osman Gazi who was the founder of the Ottoman dynasty that they continued, without a break, under the reign of Orhan Gazi¹ and to the reign of Sultan Mustafa III² who ruled between 1757- 1774. In 1758, the studies were based on certain rules and precepts.³ The so-called “Lectures of Presence” continued to be held regularly until the early decades of the twentieth century. They were ended by a special law (dated 3 March 1924) of the new Turkish Republic which wanted abolishment of the caliphate and the sending into exile of the Ottoman Dynasty.

Despite, its importance and function in Ottoman educational history, historians of education have little information about it. Whilst the institution itself was great and the discussions fruitful, notes were not regularly taken of the conventions. Therefore, there are few records which have survived. Because of the short-

---

¹Eldest son of Osman Ghazi, was born in 1288, and ruled between 1326 and 1362. Between 1326-1344 he established Ottoman Power in Asia Minor, the foundations for the later empire of the Ottomans and is to be regarded as its real founder.

²Ottoman Sultan was born 1717. In 1768 a disastrous war with Russia broke out. Mustafa III is praised in the Turkish Sources as a good ruler.

³Pakalın, *Tarih Deyimleri Sözlüğü*, vol. I, p. 860.

age of sources concerning these important lecturers they have not yet been totally investigated. Although, there is a lack of material, because of both the extraordinary quality of the "Lectures of Presence" and the greatness of the scholars who contributed time and effort to these lectures, I have tried to highlight the institution in order to get as clear an understanding about it as possible.

The Rules and Practices of "Lectures of Presence"

Lecturers of Presence bear some peculiarities of their own. All the lecturers and attendants were of a different character. The lecturers were chosen from amongst the attendants by the office of the SheikhuIslam,⁴ but not with the sole consideration of rank but also assessing their ability. The basic principles for selecting the scholars were that they: should be first class scholar-teachers; have many students taking advance courses and to be known for having a good personality as well as an established capability and expertise.⁵ In the case where a selection method was considered improper according to the rules, it was noted in the register book by a mark put against the name of the scholar, which indicated that the assignment was counted as temporary.⁶

Attendants too were chosen again by SheikhuIslam among the prominent scholars in order of rank. Then proceedings were concluded by assign from the Sultan. Attendants were supposed to pose questions for the lecturer to further clarify matters. For example, for the first professional Lectures of Presence, Ebubekir Efendi was chosen as a presenter, and Nabil Mehmet Efendi, Hamdi Efendi (Palace Instructor) the supervisor of the office of SheikhuIslam Idris Efendi; Muzellef Mehmet Efendi and Konevi Ismail Efendi were chosen as attendants. The subject

---

⁴ShaykhuIslam was used early in the Islamic era for Islamic religious figures as an honorific title, for ranking Sufis among others. Later, in the Ottoman system, the ShaykhuIslam was the chief judge *mufiti* and head of the State Hierarchy of *Ulema* (religious scholars). (See, The Oxford Encyclopaedia of the Modern Islamic World, vol. 4, p. 54).

⁵Mardin, *Huzur Dersleri*, vol., I, p. 99.

⁶Ibid., p. 103-104.

Necmettin Tozlu

verse for the meeting was “*Ya eyyuhelleziyne amenu kunu gawmin bil-gist...*”⁷ In this circle it is reported that Muzellef Mehmet Efendi and Idris Efendi disputed on a certain point but the lecturer Ebubekir Efendi clarified the interpretation and convinced him.⁸ It is also reported that in that year nine circles were held and some one hundred and twenty-six scholars selected as lecturers or attendants. At the end of the meeting, lecturers and attendants were presented with various gifts and favours.

Many scholars agreed that Sultan Mustafa III made the Lectures of Presence an official institution. At that time, the sultan wanted the scholars to lecture in the palace, thus paving the way for this formality and setting the principles for it. According to Ebu’l Ula Mardin, since the rulers of Empire gave high consideration to the fruitfulness of the Holy Month of Ramadan⁹ after the time of Sultan Mustafa III, it became a rule that Lectures of Presence were to be held at least eight meetings during the of Holy Month of Ramadan. At these meetings the prominent scholar of the day used to give lectures in the presence of the Sultan.

Beside the above principles of selection, procedure and time some other practices were also accepted. For instance, circles were held in the first ten days of the Holy Month of Ramadan,¹⁰ and began with the first chapter of the Qur'an called *Fatiha*. The interest taken in the lectures on Quranic interpretation was great even though the Quranic verses were selected in a non-orderly way. During the first years of this tradition various Quranic verses were thoroughly analysed. However, from the time of Mustafa III onwards, these analyses were done in an organised order beginning principally with chapter *Fatiha* and continuing with selected verses.¹¹

---

⁷The Quran, 4: 135 and 5: 8 : O you who believe! Stand out firmly for justice, as witnesses to Allah, even if it be against yourselves, your parents, and your relatives, or whether it is against the rich or the poor...”

⁸Pakalın, vol. I, p. 861.

⁹The ninth month of the Muslim calendar which is the month of fasting.

¹⁰Pakalın, vol. I, p. 860.

¹¹Mardin, vol. I, p. 21.

Lectures of Presence in Ottoman Empire

The official beginning of the meeting being marked by the reading of Quranic verse gave a great significance to the study circle. In a way, it calls Sultans to righteousness and justice whatever the cost, because it was accepted that justice is one of the strongest and most immutable principles and is the foundation for regulating property and the social order. Therefore, in an indirect way the messages of the Lectures of Presence showed the way for a just order to the sultans and statesmen with its implications without too much political discussion. On this academic ground the Sultan and the statesmen could learn social structure of justice.

Although the lecturers were the most outstanding scholars of their age they prepared themselves throughout the year for the study circles to avoid any shame in the Presence of the Sultan due to any incapacity. The Quranic verses to be studied in the year circles would be determined and circulated to the interested persona in the three months prior to the meeting. This three month interval was an opportunity for the scholars to investigate certain meanings, evaluate various aspects and after this rich-thinking phase the conclusions were related. Sometimes in the circles the chosen arbiter's final decision would be taken as the conclusion of the circle.

Although, these circles were held mainly in matters of Quranic interpretation scholars from different regions and societies also participated in the study circles and gave the meetings a harmonious colour. In the lectures and discussions which followed them, the subjects were handled in such a way as to interrelate them with all the disciplines. In this way all the disciplines benefited from the result. According to Mardin, disputed discussions in Lectures of Presence also were carrying a practical value, because by this way the Sultan and other statesmen can appointed correct person for the Court of Appeals and for another official status.¹².

Circles were held in one of the spacious halls of the palaces. The lecturer and the attendants sat on floor cushions, putting their texts and paper on short reading stands called *rahle*. Meetings lasted for about two hours between noon (*zuhr*) and afternoon (*asr*) prayers. The Sultan listened to the lecturers on an arm-

---

¹²Ibid., vol. I, p. 7.

Necmettin Tozlu

chair and listeners took their places on the cushions. However Sultan Abdulhamid II¹³, as an exception, followed the meeting like other listeners sitting on his knees on the ground.

After lectures, the discussions, especially those of the highest-ranking attendants, analytically dealt with various aspects of the text. The intention of discussions was not to embarrass the lecturer through unrelated questions. Skilfully, by posing timely and searching questions the whole circle, members and listeners, received scholarly benefit. Such a refined style was achieved in the circles through long years of meeting experience. Those who sometimes gave up politeness and took up a rude manner were taken out of the circle and were sometimes even punished accordingly. It was even reported that in some extreme cases the rude people were sent into exile. However, it must be noted that actually cases of punishment were rare. An important part of the circle was the practice of promotion and reward. This method of rewarding speakers is today considered to be the most fruitful system employed in this institution of the Empire throughout its long history.

Also, in the Lectures of Presence listeners too could participate in the discussion alongside the scholars. This was their right. In the modern world this kind of practice can be likened to the presentation session for a doctoral degree; the listeners may pose questions to the presenter lecturer if they wish. There is an interesting record of a lengthy discussion between one of the listeners, Hayrettin Pasha and the lecturer of the circle. At the end of the meeting the Sultan would stand up, the lecturer perform his closing prayer and lastly upon indication the people go out.

It is an established fact that these institutionalised study circles were composed of an original academic structure and had immutable principles for scholarly argument during lecturing and discussion. Another important aspect of the Lectures of Presence is that the scholars, attendants and listeners could express their

---

¹³Ottoman Sultan: b. 1842, r. 1876-1909, d. 1918. In order to put a stop to the intervention of the European powers, he initiated an international conference in Istanbul and promulgated the first Constitution, which introduced a two-Chamber parliamentary system. The parliament was closed in 1878 until 1918. He also built the Hijaz Railway, connecting Turkey to the Holy Cities of Islam.

Lectures of Presence in Ottoman Empire

views with no restrictions or obstructions against them. Selim III¹⁴ stressed this freedom very clearly at the opening session of the circles, which took place in his time.¹⁵

The meetings were held in an organised way. First of all the number of lecturers and attendants was limited. The total number of scholars who attended including the lecturer himself was successively 6, 8, 12, 13, 14, and 15 during the reigns of the Sultans. This number reached 16 in the time of Abdulhamid II.¹⁶ No one could overstep these rules and customs, not the lecturer nor the attendants. The Sultan himself was no exception in this spectrum.

In the context of the Lectures of Presence there were three types of Circles. The first one was that of the regular circles. There were eight of these, held twice weekly, during the Holy Month of Ramadan. They were called the Lectures of Presence. For this Circle regular attendance was required. The second type was the Circles of Lectures, often convened towards the end of Ramadan under the name 'Lecturers of the Ninety Circle' and the scholars participated in the meeting on a temporary basis. The third type was the Special Circles, which consisted of the most prominent scholar-teachers who had jobs such as the higher officials in the judiciary. These "Special Circles" were called *Hudhur Meclisleri* (Meaning of Eminent).

Although lecturers were in general preparing themselves throughout the year, both lecturers and attendants could not discuss the scheduled subjects among themselves before the convention was held. The Sultan himself determined the meeting hall. Those who wanted to participate as listeners were presented to the Sultans.

Beside all the predetermined conditions some secondary measures relating to organisation and the order of meetings were decreed by the Sultan and carried out accordingly. One such decree was that when the Circle ends some gifts and favours should be given to both lecturers and attendants. These were sometimes

---

¹⁴Ottoman Sultan: b. 1761, r. 1789-1807. In his time some reforms were made to restore the strength of the Ottoman Empire.

¹⁵Mardin, vol., I, p. 25.

¹⁶Ibid., p. 8.

Necmettin Tozlu

practical things such as helping the scholar in constructing a house or in the form of a promotion in rank and grade. Scholar-teachers were presented with various royal monograms and they were given some other special kinds of gifts too. The lecturers were often given special bundles as holiday gifts such as giving expense for wising Muslim world. Special consideration was given to the equality of these bundles regarding and reputation and the consideration of the first of all convention had always the priority. This tradition of bundle giving is one of the significant mores of the Turkish people and is still practised in some regions of the country especially on religious and other festival days. The tradition of bundle giving was started in Ramadan of the year of 1967. They can consist of cash or other gifts and fervours.

The Lectures of Presence as an High Educational Practice

In the Lectures of Presence one could witnessed the most prominent masters of age whose mind keeps the human being most dear and never lose its dynamism and brilliance wisdom. Sultans were advised both directly and indirectly by these esteemed scholars to be just to do right and to support honest characters. Evil inclinations were checked and marked as wrong for the Sultans. Through this tradition the princes and statesmen were also subject to certain training for good behaviour. It was not surprising that lecturers mention directly certain unjust actions by the administration and sometimes a high ranking official such as the Sultan himself, might be embarrassed. Also, through the Lectures of Presence the Sultan became acquainted with the prominent scholars. When the time came for appointments, these scholars and attendants could assign a scholar whom they judged as fit for the task, without using any intermediary for the procedure.

When we consider all their fruitful aspects, we conclude that those Study Circles provided an interesting and wonderful dimension of educational and bore many exemplary features. Even its pedagogical characteristics contain all the fineness of today's techniques. First of all, there were a different attendants and lecturer in every meeting to prevent the monotony of the same voice. Interest paid and motivation too were increased considerably by this procedure. Unnecessary repetitions were stopped so that vigour and dynamism reached the highest levels

for both scholars and listeners. Attention and motivation never ceased. The interrelation between the lecturers and attendants and the dynamic methods used were all part of a skilful plan for zealous and sincere participation in the Circles held.

Since lecturers and the active attendants were selected from amongst the most prominent scholars, specialisation was promoted. In addition to this by lecturing or actively participating in the Study Circles the most prominent scholars got both valuable experience and self-confidence through practice in front of the Sultan and statesmen. However, lecturers and attendants had to maintain a high standard of politeness while they were employing their intellectual and reasoning faculties. It must be admitted here that this kind of ethical behaviour was achieved only recently in today's educational philosophy.

CONCLUSION

The Lectures of Presence of which I have tried to give a general description are a unique institution that has no match in world educational and scholarly history. Therefore we can observe that such precious institutions helped the Imperial system of the Ottomans to survive for a long time. Therefore it is not fair to claim that the strength of Ottomans came only from its great military success. In fact, the Empire was continuously fed by these kinds of intellectual and scholarly sources.

The Circles demonstrate both the esteem given to scholarly activities and the promotion of them. The Study Circles of Ramadan are a fine example of how teaching and learning are so interrelated. One of the importance of these Circles was that the Sultans benefited considerably from them. They took advantage of the situation, using the most prominent scholars (whether lecturers or attendants) as a source of guidance, and as a means of understanding the basic tenets and precepts of Islam which constitute the very roots of the state.

The Lectures of Presence were a pity example for the history of education. Even in modern governing bodies we have not yet reached such a maturity as to accept the warnings and critiques of scholars and to accept their guidance. Another feature of Circles is that they constitute a good example to be taken most seriously in today's education systems.

Necmettin Tozlu

Unfortunately these fruitful discussions were not officially registered for a long period. Only after the reign of Sultan Abdulhamid II (early twentieth century) was this shortcoming realised and from that time onward lecturers and attendants came to the Circles with their reports written in Turkish. Also towards the last years of these Circles, some lecturers and other participating scholars published their own notes and lectures. From the manuscripts and publications we can deduce some principles and practices associated with the Circle. The conclusions reached in these quite significant Circles were presented intact without intervention. Having discussed the exemplary nature of the Lectures of Presence I must also mention a significant shortcoming of the meetings. If the discussions of the attendants had been published every Ramadan, we would today have had a unique treasure of educational history and theory. Unfortunately we lack that.

BIBLIOGRAPY

Ebul-Ula Mardin, *Huzur Dersleri*, Istanbul University Press: Istanbul, 1956.

Pakalın, Mehmet Z., *Tarih Deyimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları: Istanbul, 1967.

Halid Ziya Usakligil, *Saray ve Otesi*, Hilmi Press: Istanbul, 1941.

T. S. M. Archive Book, No 381.

The Oxford Encyclopaedia of the Modern Islamic World, Oxford University Press: New York, 1995.

**REFLECTION OF THE OTHER CHARACTER OR THE MISFIT
PROTAGONIST IN ISHIGURO'S *THE REMAINS OF THE DAY***

ISHIGURO'NUN *THE REMAINS OF THE DAY* ADLI ROMANINDA DİĞER KARAK-
TERİN YA DA TOPLUMA UYMA YAN ANA KAHRAMANIN YANSITILMASI

Zennure KÖSEMAN

Inonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 44280, Malatya/TÜRKİYE

zennurekoseman@yahoo.com.tr

ABSTRACT

The other character who can be described as the misfit hero highlights the thematic basis of alienation in literary works as reflected in Kazuo Ishiguro's novel, *The Remains of the Day* (1989). The role and the social status of the misfit in the contemporary novel has come to prominence with the fictional works as they portray her/him as heroic in their alienated world. Contemporary engagements related to the misfit character can be observed in Ishiguro's *The Remains of the Day* in which Mr. Stevens is a well-known example to focus onto the marginal and the misfit. Ishiguro depicts the story of Stevens, an English butler, who dedicates his life to the loyal service of Lord Darlington. Stevens's new employer, a wealthy American named Mr Farraday, has also the opportunity to present his loyalty to Lord Darlington. There are some conflicts going on in this process. Ishiguro's famous novel is an abundant work for misfit and marginal cases of alienation.

Key Words: Marginality, Misfit Protagonist, Contemporary English Novel, Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*

ÖZET

Topluma uymayan ana kahraman olarak da açıklanabilen diğer karakter Kazuo Ishiguro'nun *The Remains of the Day* (1989) adlı romanında olduğu gibi edebi eserlerde yabancılaşma temasının altını çizmektedir. Yabancılaşan dünyasında topluma uymayan kişinin, çağdaş romandaki rolü ve sosyal statüsü roman edebiyatında ana kahraman olarak yansıtılması ile önem kazanmıştır. Bu karakter ile ilgili çağdaş çatışmalar Ishiguro'nun *The Remains of the Day* romanında Mr. Stevens'in marjinalliğe ya da topluma ters düşmeye iyi bir örnek olarak gösterilmesiyle vurgulanabilir. Ishiguro, Stevens'ı tüm hayatını Lord Darlington'a vefalı bir şekilde hizmet etmesi için aday olan bir kahya olarak tanıtır. Stevens'in yeni işvereni Mr. Farraday adında zengin bir Amerikalı'dır. Farraday'de Lord Darlington'a sadakatini sunma fırsatları bulur. Olayların cereyan edişinde bazı çelişkiler göze çarpmaktadır. Ishiguro'nun ünlü romanı, yabancılaşma konusunun topluma uymayan marjinal yapılanmasına zengin bir çalışma olarak gösterilir.

Anahtar Kelimeler: Marjinalleşme, Topluma Uymayan Ana Kahraman, Çağdaş İngiliz Romanı, Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*

REFLECTION OF THE OTHER CHARACTER OR THE MISFIT PROTAGONIST IN ISHIGURO'S *THE REMAINS OF THE DAY*

This article highlights a new characterization, the misfit protagonist, who is in a state of alienation in the case of marginal identity of the other character as manifested in Kazuo Ishiguro's fictional masterpiece, *The Remains of the Day* (1989). In *The Remains of the Day*, Ishiguro deals with this thematic basis and emphasizes that he may revolve around the interesting subject matters of the contemporary period. He is interested in the portrayal of a marginal characterization in this novel in order to express how he is concerned about contemporary issues. Ishiguro portrays different features from the 1970s such as "the post-war shift in social attitudes, sexual mores, religious consciousness, and youth movements" whereas a contrast in the 1980s occurs especially when the writers depict:

Many self-conscious fictions which experimented with the previous genres, toyed with literary theory, questioned traditional character-representations of a stable personal identity, and complicated familiar narrative organizations of space and time, expressing the liberationist impulse of the decade in prose techniques: John

Reflection of the Other Character or The Misfit Protagonist in Ishiguro's *The Remains of the Day*

Fowles's *The French Lieutenant's Woman* (1969), Christine Brooke-Rose's *Such* (1966), [. . .] Muriel Spark's *The Driver's Seat* (1970). Developing from this, fiction in the 1980s, including Graham Swift's *Waterland* (1983) showed a fresh postmodernist concern with history and its narrative construction (discussed by Linda Hutcheon as historiographic metafiction). (Childs, 2005: 10)

To expand the list of the novels of the 1980s, Marina Warner's *The Lost Father* (1988), Ian McEwan's *The Child in Time* (1987), Julien Barnes's *Flaubert's Parrot* (1984) and Peter Ackroyd's *The Last Testament of Oscar Wilde* (1983) can be given as examples concerning the explorations of biography, chronology, history and loss (Childs, 2005: 11). Ishiguro has the same prose effects because of being interested in the postmodern thematic issues such as loss and self-formations in historical and social changes as well as considering the memories and images while filtering reality.

The other or the misfit character indicates the case of marginality which can be evaluated throughout two kinds of contemporary fictional narratives: the first is the appropriation of marginalized sensibilities that derive from the re-evaluation of specific marginal characters as in A. S. Byatt's *Possession* in which the present day is treated through the intertextuality of the Victorian era portraying the relationship between two fictional Victorian poets. The second is a general attempt to retell and realign the narratives of history as reflected in *The Remains of the Day* (Allen, 2008: 24). In the first type of narrative, the writers apply intertextuality of previous literary works whereas in the second type the novelists benefit from the intertextuality of historical periods that embrace marginal characterizations. These two types of narratives also portray postmodern strategies in which there is a special ironic and critical outlook towards the past as Linda Hutcheon explains in *A Postmodern Reader* (1993). Ishiguro's *The Remains of the Day* follows the same pattern of postmodern British fiction as seen through John Fowles's *The French Lieutenant's Woman* (1969) and Peter Ackroyd's *Chatterton* (1987) having historiographic narratives that take place in different centuries. Such a critical reflection of different periods in postmodernism reflects that it flows in between past and present. The historical parody highlights postmodern approaches which portray "the presence of the past" not "a nostalgic return" but "a critical revisiting, an ironic dialogue with the past of both art and

Zennure Köseman

society, a recalling of a critically shared vocabulary of architectural forms” (Hutcheon, 1993: 244). This critical outlook depicts an ironic rethinking which brings up rich possibilities of parody. “Returning to the past always involves distance,” says Hutcheon, “in postmodernism that distance is signalled by irony” (1990: 39). This indicates that the postmodernist perspective of the past is not a complete break or rejection of the past but a critical or ironic approach to it.

In both narratives of historical periods and re-evaluations of fictional characters of specific periods, there are marginal identities of the misfit protagonists recollecting previous cases as Stevens does in the *Remains of the Day*. Nicola Allen focuses on this private case of presentation under her “marginal novel” explanation that basically intends to identify “marginality”: “The marginal novel is engaged in an open dialogue about the nature of a marginal identity and interacts with the notion that the nature of any identity is being questioned and complicated in the contemporary age” (Allen, 2008: 31-32). In such a distance, there is a critical and ironic evaluation of the misfit protagonist who happens to be alienated and distanced from his life because of being considered as an “outsider,” the “other” or the “newcomer” in different settings (Allen, 2008: 61).

The misfit protagonist is at a distance from the mainstream of society because of a loss in his social life as experienced by Stevens in Ishiguro’s *The Remains of the Day* in which the decline of British aristocracy leaves him without a role. In this novel, Ishiguro narrates Stevens as a man who is between two worlds: one is the new world in which Stevens expresses his feelings and emotions and the other is the old world of servitude that he experienced working in the 1930s (Allen, 2001: 81-82). His world of servitude is basically formed from the dignity of serving all humanity (123). His truthful and loyal adherence, thereby, leads him to become an outsider in his living circumstances as Colin Wilson also expresses in his definition of an “outsider” or the misfit character:

The outsider’s case against society is very clear. All men and women have these dangerous, unnameable impulses, yet they keep up a pretence, to themselves, to others; their respectability, their philosophy, their religion, are all attempts to gloss over, to make look civilised and rational something that is savage, unorganized, irrational. He is an outsider because he stands for Truth. (Wilson, 2001: 13)

Reflection of the Other Character or The Misfit Protagonist in Ishiguro's *The Remains of the Day*

Ishiguro analyzes his misfit character or the outsider via Stevens who has his social role as the butler and who devotes himself to extreme loyalty for Lord Darlington. He becomes a misfit or an outsider when the rich American businessman Farraday buys the house. Stevens yearns for the almost feudal regime of the pre-Second World War years during which the aristocrat Lord Darlington was the head of the country seat. Throughout Stevens's nostalgic restless state of mind, Ishiguro explains moments of memorable observations of his professional appraisal (Bradford, 2007: 214-215).

In addition to the re-analysis of past in a different perspective in postmodernism, the concepts of paradox, dislocation and contradiction depict significant characteristics. Linda Hutcheon notes that postmodernism "is a contradictory phenomenon, not that uses and abuses, installs and then subverts the very concepts it challenges." (1990: 3). Hutcheon reminds the readers that such a contradiction is in ironic tension (1990: 43) and remarks on the rejection of certainty in postmodernism which aims to "question the very basis of any certainty (history, subjectivity, reference) and of any standards of judgment. [It] marks . . . a challenging of the very concept upon which we judge order and coherence" (1990: 57). This is a call for a rethinking of the new concepts in literary fictional works such as dislocation instead of location and decentralization instead of centralization which implies a negative formation. Such an approach of rethinking in a critical perspective is a call for being different in any case. As Linda Hutcheon argues: "The very concept of difference could be said to entail a typically postmodernist contradiction. . . . Postmodernist difference—or rather differences in the plural—is always multiple and provisional" (1993: 246). Hutcheon calls postmodernism as "contradictory, historical and political". (1993: 244) This again emphasizes a critical perspective in all cases.

Ishiguro narrates the story of an elderly English butler who confronts disillusionment when he recalls his past memories spent in service at Darlington Hall in *The Remains of the Day*. In the target novel, Stevens recounts all his memories of previous social life by means of evaluating the present circumstances in his expedition permitted by Mr Farraday. Stevens explains:

It seems increasingly likely that I really will undertake the expedition that has been preoccupying my imagination now for some days. An expedition, I should say,

Zennure Köseman

which I will undertake alone, in the comfort of Mr. Farraday's Ford; an expedition which, as I foresee it, will take me through much of the countryside of England to the West Country, and may keep me away from Darlington Hall for as much as five or six days (1996; 3).

The purpose of the expedition for Stevens is also to make a break in his life of servitude being locked up within the walls of big houses (1996: 3-4). Ishiguro explains what happens between 1936 and 1956 in Britain throughout Stevens's perspectives, i.e., it is a way of the British social life for Ishiguro. Steven Connor underlines how Ishiguro is involved in British social values. He expresses that:

When [Ishiguro] is read as a Japanese writer concerned wholly and necessarily with Japanese themes, he is 'returned' to an identity that was never his own. The purpose and result of such a deportation is the maintaining of distinction and imagined distance between home and abroad, the self and the other. (1996: 108)

Ishiguro, in most of the places in this novel, occupies a culturally intermediary position by expressing that he has a distance between his self and the others. He emphasizes how he is concerned with British social values while becoming the other to his Japanese national consciousness. He reflects how he is content with his new identity in his literary works especially when he introduces Stevens, the butler, in *The Remains of the Day*. In this novel, Stevens notes about the significance of dignity in Darlington Hall and sums up the quality of dignity in respect to being bound to be obedient to his lord in Darlington Hall, and his responsibilities in order to become a great butler there. His defining himself in a specific state makes him a marginal character because he differs himself from the other butlers through his moral pursuit of being a loyal butler. This indicates that while creating a misfit character, Ishiguro hints at the moral change in historical periods. In the *Remains of the Day*, he emphasizes this differentiation through Stevens's perception of the quality of dignity:

It is not for me to suggest that I am worthy of ever being placed alongside the likes of the 'great' butlers of our generation, such as Mr Marshall or Mr Lane – though it should be said there are those who, perhaps out of misguided generosity, tend to do

Reflection of the Other Character or The Misfit Protagonist in Ishiguro's *The Remains of the Day*

just this. Let me make clear that when I say the conference of 1923, and that night in particular, constituted a turning point in my professional development, I am speaking very much in terms of my own more humble standards. Even so, if you consider the pressures contingent on me that night, you may not think I delude myself unduly if I go so far as to suggest that I did perhaps display, in the face of everything, at least in some modest degree a 'dignity' worthy of someone like Mr Marshall -- or come to that, my father. (114-115).

He implies that respect and dignity are the main moral values that seem to have collapsed within social changes. While narrating his personal records, Stevens's interior monologue becomes evident while expressing his feelings and emotions about the corruption of moral dignity during that time. He stands at the margin because of evaluating the difference between himself and the other butlers. Connor explains more on how Ishiguro is distinct from other contemporary writers such as Timothy Mo and Salman Rushdie. He differs because of not having a "question of divided cultural identity" as a subject matter in his literary masterpieces (Connor 1996: 104).

Stevens narrates the differences between his past and present as a misfit protagonist in *The Remains of the Day*. This indicates that Stevens reflects what Hutcheon implies by the case of "difference," being at a margin by observing the present circumstances in a critical and ironic perspective by referring to the past. Ishiguro expresses such a difference:

I think I can best highlight the difference between the generations by expressing myself figuratively. Butlers of my father's generation, I would say, tended to see the world in terms of a ladder – the houses of royalty, dukes and the lords from the oldest families placed at the top, those of 'new money' lower down and so on, until one reached a point below which the hierarchy was determined simply by wealth – or the lack of it. Any butler with ambition simply did his best to climb as high up this ladder as possible, and by and large, the higher he went, the greater his professional prestige. Such are, of course, precisely the values embodied in the Hayes's Society's idea of a 'distinguished household'. (121)

Zennure Köseman

Ishiguro hints at the difference between past and present in a critical perspective and reflects the existence of a hierarchy in social life in his historical narrative. Ishiguro implies that what makes Stevens a misfit protagonist is this case of difference, i.e., he is marginalized in all historical periods. Stevens is in a sense of a narration of memory because of the loss and the sacrifice: the loss is not only because of his role but also of his youth: this is the reason why he considers himself as a misfit. Ishiguro explains Stevens's professional appreciation and his being content with his presence in Britain:

The English landscape at its finest—such as I saw this morning—possesses a quality that the landscapes of other nations, however more superficially dramatic, inevitably fail to possess. It is, I believe, a quality that will mark out the English landscape to any objective observer as the most deeply satisfying in the world, and this quality is probably best summed up by the term 'greatness.' ... And yet what precisely is this greatness? ... I would say that it is the very lack of obvious drama or spectacle that sets the beauty of our land apart. What is pertinent is the calmness of that beauty, its sense of restraint. It is as though the land knows of its own beauty, of its own greatness, and feels no need to shout it. (28)

This indicates that Ishiguro's characters and narrators imply far more than what is explained in his literary works by inviting the readers to be the critics of the natural beauty and social and moral changes as well as in an ethical manner. Stevens being self-confident in a new environment indicates his portrayal of his moral dignity and self-reliance of professional success in an ethical process.

While focusing on pre and post World War II periods, Ishiguro compares different terms of history: the Second World War and the 1950s in postmodern historiographic fictional narrations. Past memories reflect that Ishiguro's narratives deal with how influential the past is on human beings. In an interview, Ishiguro explains the significance of memories in personal experiences: "I'm interested in memory because it's a filter through which we see our lives, and because it's foggy and obscure, the opportunities for self-deception are there. In the end, as a writer, I'm more interested in what people tell themselves happened rather than what actually happened" (Rennison, 2005: 73-74). This indicates that rather than the concurrent world happenings, Ishiguro narrates the socio-

Reflection of the Other Character or The Misfit Protagonist in Ishiguro's *The Remains of the Day*

psychological and socio-economic influences of those events. Ishiguro wishes to forget past traumas and embraces present circumstances in order to forget them. By thinking of past in a retrospection pinpoints the comparison between past and present matters, i.e., he reminds past in terms of the present conditions. The past reveals itself by Stevens's character and the fragments of his recollections about what he sacrificed in the name of duty at Darlington Hall. Stevens gains a voice in society as the loyal butler indicating a marginal identity. Thus, the thematic basis revolves around Stevens's memories of his position within the society in which he lives in *The Remains of the Day*. When the action progresses to the present, Stevens recalls his past in the form of a diary.

As the title of the novel also emphasizes, there is a deep nostalgic longing in the novel. This indicates that through his flashbacks, there are passages between past and present in butler's mind. This emphasizes that he depicts his marginal identity in his memories by presenting himself as a person restricted in his social status, being no more than a butler:

The whole question is very akin to the question that has caused much debate in our profession over the years: what is a 'great' butler? I can recall many hours of enjoyable discussion on this topic around the fire of the servants' hall at the end of a day. You will notice I say 'what' rather than 'who' is a great butler; for there was actually no serious dispute as to the identity of the men who set the standards amongst our generation. That is to say, I am talking of the likes of Mr Marshall of Charleville House, or Mr Lane of Bridewood. If you have ever had the privilege of meeting such men, you will no doubt know of the quality they possess to which I refer. (Ishiguro, 1996: 29)

Here, Stevens just defines himself as the other or the misfit by means of "what" explanation instead of "who." He reflects his alienated and isolated state of mind in his social circumstances. Narrative fluctuations in the novel exists between past and present as a result of Stevens's displacement from Darlington Hall. This emphasizes that the events Stevens recounts is about his physical and spiritual journey in his memories between past and present. Stevens reminds the readers of his marginal case by expressing that he is enclosed by his limitations and, thus, allows himself to be at a marginal state

Zennure Köseman

(9). He also implies that he was content with his marginal state in his previous years: “In looking back over my career thus far, my chief satisfaction derives from what I achieved during those years, and I am today nothing but proud and grateful to have been given such a privilege.” (133) This means how he portrays himself as a misfit character in his social setting in any time.

In conclusion, depicting an ordinary misfit protagonist who narrates his past memories in the present situations, Ishiguro reflects a marginal character among different locations of distinct times. This is to portray the post-war British society throughout a misfit ordinary character’s perspective recollecting past memories. This signifies that contemporary writers search for characters of marginal cases and they depict present circumstances via past memories, perspectives and relationships. They deal with postmodern literary evaluations in critical perspectives in order to revisit the past in terms of present situations and, thereby, to compare them in a critical outlook.

WORKS CITED

- Allen, Nicola. (2001). *Marginality in the Contemporary British Novel*. London: Continuum.
- Bradford, Richard. (2007). *The Novel Now: Contemporary British Fiction*. Oxford: Blackwell.
- Childs, Peter. (2005). *Contemporary Novelists: British Fiction since 1970*. London: Palgrave Macmillan.
- Connor, Steven. (1996). *The English Novel in History: 1950-1995*. London: Routledge.
- Hutcheon, Linda (1990). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York and London: Routledge.
- Hutcheon, Linda. (1993). “Beginning to Theorize Postmodernism.” (Eds.): Natoli, Joseph P. and Linda Hutcheon. *A Postmodern Reader*. Albany: State University of New York.
- Ishiguro, Kazuo. (1996) *The Remains of the Day*. London: Faber and Faber.
- Rennison, Nick. (2005) *Contemporary British Novelists*. New York: Routledge.
- Wilson, Colin. (2001). *The Outsider*. London: Phoenix.

YEREL SİYASETTE SİYASAL KATILIM, YEREL SİYASAL AKTÖR- LER VE SEÇMEN EĞİLİMLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

*POLITICAL PARTICIPATION IN LOCAL POLITICS, AND FACTORS AFFECTING
LOCAL POLITICAL ACTORS AND THE TENDENCIES OF VOTERS*

Murat SEZİK

Battalgazi Belediyesi

Kent ve Çevre Sorunları Uzmanı, Malatya/ TÜRKİYE

muratsezik@hotmail.com

ÖZET

Günümüz dünyasında yerel siyaset önem kazanmıştır. “Kentsel Siyaset”te diyebileceğimiz yerel siyaset, özellikle gelişmiş ülkelerde küreselleşmenin etkisi ile dikkatlerin yoğunlaştığı, siyasal katılımın önem kazandığı bir alan haline gelmiştir. Siyasal katılım ile kentin kaderinde etkili olunacağına dair inancın gelişmesiyle beraber çeşitli sivil toplum kuruluşları, sendikalar, dernekler ve siyasal partiler halkın siyasal katılımını artırmak için çeşitli çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Kentin önemli siyasal aktörleri olarak sayabileceğimiz belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, iktidardaki partinin il başkanı, muhalefetteki partilerin il başkanları ve diğerleri kendileri gibi düşünen ve yaşayan halk kitlelerini en azından sandığa götürmek için çaba sarf etmektedirler. Yerel siyasal aktörler seçmenlerin siyasal katılımını artırmak isterken aynı zamanda seçmenlerin eğilimlerini de etkilemek için, çok çeşitli enstrümanları da kullanmaktadırlar. Bu enstrümanların bir kısmı siyasal etik kuralları çerçevesinde kalırken önemli bir kısmı bu kuralları yok saymaktadır.

Yerel halkın siyasal katılımını sağlamak ve onların siyasal tercihlerini kendi düşünceleri paralelinde şekillendirmek için çaba sarf ederler. Bu bağlamda belediye başkanı, meclis üyeleri, encümen üyeleri, iktidarda olan siyasal partinin il başkanı, muhalefette olan siyasal partinin il başkanı gibi siyasal aktörler zaman zaman kayırma, iltimas, çeşitli bayındırlık işleri vb. gibi ilişkilere de girerek seçmen eğilimleri üzerinde etkili olabilmektedirler. Yerel siyasette seçmen eğilimle-

Murat Sezik

rini etkilemek üzere akçal kaynaklar, kitle iletişim araçları (medya) ve örgüt yapıları yoğun olarak kullanılan enstrümanlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler, Akçal Kaynaklar, Kitle İletişim Araçları, Örgütler

ABSTRACT

In modern world, local politics has gained importance. Local politics, which we can also call as urban politics, has become a domain in which political participation has gained importance and which has been focused on through globalization affect in primarily developed countries. After the belief that political participation can play an important role in destiny of cities has arisen, various NGOs such as associations, foundations and political parties are in process of implementing different programmes to increase the public participation to politics.

The prominent political actors of cities are in endeavor of taking people, who think and live as they do, to ballot boxes. While local political actors want to increase the political participation of voters, they use many kind of instruments to affect the tendencies of local voters. While some of these instruments are in accordance with framework of political ethics, considerable amount of them are not.

Political actors such as mayor, members of parliament and council, and province president of ruling party, and province president of main opposition party, who struggle to ensure the political participation local people and to shape their political choices according to their own opinions, can be effective on voters' choices through some of their actions which sometimes appear as nepotism, favoritism and various civil works. In addition, Money, mass communication instruments (media) and organizational structures are widely used to affect the tendencies of voters during local politics

Key Words: Political Participation, Local Political Actors, Money, Mass Communication Instruments, Organizations

GİRİŞ

Çağdaş demokrasilerin en önemli özelliği özgürlükçü ve katılımcı olmalarıdır. Temsili demokrasilerde siyasal katılım çeşitli mekanizmalar oluşturularak sağlanmakta ve siyasal katılımın artışı ile demokratik sistemin tabana yayılarak meşruiyeti de sağlanmaktadır. Siyasal katılım ister sadece oy kullanarak pasif katılım şeklinde olsun, isterse karar alma ve kararları etkileme mekanizmaları yolu ile olsun iktidar gücünü kendi arzu ettiği yöne kanalize etme arzudur.

Türkiye’de özellikle iki binli yıllar yerel siyasetin güçlendirilmeye çalışıldığı ve birçok yetkinin merkezi idareden yerel idarelere devrinin tartışıldığı yıllar olmuştur. Büyükşehir Belediye Yasası ile güçlenen yerel siyaset beraberinde daha güçlü belediyeler ve daha çok yetki ile donatılmış belediye başkanlarını doğurmuştur. Bu çalışmada katılımcı demokrasi ve yerel siyasete katılım, yerel siyasal aktörler ve yerel siyasetin oluşumuna etki eden unsurlardan olan yerel siyasal aktörler (seçkinler) hakkında bilgiler verildikten sonra; akçal kaynakların, kitle iletişim araçlarının yerel siyasal elitler tarafından kullanımı, iletişim araçlarının imaj oluşturma etkisi, siyasal partilerin basılı medya üzerinden oluşturduğu etki ile seçmen eğilimlerini yönlendirmedeki gücü tartışılmıştır.

1.KATILIMCI DEMOKRASİ VE BELEDİYELER

Demokrasi, insanlık tarihi boyunca üzerinde çokça tartışmanın yapıldığı bir kavramdır. Bu tartışmaların eski Yunan’dan bu yana devam ettiği göz önüne alındığında devletler var olduğu sürece de devam edeceğini rahatlıkla ifade edebiliriz. Demokrasi ile ilgili olarak yapılan tanımların birçoğunda halkın kendini yönetmesi fikri ön plana çıkmaktadır. Örneğin Özbudun’un tanımında (1998:62), “demokrasi en basit ifadeyle yöneticilerin yönetilenler tarafından seçildikleri bir rejimdir” şeklinde yer alırken, Çam’a göre (1981:163) “demokrasi, halkın halk için, halk tarafından yönetimidir.

Demokrasinin gelişimi incelendiğinde, toplumlarda siyasal düşüncelerin ve kurumların iktisadi ve sosyal gelişmelerden bağımsız olarak ortaya çıkmadığı rahatlıkla görülebilir. Siyasal iktidarın halkın iradesiyle belirlenmesi ve yine onun iradesiyle el değiştirmesi çoğulcu demokrasilerde dahi uzun yıllar almış ve önemli mücadelelerden sonra kazanılmıştır. Örneğin; İktidarın ilahi kaynaklardan değil, yönetilenlerin seçme iradesinden kaynaklandığı uzun bir siyasal değişim süreci

Murat Sezik

sonunda ortaya çıkmıştır. Modern devleti, kendisinden önceki devlet anlayışından ayıran en önemli fark ise halkın siyasal yaşama eskiye oranla daha bilinçli ve aktif olarak katılımlarını sağlayan bir yönetim anlayışına sahip olmasıdır.

1.1. Katılımcı Demokrasi

Demokrasi var olduğundan beridir, katılımı önemsemektedir. Hatta bir siyasal sistemin demokratik olup olmadığı katılımın boyutlarına göre ölçülmektedir. Bu nedenle her siyasal iktidar kendi meşruiyetini, kendisini destekleyen büyük bir kitlenin var olduğunu ispat için siyasal katılımın yüksekliğine vurgu yapmaktadır.

Katılım kavramı günlük dilde çok kullanılan fakat sınırları belersiz bir kavramdır. Kimin, neye, nerede, ne zaman ve nasıl katılacağı gibi birçok soruya verilen yanıtı göre katılım kavramının içeriği ve sınırları değişebilir. Herhangi bir firmada çalışanların yönetsel kararların oluşumuna katılmaları, bir sendika ve dernekte görev alma, herhangi bir siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olayın protestosu, değişik ideolojiler ve onların toplumsal yansımalarına karşı takınılan tutumlar, yerel ve genel düzeyde siyasal kararları etkileme gibi birçok konu katılım kavramı içerisindedir (Çukurçayır,2006:42).

Demokrasinin olmazsa olmazı sayabileceğimiz siyasal katılma kavramı da çok çeşitlidir. Merkezi ya da yerel devlet organlarının her düzeyinde politikaların seçimini ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarı ya da başarısızlıkla son bulan, tüm bilinçli eylemler siyasal katılma çerçevesi içinde yer alır (Çam,1984:283). Siyasal katılmanın olağan dışı biçimleri, olağan yolları yeterli bulmayan çeşitli gruplarca da zaman zaman kullanılmıştır. Bazı durumlarda yasalara bilerek uymayarak, siyasal amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir. Bu tür katılmanın en bilinen örneğini Matmaha Gandhi'nin Hindistan'ı bağımsızlığa götüren direniş eyleminde bulabiliriz (Turan, 1986:73).

Klasik demokrasi kuramcılarına göre günümüz demokrasilerinde yaşayan insanların büyük çoğunluğu siyasal faaliyetlere pek az ilgi duyar. Bu durum son derece doğaldır; çünkü insan her zaman biyolojik ve psikolojik gereksinimlerinin peşinden koşar. Bu gereksinimleri tatmin edecek araçlar genellikle siyasal yaşamın dışındadır. Zaten örgütlü siyaset insanlık tarihinin geç dönemlerinde ortaya

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

çıkıştır. Dolayısıyla, günümüz insanı, temel gereksinimlerini giderirken siyasal bir engelle karşılaşmazsa, siyasete ilgisiz kalır. Siyasal bir engelle karşılaştığında, çıkarlarına yönelik bu tehdidi ortadan kaldırmak için siyasal alana girer, bu tehdit kalkınca yine kendi özel alanına döner (Uygun,2003:167).

Siyasal katılım bakımından insanların farklı düzeylerde bulunmaları onların, gelir düzeyleri, eğitim seviyeleri, meslek ve cinsiyet durumları ve yerleşme biçimleri gibi konum farklarına dayanmaktadır (Aydın,2002:175). Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Modern siyaset anlayışının, siyasal katılıma önem verdiğini ve siyasal katılımın istenilen bir şey olduğunu ifade edebiliriz. Fakat siyasal katılımı sınırlayan yasal düzenlemeler ve örgütlenme yasalarının da modern siyasal sistemlerde sıkça başvurulan yollar olduğu bir gerçekliktir. Katılımcı demokrasi ile ilgili olarak düşünürler tarafından ortaya atılan fikirler uzun yıllar tartışılmıştır. Katılımcı kuramın aşırı varyantlarından birisi olan genişlemeci siyaset kavramına göre yeryüzünde siyasal olmayan bireysel ve toplumsal alan yoktur. Her şey siyasaldır. Bu bakış açısına göre demokratikleşmenin hedef alanı hemen hemen sınırsızdır. Ailenin ve eğitimin demokratikleşmesi savunulduğu gibi, sanatın, ekonominin, okulların, kitle iletişim araçlarının da demokratikleşmesi savunulmaktadır (Schmidt, 2002: 167).

Bunun dışında demokrasi için fırsat eşitliğinin önemini vurgulayan ve iktidar dengesine önem veren kuram yanında, seçkinci ve rekabet yönelimli kuram da aynı çatı altında yani katılımcı demokrasi kuramı altında toplanmaktadır. Siyasal katılmaya insanları sevk eden bazı nedenler bulunmaktadır. Bunlar kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve vatandaşlık duygusudur. Kişisel bağlılığa dayanan katılımda, seçmen grupları, geleneksel liderlere kişisel bağlılıkları ve bağımlılıkları sonucu, liderler tarafından siyasal katılıma yöneltirler. Dayanışmadan doğan siyasal katılım ise ferdin, mensup olduğu sosyal gruba bağlılığını göstermek üzere o grubun çoğunluğu yönünde katılım faaliyetlerine girişilmektedir (Kahraman, 2011: 51).

İnsanlar çıkar duygusundan hareketle de siyasal katılımda bulunmaktadır. Söz konusu çıkarlara, kayırma, iltimas, çeşitli bayındırlık işleri, eğitim hizmetleri örnek gösterilebilir. Bütün bunlara ek olarak, siyasal katılımın, ferdin ve cemiyetin geçmişiyle de alakalıdır. Cemiyetin tarihi süreç içerisinde yaşamış olduğu önemli olaylar, sakandalar ve başarılar cemiyette yaşayanların geçmişten getirdiği tecrü-

Murat Sezik

belerle birleştğinde, ferdin bu gününü oluşturmaktadır. Bu duyguların oluşmasında bireyin vatandaşlık bilincinden doğan bir aidiyet duygusu da etkili olmaktadır (Tatar, 1997: 100).

1.2. Belediyelerde Siyasal Katılım

Günümüz dünyasında iktisadi kalkınma ve demokratikleşme ile ilgili pek çok tartışma doğrudan yerel yönetimler üzerinden yapılmaktadır. Yapılan bu tartışmalardan ve yazılanlardan anlaşıldığı kadarıyla yerel yönetimlerin gerek iktisadi kalkınmada gerekse toplumun demokratikleşmesinde ve demokratik düzenin yerleşmesinde önemli katkıları olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlerin demokrasi ile birlikte anılması temelini “komün” yönetimlerinden almaktadır. Komünler ortaya çıktıkları zaman demokrasi hücreleri olarak anılmışlar ve o dönemin iktidarlarına karşı hep özgürlüğün, eşitliğin, katılımın, kısacası kendi kendini yönetmenin örneği olmuşlardır (Görmez,1997: 12).

Belediye, yerel yönetim kuruluşlarından halka en yakını olması nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Çünkü belediyeler halkın, temsilcileri aracılığıyla yönetimini ve çeşitli katılım kanallarıyla bizzat kendisinin yönetime katılabilmemesinin mümkün olduğu bir organizasyondur. Belediyelerde seçmenlerin, karar alma mekanizmalarına katılabilmeleri mümkün olmakla beraber bu durum dahi doğrudan demokrasiyi sağlayamamaktadır. Nüfusun kalabalıklaşması ve birtakım siyasi nedenlerle doğrudan demokrasi modeli işlevselliğini yitirdiğinden beri temsili demokrasi önemli bir model olarak sürekli gündemdedir. Temsili demokrasi ile birlikte ortaya çıkan bir kavram olan siyasi temsil kavramı, bireylerin kendi adlarına karar vermek üzere görevlendirdikleri kişi ya da kurumları ifade eder (Aksu, 2011: 114).

Karar ve yürütme organlarının seçimle o yerde yaşayan halk tarafından belirlenmesi, belediyelerin hizmet sunan birimler olmasının yanında, demokratik bir yönetim biçimi olarak nitelendirilmesini de sağlamaktadır. Belediye başkanının ve belediye meclis üyelerinin genel oyla seçilmiş olması belediyelere demokratikliğini kazandıran temel özelliştir (Şakacı, 2009: 297).

Demokratik yerel yönetim kavramını irdeleyen Yıldırım (1993: 33) “Yerel topluluk üyelerinin, ortak ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik, kültürel ve sosyal zenginliğine ve refahına ilişkin yerel hizmetleri görmek üzere kurulan; bu hizmet-

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

leri, genel yetki ile kendi sorumluluğu altında ve yerel topluluğun yararı doğrultusunda yerine getiren; hiçbir ayırım gözetmeden insanı yerel demokrasinin temeli kabul eden, işleyişinde açıklığı, şeffaflığı, insan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini yaşama geçiren; yetkilerin yerel topluluğa en yakın yönetim birimince kullanıldığı kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk ve demokratik yönetim” şeklinde tanımlamıştır.

Yukarıda belirtilen tanımdan da anlaşılacağı üzere yerel yönetimin iki temel boyutu bulunmaktadır. Bunlardan biri “yerel hizmet birimi olma “ boyutu diğeri ise “ kendi kendini yönetme birimi olma” boyutudur. Şehirlerde demokrasilerin güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve kuşatıcı şehirlerin oluşturulması gibi çok boyutlu çok taraflı ve gittikçe karmaşıklaşan sorunların çözümünde, vatandaşlara en yakın demokratik kurum konumundaki belediyelerin yönetim çerçevesinde yeniden örgütlendiğini ve faaliyet gösterdiğini belirtebiliriz.

Tablo1: Türkiye de İdari Yapılanma ve Belediyeler

6360 SAYILI YASA SONRASI TÜRKİYE’NİN İDARİ YAPISI					
No	İdari Yapı	Adet	No	İdari Yapı	Adet
1	İl	81	7	Büyükşehir Belediyesi	30
2	İlçe	919	8	İl Belediyesi	51
3	Bucak	328	9	Büyükşehir İlçe Belediyesi	519
4	Mahalle	31.722	10	İlçe belediyesi	400
5	Köy	18.330	11	Belde Belediyesi	397
6	Mezra	26.189	12	Toplam Belediye	1397

(Kaynak: İç İşleri Bakanlığı, Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri)

Murat Sezik

Yerel siyasal aktörlerin her birisinin yerel siyaseti etkilediği bilinmektedir. Fakat hangi siyasi aktörün ne ölçüde etkili olduğu tartışmaya açık bir konudur. Zira yerel siyasetin kalbi durumunda olduğunu bildiğimiz belediye meclisinin aldığı kararlarda hâkim olan aktör hangisi ise yerel siyaseti ve kent düzenini etkileme gücünü elinde tutuyor demektir. Çalışmanın daha anlaşılır bir yapıda olması için yerel siyaseti belirleyen siyasal aktörlerin neler olduğunu, yasa ile belirlenen yetkilerini ve görevlerini belirtmekte yarar var.

2- YEREL SİYASAL AKTÖRLER

Yerel siyasal aktörleri, yerelde iktidar olmak, iktidar gücünü ele geçirerek yerel topluluğu yönetmek ve yerel düzeydeki kaynakların kullanımı, üretimi ve dağıtımını konularında yetkiyi ele geçirmek üzere çeşitli çalışmalar yapan birey ya da gruplar şeklinde tanımlayabiliriz. Yerel siyasal aktörleri ve bunların etki alanlarını şöylece açıklayabiliriz.

2.1. Belediye Başkanı

Belediye başkanı, belediye yönetiminin başı, temsilcisi ve yürütme organıdır. Belediye başkanının bu sıfatla yürüteceği görevler ve kullanacağı yetkiler Belediye Kanunu'nun 38. maddesinde düzenlenmiştir. Belediye başkanının meclise ve encümenine başkanlık etmesi onu belediye yönetimindeki en etkin kişi durumuna getirmektedir. Belediyeyi, devlet dairelerinde ve törenlerde, davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek veya vekil tayin etmek gibi yetkiler de temsil açısından belediye başkanını güçlendiren kanun maddelerinden birisidir. Belediye meclisinin başkanı da olan belediye başkanı, meclis gündemini de hazırlamaktadır. Belediye meclisinde alınan kararların tamamında söz sahibi olan başkan, aldığı ve uygulamaya geçirdiği kararlar ile seçmen tutumları üzerinde oldukça etkin olabilmektedir.

2.2. Belediye Meclisi

Belediye Meclisi belediyenin en büyük karar organıdır. Üyeleri beş yılda bir nispi temsil yöntemiyle doğrudan doğruya halk tarafından seçilir. Belediye meclisi üyelerinin sayısı, kentin büyüklüğüne yani nüfusuna göre değişir. 5393 sayılı Belediye Kanununun 18. Maddesinde, belediye meclisinin görev ve yetkileri be-

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

lirtilmiştir. Bu maddelerin incelenmesinde dikkat çeken en önemli nokta belediyenin karar mekanizması içerisinde meclisin yetkilerinin geniş olduğu ve hizmetlerin ücretlerinin tespitinden, koşullu bağışları kabul etmeye, borçlanma kararı almaya, imar planının uygulanmasına kılavuzluk edecek belediye imar programını görüşerek kabul etmeye kadar uzanan bir görev alanı görmek mümkündür.

Belediye meclisinin toplantıları saydamlığı artırmak amacıyla halka açık tutulmaktadır. Meclis başkanının ya da üyelerden birisinin önerisi üzerine, meclis kapalı oturum yapılmasına da karar verebilir. Kapalı oturum kararı toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla alınır. Meclis görüşmeleri tutanağa geçirilir. Tutanak başkan ve üyelerce imzalanır (Keleş, 2006: 240).

Meclis gündemi en az 3 gün önceden hem üyelere hem de çeşitli yöntemlerle halka duyurulmaktadır.

2.3. Belediye Encümeni

Belediyenin karar organlarından birisi olan Belediye encümeni aynı zamanda, danışma organı niteliğindedir Belediye encümenine de Belediye Meclisinde olduğu gibi belediye başkanı başkanlık eder ve gündemi belirler. Encümeni oluşturan üyeler ise, seçimle gelen üyeler ve kamu görevlisi olan üyeler olmak üzere iki ayrı gruptan oluşmaktadır. Seçimle gelen üyeler her yıl meclis tarafından seçilen üyelerden oluşmakta ve nüfusu yüz binin altındaki küçük belediyelerde üç, yüz binin üzerindeki belediyelerde ise dört üyeden oluşmaktadır. Aynı durum kamu görevlisi encümen üyeleri için de geçerlidir. Encümenin toplantı yeter sayısı üyelerin salt çoğunluğudur. Karar yeter sayısı ise toplantıya katılanların salt çoğunluğudur (Derdiman, 2005: 51).

2.4. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum ile ilgili çok çeşitli kavramsal tanımlamalar bulunmakla beraber, işlevsel olarak ele alan düşünürlerden bazıları sivil toplumu, siyasal iktidarı önemli ölçüde etkileyen, onu parçalayan ve iktidarın tabana yayılması işlevini gören bir olgu olarak tanımlamaktadır. Bazıları ise bu kavramı şu şekilde ele almışlardır: siyasal toplumun dışında kalan ancak siyasal toplumu etkilemek ve siyasal topluma ulaşmak için çalışan grup ve sınıflardır (Tuncel, 2011: 15).

Murat Sezik

Sivil toplum örgütlerinin bir ülkenin demokratikleşme sürecini etkileyebilmesi, siyasal alanda katılımcı bir yönetim anlayışının olmasına bağlıdır. Bu anlamda Türkiye gelişmiş demokratik ülkelerin arkasından toplumsal ve siyasal değişimleri gerçekleştirebilmeyi başarmış ve katılımcı demokrasi anlayışını yerleştirmiştir.

Sivil toplum örgütleri bireylerin, bireysel ya da toplumsal çıkarlarını, taleplerini dile getirmek üzere kurulmuş organizasyonlar olduğundan, bireyin siyasal ve sosyal alanlardaki katılım isteğini de artırarak siyasal alanda alınacak kararlar üzerinde etkili olmaktadır.

2.5 Kent Konseyi

Türkiye’de kent konseylerinin ilk uygulamaları, Yerel Gündem 21 Eylem Planı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu plan uyarınca Türkiye’nin birçok kentinde yerel aktörlerin katılımıyla, yerel demokrasi platformları oluşturulmuştur. Kentlerde kurulan ve yerel demokrasinin geliştirilmesi projesi olarak da kabul edilen Yerel Gündem 21’ler 2005 yılında kabul edilen, Belediye kanununda yer alan kent konseylerinin ilk uygulama örneklerini oluşturmaktadır (Çukurçayır, 2012: 4)

5393 sayılı Belediye kanununun 76. Maddesi ile kent konseyleri yerel yönetim yasamızın içine taşınmıştır. Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışmaktadır (Çarkçı, 2007: 122).

2.6 Belediye Meclisinde En Fazla Üyesi Bulunan Partinin İl Başkanı

Demokrasi’nin vazgeçilmez unsurları olan siyasal partilerin siyasi yaşamdaki yeri ve önemi herkesçe bilinmektedir. Siyasi partiler, bir ülkede siyaseti uygulayan ve siyasi güç olarak nitelenen kurumların başında gelir. İktidarları elinde tutan kral ve monarkların otoritelerini sınırlandırmak amacıyla on dokuzuncu yüzyıldan bu yana hemen hemen bütün siyasal sistemlerde siyasi partilere rastlanmaktadır (İlgar, 2002: 23). Siyasi partiler, demokratik süreçte, siyasal katılımın doğrudan ve en önde gelen araçları oldukları gibi, siyasal kadroların oluşmasını ve eğitimini sağlamak işlevine de sahiptirler. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru kabul edilen

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

siyasal partilerin iç işleyişlerinin demokratik olmadığı ve lider eksenli politikaların benimsendiği evvelden beridir ifade edilip yazılan konulardandır.

Ülkemizde seçimler partiler arasında olmaktan çok liderler arasında bir yarışma şeklindedir. Partiler kendi adlarıyla olduğu kadar, liderlerinin adlarıyla da bilinmektedir. Türkiye’de demokratik değişim olanağı ve geleneğinin olmayışı siyaset yapmanın ve siyasete katılmanın önemli bir engelidir (Yaltı,1997: 112). Belediye yönetimini elinde tutan siyasi partinin il başkanının il ile ilgili kararlarda etkin roller üstlenmesi ve kararları etkilemesi siyasi parti geleneğimize baktığımızda oldukça olağan bir durum olarak görülmektedir.

2.7 Belediye Meclisinde Bulunan Diğer Partilerin İl Başkanları

Nasıl ki siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurları ise güçlü muhalefet partileri de aynı şekilde demokrasilerde olmazsa olmaz kurumlardan biridir. Siyaset alanında çalışan bilim adamları dünyadaki parti sistemlerini üç gruba ayırmaktadır. Bunlar, yoğun rekabetli parti sistemleri ılımlı rekabetli parti sistemleri ve rekabetten yoksun sistemler olarak (Turan, 1986: 121) görülmektedir.

Ülkemizin bugün içinde bulunduğu grubun yoğun rekabetli parti sistemleri olduğunu belirtmemiz gerekir. Fakat bu durumun bütün siyasi tarih boyunca aynen sürdüğü ifade edilemez, tek partili yıllar ve egemen partilerin iktidarda olduğu yılları siyasi parti sistemimizin rekabetten yoksun yılları olarak kayda geçirmemizde yarar var.

Yerel siyasetin zaman zaman istisnaları olsa bile genel siyasetten ayrı düşmediği ülkemizde, muhalefette bulunan parti il başkanlarının kendi partisinin meclis üyeleri üzerinde söz sahibi olduğu ve kararları alma sürecinde grup olarak hareket edildiği bilinmektedir.

2.8 Mahalle Muhtarları

Mahalle muhtarlığı, kentlerde belediye yönetim alanında varlık gösteren bir semt örgütlenmesidir. 1930 tarihli Belediye kanunu mahallelerin kuruluşunu düzenlemiş, 1933 yılında çıkartılan başka bir yasayla bu kurum kaldırılmıştır fakat 1944 yılında tekrar ihdas edilen mahalle muhtarlığı 1945 yılından itibaren yönetim sistemimizdeki yerini almıştır (Güler, 2010: 298).

Murat Sezik

Muhtarların yürüttüğü başlıca görevlerde genel yönetimin yetki alanı içinde olan nüfus, askerlik, sivil savunma, güvenlik, seçim işleri, milli eğitim, tapu kadastro, genel sağlık gibi görevlere yardımcılık niteliğindedir. Muhtarlığın yerel nitelikteki işleri bu denli açık ve etkili değildir. Yerel nitelikteki görevlerin daha çok mahalle için ilgili belediyeden hizmet isteminde bulunmaktan ibaret olduğu söylenebilir.

Yeni Belediye Kanunu, belediyelerde kurulmasını istediği kent konseyleri kurumunda çok sayıda temsilciyle birlikte mahalle muhtarlarının da temsilini öngörmüştür. Ancak muhtarlıklara bu yapı içinde farklı, ayrıcalıklı bir yer vermemiştir (Güler, 2010: 298).

Yukarıda sayılan yerel siyasal aktörlerin her birisinin etki alanı birbirinden farklı olmakla beraber ellerine geçirdikleri siyasal güç nedeniyle seçmen davranışları üzerine etki edecek konumdadırlar. Bu durum çoğu kez piyasadaki mübadele benzeri bir hal alabilmektedir. Nasıl ki piyasadaki üreticilerin temel amacı kar maksimizasyonu ise tüketicilerin temel amacı da fayda maksimizasyonudur. Politik mübadelede ise temel amaç, piyasa mübadelesinde olduğu gibi çıkar maksimizasyonu olmaktadır.

Yerel siyasetin karar alma mekanizmasında seçmenler dâhil rol alan her bir aktör özel çıkar sağlamak amacıyla toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunması mümkündür. Fakat bu durum politik yozlaşmayı doğuracaktır. Yerel siyasette politik yozlaşmanın en yoğun yaşandığı şekillerin başında siyasal kayırmacılık gelirken bunu Nepotizm ve Kronizm (*Nepotizm: Akrabalık ilişkilerine dayalı olarak bir kimsenin kamu görevine atanması. Kronizm: Arkadaşlık dostluk ilişkilerine dayalı olarak yapılan atama*), lobicilik, rant kollama, politik dalavare takip etmektedir (Aktan, 1992: 45).

3. SEÇMEN EĞİLİMLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Günümüz dünyasında demokrat olmalarıyla öğünen ülkelerin hiçbirisi temsili demokrasinin ötesine geçememiştir. Bu durum da seçmenlerin kendilerini temsil edecek meclis üyelerini seçerlerken birçok faktörün etkisi altında kalarak karar vermelerine yol açmaktadır. Bu bölümde seçmen davranışlarına etki eden faktörler ve bu faktörlerin kullanım şekilleri üzerinde durulacaktır.

3.1. Yerel Seçkinlerin Seçmen Davranışları Üzerine Etkisi:

Türk siyasal sistemi üzerinde yakın dönemlere kadar etki eden bürokratik seçkinler ve aydın seçkinlerin etki düzeyleri günümüzde azalmıştır. Fakat, cumhuriyetin ilk yıllarında bürokratik seçkinlerin (tüm az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi) yeni bir düzen kurma, batı kültürünü kitlelere benimsetme ve hatta ulusal bütünlüğü sağlama işlevi ile karşı karşıya kalmış olmaları onları siyasal sistem içerisinde güçlendirmiştir. Kışlalı'ya göre (1987: 285) Ulusçuluk akımı da, geri kalmış ülke aydınları arasında doğal bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Bu gibi ülkelerin önündeki en büyük engelin sömürge ya da yarı sömürge durumundan kurtulmak olması, ulusçuluk ideolojisini kendiliğinden gündeme getirmiştir. Geçmişte bürokratik elitler ve aydınların, seçmenin davranışlarını kendi ulusal görüşleri çerçevesinde etkileme ve yönlendirme çabasına girmiş olmalarını yukarıdaki cümleden hareketle anlayabiliriz.

Günümüzde ise çoğunluğunu sermaye çevrelerinin oluşturduğu, yerel eşraf ve sanayiciler, kanaat önderleri yerel siyaseti hem aktif roller üstlenerek etkileyebilmekte hem de herhangi bir siyasal yapıya dışarıdan destek sunabilmektedir. Aynı zamanda yerel siyasete etki eden aktörler olarak ikinci bölümde saydığımız bütün aktörlerin de yerel siyasal elitler olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Temsili demokrasilerin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan siyasal elitler halkı ellerinin altında istenildiği gibi yoğurarak, istenilen fırınlarda pişirilen, istenildiği gibi şekil verilen iradesiz bir nesne olarak farz ettikleri uzun yıllardan bu yana ifade edilen bir olgudur (Bakan, 2012: 15).

3.2. Yerel Siyasal Mücadelede Kullanılan Araçlar:

Siyaset yapmak için çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunları; Akçal kaynaklar, kitle iletişim araçları ve örgüt olarak sayabiliriz.

3.2.1. Akçal Kaynaklar

1848'lerin Fransa'sında Lamennaais'in “ *Konuşabilmek hakkını kullanabilmek için altın gerekiyor, hem de çok altın biz ise yeterince varlıklı değiliz. Yoksullara susmak düşünüyor*” diyerek düşüncelerini savunabilmenin iktisaden güçlü olmayı gerektirdiğini vurgulamaktaydı (Kışlalı, 1987: 298).

Murat Sezik

İktisadi gücü elde tutan aktörler seçmen davranışlarına etki eden çoğu kez de şekillendiren kitle iletişim araçlarını ya doğrudan ele geçirmekte ya da kitle iletişim araç sahiplerine finansman desteği sağlayarak seçmen eğilimlerini istenilen yöne kanalize edilmesini sağlamaktadırlar. Bu durumun sadece kapitalizm yaşanan dönemlere mahsus bir olgu olduğunu ifade etmek eksiklik olacaktır. Çünkü servet sahiplerinin her dönemde siyasal ağırlıkları olmuştur. (Marksistlerin önemli bir kısmı, para kimde ise siyasal iktidarın da onda olacağı görüşünü savunarak, kapitalist bir sistem içinde geçek bir demokrasinin var olamayacağı inancını savunmaktadırlar.)

Yerel siyasette profesyonelleşme, seçim propagandası yöntemlerinin gelişmesi ve çeşitlenmesi sonucu siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları artmıştır. Bu durum dar gelirli veya sabit gelirli vatandaşların seçimlerde aday aday olarak dahi katılımlarında ortaya çıkan harcamaları kısmen veya tamamen bazı sermaye çevreleri tarafından para, hizmet veya mal olarak karşılanmasını gerektirmektedir. Yani yerel siyasetçiler iktidara gelebilmek için finansman sahiplerinin güçlerinden yararlanmak durumunda kalabilmektedirler. Bu durum da siyaseti finansman olarak destekleyen çevrelerin, sermaye odaklarının uzun vadede çıkar sağlama ve kentin yönetiminde sahne arkasında çeşitli roller üstlenmeleri gibi bir sonucu doğurmaktadır.

Akçal kaynakların ve çıkar ilişkilerinin yerel demokrasi üzerinde bıraktığı olumsuz etki, seçmenlerin geleceğe yönelik umutlarını da olumsuz etkilemekte, siyasal ve toplumsal ahlak normları hakkındaki inançları zarar görmektedir.

3.2.2. Kitle iletişim Araçlarının Kullanımı:

Günümüzde kitle iletişim araçlarının toplumları yönlendirmedeki başarısı, ideolojileri yaymadaki işlevleri, yeni imajlar yaratmadaki başarısı tartışılmaz hale gelmiştir

Görsel medya için en önemli şey izlenme oranları iken yazılı medya için tirajlardır. Her ikisi için de ortak olan yön haberlerin güvenilir olmasıdır. Eğer haberler güvenilir değilse o medya unsuru değersizdir. Bu nedenle medya ağı içerisinde bulunan her bir kitle iletişim aracı kendisini diğerlerinden daha güvenilir kılabilecek verilere ihtiyaç duymaktadır. Demokratik toplumlarda başlıca kitle ileti-

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

şim araçları temelde şirket gruplarıdır. Bir televizyon şirketinin ya da gazetenin güvenilirliği zedelenirse, rekabet yüzünden piyasa paylarını da yitirecektir.

Yerel medya için en zor olan şey bir yandan yerel siyasette iktidarı elde tutan siyasal yapıya yakın durmak ve böylece bilgiye erişebilecek kanalların açık kalması sağlamak ve maddi yardımları alabilmek öte yandan bağımsızlığını koruyabilecek kadar tarafsız ve mesafeli olmaktır.

Medyanın ülke siyasetleri ve yerel siyaset üzerindeki etkisi son otuz yılda meydana gelen teknolojik ilerlemelere paralel olarak artmıştır. Kamuoyu oluşturmadaki etkisi her geçen yıl biraz daha artan medya araçları 1960'lı yıllardan sonra skandal siyasetinde önemli roller üstlenmişlerdir. Dünyanın dört bir yerinde peş peşe patlak veren skandallarla ülkelerin siyasi sistemleri sarsılmış, birçok ülkede siyasi liderler sıkıntılı dönemler yaşamışlardır. Alman Hristiyan Demokratların lideri Helmut Kohl, Hindistan da Kongre partisinin lideri Narasimha Rao, ABD Başkanı Clinton ise yakın tarihte skandal siyaseti ile sarsılmışlardır. Türkiye'nin eski başbakanlarından olan Adnan Menderes'te skandal siyasetine maruz kalmış ve sonunda üç arkadaşı ile birlikte idam edilmiştir.

Skandal siyasetinin en üst aşaması yargının ya da parlamentonun soruşturma başlatmasıdır; bu soruşturmalar sonucunda davalar açılmaktadır. Bunun sonucu olarak hapse giden siyasi liderlerin sayısı giderek artmaktadır (Castells, 2004: 506).

Bu süreçte savcılar, yargıçlar ve soruşturma komisyonu üyeleri medyayla karşılıklı faydaya dayalı bir ilişki içindedir. Medyayı hesaplı sızıntılarla beslerler bunun karşılığında medya da onları korur. Medyanın kahramanları haline gelirler, hatta bazen medyanın desteği ile başarılı siyasetçiler olarak isim yaparlar (Castells, 2004: 506).

Ülke siyasetlerinde yaşanan bu ve benzeri skandalların yerel ölçekte olanları da yerel siyaseti etkilemektedir. Örneğin Şişli eski belediye başkanı Gülay Aslıtürk'ün yolsuzluk skandalı, İSKİ Genel Müdürü Ergun Göknel'in rüşvet skandalı, İstanbul'un eski belediye başkanı Bedrettin Dalan'ın imar yolsuzluğu bir çırpıda hatırlanabilen olaylardır.

Medyanın takip ettiği skandal siyaseti politikasında fiilin işlenip işlenmediği, işlenmişse fiilin boyutu çoğunlukla geri planda kalmakta, haber olarak sunu-

Murat Sezik

lan hemen her şey kamuoyunda doğru olarak algılanabilmektedir. Skandalların etki güçleri medyanın yaptığı yayınlar ile artırılmakta ve bir anda aslında lokal olan bir sorun bütün bir ülkeyi etkiler hale gelebilmektedir. Medyanın, siyasal gündemin belirlenmesi sürecinde, çok çeşitli roller de üstlenebildiği bir gerçektir. Medya, eş zamanlı olarak olaylar ve hikâyeler üretirken, olayları haberleştirerek aktif bir rol içine girebilmektedir. Mevcut enformasyonu toplama ve yeni enformasyon aktarmanın ötesinde, hangi konuların politik gündemin bir parçası olacağını belirlemeye çalışmakta ve diğer politik aktörlerin yapabileceği gibi, gündemleri etkileyerek politika sürecinde, politik oyuncular haline gelebilmektedir. Böylece medya, sadece bazı konuları öne çıkararak gündemin içeriğini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda politika sürecinin tabiatını ve eylemlerini de etkilemiş olmaktadır (Terkan, 2001: 562).

Medyanın siyaseti etkileme yollarından bir başkası olan imaj oluşturma çalışmalarından söz etmemek eksiklik olacaktır. Seçmenlerin oy verme eğilimlerinin şekillendirilme yollarından birisi olan imaj oluşturma çabası, seçmen üzerinde istenilen olumlu etkiyi bırakabilme çabalarının toplamıdır. Hitap ettikleri topluma uygun imajlar tasarlayan ve başarıyla uygulayan siyasetçiler rakiplerini kolayca alt edebilmektedirler. Fiziksel özellikler, yürüyüş, duruş, eğitim, giyim tarzı, sempatik tavırlar vb. gibi özellikler kişinin imajını oluşturan önemli faktörlerdir. Siyasetçiler arasındaki yaygın bir görüşe göre siyasetin yarısı imaj oluşturmaktır diğer yarısı ise insanları gerçeklerden bağımsız olarak o imaja inandırmak sanatıdır (Erzen, 2008: 75).

Günümüz siyasetinde profesyonel reklamcılar tarafından oluşturulan imajların yaygınlaştırılması ve zihinlere yerleştirilmesi işlevi ise kitle iletişim araçları tarafından sağlanmaktadır. İyi rol yapabilen, hitap ettiği grubun hoşuna gidecek davranışlar sergileyen bir aday aslında kendinde olmayan özellikleri ile kamuoyunu etkileyebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının gücü ileri demokrasinin yaşandığı tüm batı ülkelerinde fark edildiği gibi Türkiye’de de fark edilmiştir. Nitekim 30 Mart 2014 yerel seçim çalışmaları döneminde, yerel seçimlerde seçmen davranışları üzerinde etkili olmak isteyen partiler tarafından hem ulusal ölçekte yayın yapan basın organlarına hem de yerel yayın yapan çeşitli basın organlarına ilanlar verilmiştir.

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

Tablo 2: Ulusal ve yerel Basına İlan veren Partiler

ULUSAL BASIN			YEREL BASIN		
No	Marka	Adet	No	Marka	Adet
1	Adalet ve Kalkınma Partisi	1.053	1	Adalet ve Kalkınma Partisi	3.911
2	Cumhuriyet Halk Partisi	695	2	Milliyetçi Hareket Partisi	2.090
3	Milliyetçi Hareket Partisi	469	3	Cumhuriyet Halk Partisi	1.993
4	Demokratik Sol Parti	103	4	Saadet Partisi	477
5	İşçi Partisi	58	5	Büyük Birlik Partisi	179
6	Saadet Partisi	56	6	Demokrat Parti	144
7	Barış Ve Demokrasi Partisi	24	7	Barış Ve Demokrasi Partisi	123
8	Büyük Birlik Partisi	16	8	Demokratik Sol Parti	69
9	Bağımsız Türkiye Partisi	16	9	İşçi Partisi	40
10	Özgürlük ve Dayanışma Partisi	13	10	Demokratik Sol Parti	32

Kaynak:(Duman, 2014: 12) İletişim ve Diplomasi Dergisi Özel Sayı

Tablo 3: Ulusal ve Yerel Basına İlan veren Siyasi Parti Liderleri

ULUSAL BASIN			YEREL BASIN		
No	Marka	Adet	No	Marka	Adet
1	Recep Tayyip ERDĞAN	379	1	Recep Tayyip ERDĞAN	144
2	Devlet BAHÇELİ	90	2	Kemal KILIÇDAROĞLU	55
3	Kemal KILIÇDAROĞLU	65	3	Devlet BAHÇELİ	50

(Kaynak: İletişim ve Demokrasi Dergisi Özel Sayı)

Tablo 3’den görüleceği gibi siyasi parti liderleri ulusal ve yerel basına çeşitli ilanlar vererek yerel seçimlerde seçmen davranışlarını etkileme çabası içerisine girmişlerdir. Bu çabalar 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerini, birçok açıdan yerel seçimlerin taşıdığı özelliklerin ötesine taşımış ve yerel seçimlerin merkezi seçimler gibi geçmesine yol açmıştır. Yerel adayların kişisel özellikleri, iletişim becerileri, vizyon sahibi olup olmadıkları ikinci plana atılarak parti liderinin vizyonu ve temsil kabiliyeti ön plana çıkmıştır. Tablo 3’den anlaşılacak bir diğer önemli veri ise AK Parti genel Başkanı olan R.Tayyip ERDOĞAN’ ın (Dönemin Başbakanı) yerel seçimlerde başarılı olmak için vizyoner özelliklerini, temsil kabiliyetini ve halkla iletişim becerilerini en yoğun şekilde kullanan siyasi parti lideri olduğu görülmektedir.

3.2.3. Sayı ve Örgüt:

Her bireyin tek oya sahip olduğu siyasal sistemde, sayı gücü çok önemli bir hale gelmektedir. Siyasal partiler hem ülke genelinde hem de yerelde iktidar olabilmek veya iktidarlarını koruyabilmek için kitleleri ikna etmek zorundadırlar.

Sayısal olarak çok olan kitleler ise ancak bilinçli bir şekilde bir araya gelerek örgütlü bir yapıya bürünmeleriyle toplumsal ve siyasal bir güce dönüşmektedirler. Sendikalar, kooperatifler, dernekler ve nihayet siyasal partiler bunun örnekleridir. Örgütlenmemiş çoğunluğa karşı örgütlenmiş azınlık her zaman daha etkin olmaktadır.

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

SONUÇ OLARAK

Türkiye’de özellikle iki binli yıllarla beraber güçlenen yerel idareler, yerel siyasetin önem kazanmasına neden olmuştur. Bu durum siyaseti, özellikle büyükşehir olan illerde önemli bir uğraşı alanı haline getirmiştir.

Siyasetin kendinde var olan güç olgusu çoğu kez onu cazip kılan en önemli unsur olurken kendisi gibi yaşayan, düşünen insanlara hizmet etme güdüsü de önemli faktörler arasında sayılabilir. Bütün bunların gerçekleşmesinin yolu ise kendi gibi yaşayan ve düşünenlerin siyasete olan ilgisini artırmak ve siyasal katılımını sağlamaktır. Bu sadece oy vermek şeklinde olabileceği gibi aktif roller üstlenmek şeklinde de olabilmektedir.

Yerel halkın siyasal katılımını sağlamak ve onların siyasal tercihlerini kendi düşünceleri paralelinde şekillendirmek için çaba sarf eden belediye başkanı, meclis üyeleri, encümen üyeleri, iktidarda olan siyasal partinin il başkanı, muhalefette olan siyasal partinin il başkanı gibi siyasal aktörler zaman zaman kayırma, iltimas, çeşitli bayındırlık işleri vb. gibi ilişkilere de girerek seçmen eğilimleri üzerinde etili olabilmektedirler.

Yereldeki seçmenlerin eğilimlerini etkilemek üzere devrede olan kentin önemli sanayicisi, tüccarı ve sermaye çevreleri para, kitle iletişim araçları ve üzerinde etki alanı oluşturdukları örgütlü yapılar ile seçmenlerin eğilimlerini etkileyerek şekillenmesinde aktif roller üstlenmektedirler. Bu faktörlerden en etkin olan medyanın yerel siyaset üzerindeki etkisi son otuz yılda meydana gelen teknolojik ilerlemelere paralel olarak artmıştır. Kamuoyu oluşturmadaki etkisi her geçen yıl biraz daha artan medya araçları 1960’lı yıllardan sonra ülke bazında skandal siyasetinde önemli roller üstlenmiştir. Bu durum daha sonraki yıllarda yerel siyasette de etkin bir kullanım alanı bulmuştur.

Yerel siyaseti şekillendiren siyasal aktörler, kent kamuoyunu etkileri altına alarak onları istedikleri yöne kanalize edebilecek faktörlere de sahip olduklarından, siyaset belli zümre ve çevrelerin kontrolü altında olan bir alana dönmekte ve demokrasi tanımında var olan “*halkın, halk için, halk tarafından yönetilmesidir*” ifadesi karşılığı olmayan bir tanıma dönmektedir. Yerel demokrasinin gerçek anlamda yerleşmesi ve siyasal katılımın artırılması için;

Murat Sezik

- 1- Nepotizm ve Kronizm, lobicilik, rant kollama faaliyetleri, politik dalavare ve benzeri durumlar yerel siyasete olan inancı azaltmakta ve siyasal katılımı olumsuz yönde etkilemektedir.
- 2- Belediye başkanı, belediye yönetiminin başı, temsilcisi ve yürütme organı olması dolayısı ile güçlü bir yerel siyasal aktördür. 6360 sayılı yasa ile büyükşehir olan illerde Büyükşehir belediye başkanı olan siyasetçinin siyasal gücü, il yönetimde tek güçlü siyasetçinin hakim olduğu bir siyasal yapılanmaya gidiş yönünde olup bu durum otoriterleşme sakıncası taşımaktadır.
- 3- Yerel siyasal aktörlerden olan belediye meclis üyelerinin mesleklerine uygun komisyonlarda ve fakat yerelin müşterek menfaatlerini gerçekleştirmek üzere belediyenin bürokratları ile işbirliği içerisinde çalışması sağlanmalıdır.
- 4- Sivil toplum örgütlerinin bir ülkenin demokratikleşme sürecini etkileyebilmesi, siyasal alanda katılımcı bir yönetim anlayışının olmasına bağlı olduğundan, yerel siyasal kararların alınması sürecinde ilgili sivil toplum örgütleri ile iletişim kurulmalıdır.
- 5- Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışmak üzere organize olan yapılardır ve Belediye kanununun 76. Maddesi ile yerel yönetim yasasındaki yerini almıştır. Fakat yerel siyaseti belirleyen aktörler içerisinde olan Kent Konseyleri belediye başkanı ile kurulan çeşitli organik bağlar nedeni ile belediyenin faaliyetlerine eleştirel bir bakış geliştirmek ve hesap sorabilmek yerine belediyenin herhangi bir idari birimi gibi faaliyet göstermektedir. Bu durumun düzeltilmesi yerel demokrasiye olan inancı artıracaktır.

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

- 6- Yerelde siyaset yapmak isteyen siyasi partilere ve adaylara seçim çalışmalarını yürütebilmeleri için maddi destekler verilmelidir. Aksi halde yerel siyaset alanı ya sadece parası olan burjuvaya kalacak veya yerel siyasal elitlerin bir şekilde desteğini alabilen kişiler tarafından yapılabilir bir hale gelecektir.
- 7- Yerel siyaset, yerelin siyasal dinamikleri ve insan kaynakları ile şekillenmeli, siyasi parti liderlerinin kendi vizyonları, liderlik yetenekleri yerel siyaseti etkilememelidir.
- 8- Yerel siyasetin güçlenmesi ve siyasal katılımın artırılması için siyasetin manipülasyonlardan uzak tutulması çok önemlidir. Bu nedenle siyasal liderler, yerel siyasal aktörlerini belirleme sürecinde, yerelde çok titiz çalışmalar yaptırmalıdır.

KAYNAKÇA

Aksu, Hüseyin ve Haluk KURTULUŞ “*Yerel Temsil ve Katılım Açısından Sivas Belediye Meclisi*” Türk İdare Dergisi, 2011, c. 83, sayı 470:113-133

Aktan, Coşkun Can, Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi, Afa Yayınları: İstanbul, 1992.

Aydın, Mustafa, Siyasetin sosyolojisi, Açılım Kitap: İstanbul, 2002.

Bakan, Selahaddin ve Murat Sezik “Siyasal Elitler ve Siyasal Elitlerin Türk Demokrasisi Üzerindeki Etkileri”, Fatih Üniversitesi *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, 10 (1): 13-39.

Murat Sezik

Castells, Manuel, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, 2. Cilt (Kimliğin Gücü), 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2004.

Çam, Esat, Siyaset Bilimi, Der Yayınları: İstanbul, 1984.

Çam, Esat, Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 1981.

Çarkçı, Akif, Kent Yönetimine Farklı Bakışlar, Şehir Yayınları: İstanbul, 2007.

Çukurçayır, M. Akif, Siyasal Katılma Ve Yerel Demokrasi, 3. baskı, Çizgi Kitabevi: Konya, 2006.

Çukurçayır, Akif ve Abdullah A. Öztoprak “Modern Katılımcı Uygulamalar ve Belediyeler” Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM-7), Yerel- Bölgesel Kalkınma Kamu Yönetimi, 17-18 Mayıs: Manisa, 2012

Derdiman, R. Cengiz, Yerel Yönetimler, Aktüel Yayınları: İstanbul, 2005.

Duman, Mehmet, “30 Mart 2014 Seçimlerinde Siyasi Partilerin Medyadaki Görünür-lük Analizi”, *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, Yıl 2, Özel Sayı, Mayıs 2014,

Erzen, Meltem Ünal “Siyasi Lider İmajlarının Seçimlere Etkisi” *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 31, 2008: 65-81.

Görmez, Kemal, Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları: Ankara, 1997.

Güler, Birgül Ayman, Türkiye'nin Yönetimi, İmge Yayınları: Ankara, 2010.

Ilgar, Yeliz “Türkiye’de Siyasal Partilerdeki Merkezîyetçi Yapılanmaya Etki Eden Etmenler Ve Merkezîyetçi Yapılanmanın Siyasal Demokrasi Açısından Olumsuz Sonuçları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Yerel Siyasette Siyasal Katılım, Yerel Siyasal Aktörler ve
Seçmen Eğilimlerine Etki Eden Faktörler

Kahraman, Ahmet Burak, Siyasal Katılımın Sosyolojik Analizi, Çizgi Kitabevi:
Konya, 2011.

Keleş, Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, (5. Basım), Cem Yayınevi: İstanbul,
2006.

Kışlalı, Ahmet Taner, Siyaset Bilimi, Ankara Üniversitesi Basın YayınYükseko-
kulu Yayınları, No:9, Ankara, 1987.

Özbudun, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, (5. basım), Yetkin Yayınları: Ankara,
1998.

Schmidt, Manfred. G, Demokrasi Kuramlarına Giriş, çev. M. Emin Köktaş, Vadi
Yayınları: Ankara, 2002.

Şakacı, B.K., “Yerel Yönetim Seçim Sistemi ve Öneriler Yöntemi”, Ed. K. Gör-
mez, M. Ökmen, *Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunlar. Küresel, Bölgesel ve Yerel
Perspektifler*, Beta Yayıncılık: İstanbul, 2009.

Tuncel, Gökhan, Sivil Toplum Ve Devlet, Bilsam Yayınları: Malatya, 2011.

Uygun, Oktay, Demokrasinin Tarihsel, Felsefi ve Ahlaki Boyutları, İnkılap yayın-
ları: İstanbul, 2003.

Tatar, Taner, Siyaset Sosyolojisi, Turan Yayıncılık: İstanbul, 1997.

Terkan, Banu, “Basın ve Siyaset ilişkisinin Gündem Belirleme modeli Çerçeve-
sinde Analizi”, (Yayımlanmamış doktora tez özeti) Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, 2001.

Turan, İlter, Siyasal Sistem Ve Siyasal Davranış, (3. baskı), Der Yayınları: İstan-
bul, 1986.

Murat Sezik

Yaltı Başar, “Yaşadığımız Yozlaşmalar Demokrasinin Olmayışındandır”, *Yeni Türkiye*, Ocak-Şubat 1997, Yıl:3, Sayı:13.

Yıldırım, Selahattin, *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, IULAEMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği), İstanbul, 1993.

ESTETİK DÖNÜŞÜMÜN SÜREKLİLİĞİ

THE PERSISTENCE OF AESTHETIC TRANSFORMATION

Necmi KARKIN

İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
44280, Malatya, TÜRKİYE
necmi.karkin@inonu.edu.tr

ÖZET

Estetik antik çağdan çağdaş sanatlara kadar gelinen süreçte estetik duyumsama ve beğeni üzerindeki değer ve ilke dönüşümlerinin plastik sanatlara yansımalarını içermektedir. Bu çalışmanın tartışma konusu, estetik dönüşümlerin hangi değer ve beğeni yargısıyla oluştuğunu, kültürel taşıyıcıların bu dönüşümlere yansımalarını farklı zaman ve kültür bağlamında sorgulamak olacaktır. Dolayısıyla değişen zaman sürecinde estetik değerlerin, dönüşümündeki sürekliliğin değişen ve değişmeyen olgularının açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Estetik beğeni ve duyumsama ilkeleri, nesne, özne ve kültürel değer açısından, dönüşen değerler ve dönüşüme uğramayan asal değerlerle karşılaştırılmaktadır. Aynı zamanda, bunun sanata konu olan nesne ve estetiksel yapıların farklı zamanlara göre karşılaştırılması şeklinde olması da düşünülmektedir. Estetik değer ve ilkelerin sanata olan yansımaları, değişen zaman içinde dönüşümlere açık hale geldiği için, içinde yaşadığımız çağın estetik ölçütlere bağlı olmayan değerlerini yaratması, değişen kültürel ve sanatsal olgular nedeniyle dönüşüme uğramaları kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: asal değerler, estetik beğeni, duyumsama, estetik süreklilik

SUMMARY

It defines the reflections of the transformation of values and principles in aesthetic sense and appreciation on plastic arts in the process starting in the antiquity up to the point. Therefore, in the process of changing time, it has been aimed to uncover the continuity in the transformation of the aesthetic values and changing and its unchanging phe-

Necmi Karkın

nomena. The discussion topic of this study is to question with which judgment of values and appreciation the aesthetic values occur and the reflections of cultural carriers on these transformations in the context of different time and culture. The principles of aesthetic appreciation and sense are compared with transforming values and non-transforming prime values in terms of object, subject and cultural values. Also, it is thought that objects and aesthetical structures which are the subjects of the art are compared in terms of different time. In the changing time, reflections of the aesthetic values and principles on art have been open to transformations. For this reason, our era's creating values which are not related with aesthetic criteria and their being subject to transformation because of changing cultural and artistic phenomenon are unavoidable.

Key words: prime values, aesthetic taste, sensation, aesthetic continuity

ESTETİK DÖNÜŞÜMÜN SÜREKLİLİĞİ

Antik Yunan'da güzellik kendine özgü, yani anlamı herhangi bir olgudan bağımsız olmayıp “Yunan sanatının altın çağında bile, “ılımlılık”, “uyum”, ve “simetri” gibi değerler bağdaştırılmıştır” (Eco, 2006: 37). Güzellik değerlerinin çeşitli sanatlarla bağlantılı oluşu, bu dönem estetik anlayışının hangi ölçüler üzerine kurulduğunu ifade etmesi yönünden önemlidir. Platon ve Sokrates başta olmak üzere, filozoflar tarafından estetiğe ideal, ruhsal ve işlevsel değerler yüklenmesi estetiğin bu dönemdeki belirginleşen kurallar (*namos*) ve yasalarla (*kanon*) objektif anlayış kazandığını göstermektedir. Güzellik ve biçim arasındaki tahayyüller, psikofizik özellik nedeniyle, figürün gerçekçi tasviriyle ruhsal iyilik arasındaki uyumun ifade aracı olmuştur.

Ortaçağda estetik kozmos ve matematik arasındaki kurallarla birlikte bağlantılı görünmektedir. Dünya ve evren arasındaki düzen ve ölçü güzelliğin biçimlere bağlı olan değişmezliğini yansıtmaktadır. Oran ve ölçü estetiği kötü ve çirkinin zıtlığını yansıtır güzelliği belirlediği için tüm ortaçağdaki kanı bu yönde bir öneme sahiptir. Görsel unsurlarda güzelliğin koşulları arasında yer alan ışık, orana da bütünlük oluşturmaktadır. La Tour'un 1630-35'lerde yaptığı “Mecdelli Meriem” çalışmasında, ışık, figürün önüne konularak hem aydınlanma hem de yayılmasıyla biçimin belirleyicisi olarak durmaktadır. (Bkz. Görsel-1) Ortaçağ'daki varlıklar için de ışık ve renk bir bütünlük için gerekli görülmüştür. Ortaçağ skolastik düşüncesindeki bu husus ilahi varlığın kozmoloji düzeninin, yani Tanrı'nın

evrene yaydığı ışıkla anlam kazandığıyla açıklanmıştır. Işığın nesne olmasının yanı sıra amaca uygunluk ilkesine uygun olması, güzeli tanımlayıcı olduğu nesnelere örtüşmesini öngörmektedir.

**Görsel-1, Georges de La Tour, “Mecdeli Meryem”,
1630-1635, tuval üzerin yağlı boya, 156x122cm.**

Yeni-klasik ve Romantik dönemin antik çağ anlayışına olan ilgisi, gelecekteki konulardan uzaklaştığını göstermektedir. Antik çağın güzellik anlayışı beğeni olarak daha avantajlı olarak algılanmıştır. İçsel niteliklerin daha çok belirleyici olması dolayısıyla beğenideki göreceli durum estetik öznelcilik oluşturmuş, kusurlu olanı bile değerlendirme ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu durum Rönesans sanat felsefesi için önemlidir. Çünkü insan ve doğa arasındaki etkileşim daha çok ele alınmaya başlamıştır. Bu dönemdeki güzellik hakkında herhangi bir yargıya varmanın zorlaşması, güzellik ve oran arasındaki klasik ilişkiyi sarsıntıya uğratmıştır. Güzelliğin ideal bileşeninden ayrılması, güzelliği göreceli bir tanıma kavuşturarak konuların esastan görüşülmesini öne çıkartmaktadır. Doğanın öznel yargılarla birlikte duygulara olan melankolik hizmeti, Caspar David’in “Meşe

Necmi Karkın

Ormanında Manastır” adlı çalışmasında olduğu gibi, güzellik ve doğanın sınırsızlığı arasındaki ilgiyle güçlenmiştir. (Bkz.Görsel-2) XVIII. yüzyıllarda estetik kuralların değişime uğramış olması estetik yargıların nesnel anlamda sorgulanması, ahlak, mantık ve akıl algılarıyla gerçekleşmeye başlamıştır.

**Görsel-2 Caspar David Friedrich, The Abbey in the Oakwood,
1809–10, tuval üzerin yağlı boya, 110 cm × 171 cm.**

Modernizmle birlikte geleneksel estetik düşünce, eleştiri ve yorumlama kuramlarıyla birlikte sorgulanmaya başlamıştır. Modernizmin estetik deneyimleri, “sanatın doğası ile estetiğin doğasının birbirinin kefil olmaktan çıkmıştır” gibi bir ayrım ile netleşmiş ifadelerle imkân verecek söylemlere sahiptir.

Estetiğin sanata öngördüğü temsilleri, nesnenin biçimi üzerinden sürdürülen bir kavrayış değil, duyumsal olanın yarattığı hazzın ya da estetik değer ilkelelerini asal değerler (oran, ölçü, uyum, düzen) haline getiren bir iktidarı olmasıdır. Bu temsil araçları bakımından sınırları olmayan sanat, artık Kant’ı referans göstererek güzelliğin çıkarsız haz sağladığı nesneye sahip çıkmıştır.

Modern dönemin kendinden önceki antik/klasik dönemlerle biçimlenen estetik öğretilere, kuşkusuz mesafeli yaklaştığı görülmektedir. Bu yapıların, “duyumsallık” ve “beğeni” olarak belirlendiği sanatsal ölçütler olduğunu görüyoruz. İlkçağ, klasik dönem ve Rönesans döneminde; beğeni ölçütleriyle tanımlanan an-

layışlarla, derinliği olan algılar birbirlerini tamamlar nitelikte olmasına rağmen, XX. yüzyıl estetiğinin üzerinde durduğu en önemli kavramlardan birisi güzellik ölçütünün olmayışıdır. “Aniden ölçütlerin, hatta seçimlerin değişmesini ve güzelliğin ölçütünün olmamasını bir yana bırakın, artık güzellik denen şeyin kendisinin bir değer olmamasının birçok temel nedenleri var” (Erzen, 2011: 153). Yine Erzen’e göre bunun nedeni; “Günümüzde beğenin gündem dışı olmasının nedenleri, yalnızca kültür yozlaşmasından değil, kültürün farklı bir sistematığe oturmasından, farklı bir yapı kazanmış olmasından geliyor (2011: 153).

Beğeni yargılarının öznel kazanması, biçim üzerinden kavram üreten yansımalara dönüşmektedir. Beğeni yargılarının ve sorunlarının diğeri de biçimsel değişime bağlı olmasıyla ilişkilendirilebilir. “Geleneksel eser kavramına damgasına vuran, biçimsel uyum, zanaat ve teknikte ustalık, düzen ile karmaşa arasındaki dengeli ilişkiydi. Ne var ki, sanat eserlerini diğ nesnelere ayırt etmeye yaran klasik ölçütler modernitenin başından itibaren tedavülden kalktı” (Sahrendt&Kittl 2012: 21). Kant’ın öne sürdüğü “amaçsız amaçlılık” yaklaşımı, estetik ve duyulan olanı güzel/yüce estetiği arasındaki uyuma yükümlü olmayı ve idealara duyulan aczi ortadan kaldırmamıştır. Şimdi, çıkarsız bir idealar dünyası, nesnenin tözleşen yücesine nasıl vekâlet edecekti? Bunun cevabı, Bunun cevabı, “formların ve mekânların “her şey mübah olmalı” yaklaşımıyla kullanım nesnelere ve sıradan hayatın imgelerini buyur eden bir sanat ve sanatın formları yeni bir hayatın formlarına dönüştürmeyi istemiş bir estetik devrimin abartılı ve yalancı vaatleri (Ranciere, 2012: 19) değildir.

Modernite ve onun sözde postmodern evrimi -daha önce anımsattığımız gibi- gerçekten de, bir zamanlar büyük ölçüde belirleyici olan, sayısız kavramsal ulam çiftlerindeki karşıtlığın aşılmasıyla damgalanmıştır. Bunlarda, sanatsal/estetik, has/has olmayan, özgün/kopya, yüzeysel/derin, süslemeci /yapısal gibi sanata kendini küçük aralıklar, kıvrımlar içinde oynamaya izin veren ulam çeşitleriydi. Ve sanat, bu karşıtlıkların bilgi bilimsel kesinliği içinde, rahatsız ediciyi üretme hakkını kendinde buluyordu” (Francalanci, 2012: 59). Artık günümüzde, “bir zamanlar biçimi önemsenmeyen nesnelere (bir pense, bir cıvata, bir süpürge) bugün görünüşlerinin yüceltilmesi ve beğeni ölçütlerine karşılık vermek kaygısıyla estetik düşüncelerle tasarlanmaktadır” (Francalanci, 2012: 14). Çağdaş estetiğin öngörüsüyle başlayan figüratif anlayıştan uzaklaşma sonrası “malzeme” artık ese-

Necmi Karkın

rin söylem ve amacı olmuştur. Her türlü yoruma açık olan malzemeler, bir tepki ya da kavramın temsil nesnesidir. Malzemedeki aranan durum, sıradan olanın ilham veren estetik heyecan yaratacak *ready made*'lerin güzelliğidir. Bunun en iyi örneklerinde biri, Claes Oldenburg, "Apple Core" çalışmasıdır (Bkz. Görsel-3). Tüketilmiş ve atılmış bir nesne, belirgin estetik potansiyeli yansıtmaktadır. Elma çekirdeği, çürüyen bir doğanın örneği, aynı zamanda, malzemenin endüstriyel bir tercih olduğunun göstergesidir. Çağdaş sanatta, nesnenin duyumsal algıda gerçekleşmeyen, başka nedenlerle üretilen nesnenin estetik nesne olarak görülmesi, yaygınlaşan estetiğin olgunlaşmasıdır. Francalanci'nin ifadesiyle, "Haklı olarak Remo Bodei, günümüzde estetik boyutun her yere sokulduğunun altını çizerek ve sanat ortamının dışına çıkarıldıktan sonra artık günlük yaşamın her yönünü değiştirerek güzeli tanımlama olanaklarının da iğreti ve geçici kıldığını belirtir" (2012: 11). Bodei'nin kendi ifadesiyle, "Çağdaş, "yaygın estetik" görüngüsü sonuç olarak, değer yitirmiş bir güzellik karşısında bu gittikçe artan duyarsızlaştırmanın aracı gibi görünecektir" (2008: 77)

Görsel-3

Claes Oldenburg, "Apple Core", Stainless steel, urethane foam, resin, urethane enamel, 300 x 200 x 200 cm, (1992)

İdealle uzlaşan estetik bir nesne hiçbir duyuşsal hazzı yaşatmayan nesnenin yaygınlığı postmodernizmin zanaatkâr eğilimleriyle birlikte yapılmış nesne terci-hine dönüşmektedir. Oysaki duyuşsal etkiye neden olmayan değişken nesnelere kaynağı kavramsal, yapay, sanal ve sıradan bir çeşitliliğdir. “Benim görüşüme göre bir sanat yapıtının, malzeme olarak onlardan farksız, ancak sanat yapıtı olmayan nesnelere ait özelliklerden tümünden farklı bir sürü özelliğı vardır (Danto, 2012: 116).

SONUÇ

Estetik bir yapıyı neyin oluşturduğı ve sanatçının ilham kaynaklarının muğlaklaşması, tercih edilen hazır nesnelere algılanma koşullarının sorgulanmasıyla derinleşmiştir. Her şeyin sanatsal bir külte dönüşmesi, izleyicilerin ritüel mekanlarına davet edilmesi, sanatın gerçekte yüzleştirilme performansları, söylenildiğine göre, dönemin ruhundan fazlasıyla etkilenmiştir. Sonuçta kültürel bağlamda güzellik yerine güzelleşme çabaları ve (estetik cerrahi, kozmetik ve makyajın gerekçeli hale gelip endüstriyel alana dönüşümü) estetik beğeni ve önerilerin kişiye özel hale gelmesi, sanatsal bağlamda ise meta ve kavram estetiğinin ideaları olmayan nesnelere. İdeal estetiğın beğeni ve güzellik anlayışının referans olmaktan çıkmış olmasının nedenleriyle birlikte sanatta ve kültürel yaşamdaki örneklerini görmek olanaklıdır. Estetiğın plastik sanatlar ve kültürel yaşamdaki ideal, ruhsal ve işlevsel yansımaları, değişen zaman içinde dönüşümlere açık hale gelmiştir. Bu nedenle içinde yaşadığımız çağın estetik ölçütlerinin değişen retorikler içerdiği gerçeğı kabul görmektedir.

KAYNAKÇA

- Bodeir, R. Güzelin Biçimleri, çev. Durdu Kundakçı, Dost Kitabevi: Ankara, 2008.
Danto, A. C., Sıradan Olanın Başkalaşımı, çev. Esin Berktaş, Özge Ejder, Ayrıntı Yayınları: İstanbul, 2012.
Eco, U., Güzelliğın Tarihi, Doğan Kitap: İstanbul, 2006.
Erzen, J. N., Çoğul Estetik, Metis Yayınları: İstanbul, 2011.

Necmi Karkın

Francalanci, E. L., Nesnelerin Estetiği, ev. Durdu Kundakçı, Dost Kitabevi Yayınları: Ankara, 2012.

Ranciere, J., Estetiğin Huzursuzluđu, ev. Aziz Ufuk Kılıç, İletişim yayınları: İstanbul, 2012.

Saehrendt, C., Kittl, S. T., Bunu Ben de Yaparım!, ev. Zehra Aksu Yılmazer, Ayrıntı Yayınları: İstanbul, 2012.

REHBERLİK VE FELSEFE İLİŞKİSİ YA DA
REHBERLİK HİZMETİNİN YÜRÜTÜLMESİNE YÖNELİK BİR TEKLİF
RELATIONSHIP OF GUIDANCE AND PHILOSOPHY OR A PROPOSITION FOR THE
CONDUCT of GUIDANCE SERVICES

Mehmet ÖNAL

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, 44280, Malatya/ TÜRKİYE
mhtbv63@gmail.com

ÖZET

Öğrenci kişilik hizmetleri ve onun bir etkinliği olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetinin tanımı, amaçları ve bunlara ilişkin bazı temel kavramlar bugünkü eğitim bilimlerinin ana konularındandır. Fakat eğitim bilimlerinin tüm konuları bir bilim etkinliği olarak ancak felsefe ve köken itibarıyla felsefi akımlara ve yaklaşımlara dayanan psikoloji ve sosyoloji formasyonu ile temellendirilebilir. Bu bağlamda, kişi, kişilik, ben, benlik, ve benlik gelişimi ile kendini gerçekleştirme gibi temel kavramlardan bahseden rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri için felsefenin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu vesile ile hem Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmalarının teorik temellerinin anlaşılması ve geliştirilmesi için hem de bu alana yönelik öğrenci kişilik hizmetlerinin etkinliklerinden biri olan Rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi için felsefi formasyona ciddi anlamda ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu çalışmada bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik felsefi bilginin gerekliliği ile rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi için felsefe tahsil görmüş öğretmen adaylarından istifade edilmesine yönelik bir öneri sunmak üzere birbirine bağlı bu iki konu işlenecektir.

Anahtar Kavramlar: Rehberlik, Felsefe, Öğrenci Kişilik Hizmetleri

ABSTRACT

The definition and aims of Student personnel services and its effectiveness includes guidance and psychological counselling services and some basic concepts related to these objectives is one of the main issues of educational sciences. How-

Mehmet Önal

ever, all the issues of educational sciences as an activity of science can be based on formation of philosophy as the origin and approaches based on philosophical psychology and sociology. In this context, *person, personality, I, and ego, personality and self-development and self-realization of basic concepts* such as *guidance and counselling services* to talk about the importance of philosophy arise spontaneously. On this occasion, the theoretical basis of the work of the Guidance and Counselling, both for understanding and improving the effectiveness of student personality services to this area for the implementation of guidance services is one of the serious philosophical formation is needed. In this study of philosophical knowledge in order to meet this need with the need for the implementation of guidance and counselling, philosophy teachers have seen the collection to present a proposal to exploit these two interconnected issues will be covered.

Key Words: Guidance, Philosophy, Student Personality Services

I. ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİ

Aydınlanma çağı olarak adlandırılan 18 yüzyıl ve sonrasında ortaya çıkan felsefeler bir hümanizm hareketi olarak çağdaş eğitim-öğretime ve öğrenci kişilik hizmetlerine yönelik doğrudan ve kalıcı bir etki bırakmıştır. Günümüz toplumlarında bireyin öne çıkarılması, bireyler arası farklılıkların kabul edilmesi ve tam öğrenme modelinin hedeflenmesi de bu felsefelerin bir yansımasıdır. Felsefedeki hümanizm hareketi aynı zamanda öğrencilerin kişilik gelişimini sağlama ve bireysel sorunlara çözüm üretme konusunda onların desteklenmesine yönelik yeni hizmet anlayışlarının da temelini oluşturmuştur. Kısaca, eğitimin bireyselleşmesi adı altında toplanabilecek bu yaklaşımlar bugünkü okullarda rehberlik, psikolojik yardım ve danışma hizmetlerini de içine alan Öğrenci Kişilik Hizmetleri'nin doğması ile sonuçlanmıştır diyebiliriz.

Çağdaş eğitim anlayışına mensup toplumların klasik eğitimden farklı olarak bazı yeni temel amaçlara yöneldikleri bilinen bir gerçektir. Pasif değil aktif öğrenmeyi hedefleme, bireyi bir yönden değil pek çok yönden geliştirme ve öğretme yerine öğrenmeyi önceleme bu yeni eğitim yaklaşımının amaçların başında gelir. Ayrıca, teorik öğrenmeyi, duyarak, yaparak ve yaşayarak öğrenme ile desteklemek ve bireyi sadece topluma değil aynı zamanda hayata da hazırlamak da çağdaş eğitimin amaçlarındandır. Bunlardan başka, eğitimi devlet değil özel sektör

Rehberlik ve Felsefe İlişkisi ya da Rehberlik Hizmetinin Yürütülmesine Yönelik Bir Teklif

ağırlıklı olarak yürütmek, kişilik eğitimi ve gelişimine önem vermek ve son olarak da öğretmen merkezli değil öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimsemek de bu temel amaçlar arasında sayılmaktadır. Bütün bunlar, özellikle insan felsefesi ve psikolojisi üzerine çalışan düşünürlerin ve çağdaş toplumları inceleyen Sosyologların ulaştığı oldukları sonuçlardan derlenmiş bilgi demetleridir, diyebiliriz.

Buna göre çağdaş okullar üç boyutlu eğitim kurumlarına dönüşmüştür. Bunlardan birincisi, öğrencilere bilgi, beceri ve tutum kazandırmak için planlı ve programlı bir etkinlik olan eğitim-öğretim boyutu, ikincisi, eğitim- öğretilimin daha verimli ve sağlıklı yürütülmesi için düzen sağlamaya yönelik idari bir faaliyet olan disiplin boyutu, üçüncüsü ise, öğrenme engellerini ortadan kaldırmaya yönelik öğrenci kişilik hizmetleri boyutudur. Bunlardan bizi ilgilendiren öğrenci kişilik hizmetleri de kendi arasında, sağlık hizmetleri, sosyal yardımlar, sosyal ve eğitsel etkinlikler, özel eğitim ve rehberlik hizmetleri olarak 5 ayrı hizmet alanına ayrılmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanırlar:

Öğrenci Kişilik Hizmeti Alanları	Alanlarda Yapılan Etkinlikler
1.Sağlık hizmetleri	Sağlık kuruluşları ile işbirliği halinde sürdürülen, sağlık eğitimi ve koruyucu hekimlik kapsamında ruh sağlığı hizmetleri sunma
2.Sosyal yardımlar	Bireylere (öğrenci) yapılan burs veya kredi temini ile iş ve barınma, gereksinimlerin karşılama
3.Sosyal ve eğitsel etkinlikler	Boş zamanları değerlendirme ve zamanı verimli kullanmaya yönelik bilgilendirme
4.Özel eğitim ve özel yetiştirmeler	Özel yetenekleri ortaya çıkarma ve geliştirme, başarısız öğrencilere ek eğitim desteği sağlama ve özel hazırlık kurslar açma

Mehmet Önal

Bu Öğrenci Kişilik Hizmetleri'nin en önemli amaçları: her öğrencinin eğitim- öğretim etkinliklerinden doyurucu bir şekilde yararlanması, öğrenme engellerinin ortadan kaldırılması, öğrencilerin kişilik bütünlüğünün korunması ve duygusal, sosyal ve bedensel yönden geliştirilmesi olarak sıralanabilir. Ayrıca, öğrencinin çevreye kolay uyum sağlaması, boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmesi ve ders çalışma yöntemlerini öğrenmesi için uygun eğitim ortamları hazırlanması da öğrenci kişilik hizmetlerinin amaçları arasında yer alır. Şimdi öğrenci kişilik hizmetlerinden biri olan rehberliği tanımaya ve tanımlamaya çalışalım. (Canoktaylar, 2007: 127-137)

II. REHBERLİĞİN TANIMI

Dilimize Farsça'dan geçen rehberlik kelimesi, kılavuzluk etmek, yol göstermek ve akıl vermek anlamlarına gelir. İngilizce *guidence* kelimesinin karşılığı olarak kullanılmış olan rehberlik ağırlıklı olarak ikna etmek değil, bilgi vermek ve yollar göstererek bireyin seçim yapması ve karar vermesini kolaylaştırmaktır. Eğitimle ilgili olarak *rehberlik* terimi ülkemizde ilk kez 1939 yılında öğretmenlerin öğrencilerine “kılavuzluk etmesi” biçiminde kullanılmıştır. Teknik anlamda Rehberlik, bir öğrenci kişilik hizmeti olarak, öğrencilere kendilerini tanıması, kimlik ve kişilik kazanması, çevresinde var olan imkânları fark ederek sağlıklı sosyal ilişkiler kurması ve çevresine uyum sağlamasına yönelik bir bilgilendirme etkinliğidir. Buna bağlı olarak, kişinin okul, iş ve eş seçimi, yani mesleğe ve aile yaşamına hazırlanması gibi önemli karar verme aşamalarında bilgilendirme yapmak ve karşılaştığı problemlerle baş edebilme konusunda psikolojik yardım sunmak da geniş anlamda rehberlik tanımı içinde yer alır.

Rehberliğin birdenbire değil çok uzun bir tartışma ve çabalama sonunda insanların hemfikir olduğu bilgi ve tecrübe birikimlerine dayanarak yavaş yavaş gelişen bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Bu yönüyle insanların felsefi anlamda uzlaşma noktaları rehberlik hizmetlerinin temellerini oluşturmaktadır. Rehberlik ilke ve uygulamalarından hiçbiri yoktur ki bir filozofun görüşlerinden üretilmiş ya da etkilenmiş olmasın. Bunlara, toplumdaki hızlı değişimler ve yaşanan uyum zor-

Rehberlik ve Felsefe İlişkisi ya da Rehberlik Hizmetinin Yürütülmesine Yönelik Bir Teklif

lukları, felsefede insana çok büyük değer veren özgürlükçü hümanist anlayışlar ile demokratik gelişmeler ve düşünce özgürlüğü de eklenince rehberlik hizmetlerine olan ihtiyaç iyice artmıştır. Ayrıca, çağdaş hayatın karmaşık iş, meslek ve toplumsal yapı sorunlarının ürettiği, yabancılaşma, kuşaklar arası çatışma ve kültür boşluğu gibi problemlerin çözülmesi için ortaya konan ilmi ve felsefi çalışmalar da rehberlik hizmetinin doğmasında ve gelişmesinde etkili olmuştur.

Rasim Bakırcıoğlu, rehberliği, kişinin kendini ve çevresini tanıması, gizil güçlerini geliştirmesi, sorunlarını çözerek kendini gerçekleştirebilmesi için uzmanlarca yapılan düzenli ve sürekli bir yardım (1985) olarak tanımlamaktadır. Yıldız Kuzgun ise rehberliği, bireyin kendini tanıması, çevresindeki olanaklardan haberdar edilmesi ve kendine en uygun seçimi yapması (kararı vermesi) için sunulan sistemli, sürekli ve profesyonel bir yardım süreci (1996) olarak tanımlar. Bu iki tanımda geçen, kendini tanıma, bireyin yetenek, ilgi ve kişilik özelliklerini fark etmesi, çevreyi tanıma ise bireyin yaşadığı fizikî ve sosyal ortamı tanıması ve kendine uygun olanakları fark etmesi olarak tanımlanabilir. Diğer bir rehberlik uzmanı olan Muharrem Kepçeoğlu rehberliği, bireyin kendini anlaması, kapasitesini kendine uygun düzeyde geliştirmesi, çevresiyle dengeli ve sağlıklı bir uyum içinde olması ve kendini gerçekleştirmesi için uzman kişilerce yapılan psikolojik yardım (1994) olarak tanımlamıştır.

Bu tanımların ortak noktası bireyin kendini ve çevresini tanıması ve sağlıklı kararlar almasıdır. Rehberlik sayesinde birey kendisine sunulan yolların faydalı ve zararlı yönlerini görür, kendisi için en uygun olan yolu seçer ve uygulamaya koyar. Demek ki rehberliğin bilgi verme ve son tahlilde kararları bireylerin kendisine bırakma gibi iki temel özelliği vardır. Bu tanım ve tarifler aynı zamanda felsefenin yetiştirmek istediği bilge insan tipine ait temel özelliklerle hemen hemen aynıdır. Bu yönüyle rehberliğin, felsefede hikmet sahibi erdemli birey ya da filozof olarak tanımlanan bilge adamlara ait tüm özellikleri derleyip toplayan çağdaş eğitimciler olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Bu yüzden rehberlik ve felsefe ilişkisine biraz daha yakından bakmamız gerekecektir.

Mehmet Önal

III. REHBERLİĞİN FELSEFİ TEMELLERİ

Açıkça görüldüğü gibi rehberliğin en temel amacı, bilgi vererek ve yollar göstererek bireyin özgürce kendi seçimlerini kendisinin yapmasını ve bir süreç dâhilinde kendini gerçekleştirmesini sağlamaktır. Felsefi temellerini Aristoteles'in felsefesinde bulduğumuz "özü gerçekleştirme" kavramı insana uygulandığında karşımıza "kendini gerçekleştiren birey" adlandırması çıkar. Felsefe tahsili ile ulaşılmak istenen insan tipi ile rehberlik hizmetleri sunarak ulaşılmak istenen kendini gerçekleştirmiş birey özellikleri bire bir örtüşmektedir. İşte felsefe rehberliğin ilkelerinin altında yatan sebepleri ve bu ilkelerle ulaşılmak istenen kendini gerçekleştirmiş birey özelliklerini temellendirme imkânı sağlayan bir bilgi türüdür. Çünkü felsefenin hedeflemiş olduğu "bilgelik" Aristoteles'in deyimiyile "belli bazı ilke ve nedenlere ilişkin bilgidir (2010: 81). Şimdi bugün rehberlikte ifadesini bulan kendini gerçekleştirmiş birey özelliklerini sıralayalım. Kendini gerçekleştiren birey:

1. Kim olduğunu ve gelecekte ne olabileceğini bilir,
2. Gerçekçi ve tutarlı bir "ben" algısına sahiptir,
3. Kendi kendisi ve çevresiyle barışıktır,
4. Öz güveni yüksek olduğundan, duygularını açığa vurmaktan ve kendi başına karar vermekten korkmaz,
5. Dış dünyayı ve diğer insanları oldukları gibi kabul eder,
6. Olaylara pozitif yönden yaklaştığı için insanlarla iyi iletişim kurar,
7. Bütün insanlara değer verir ve onları eşit görür,
8. Zamanını ve kaynakları verimli kullanır,
9. Geçmişten çok şimdiye ve geleceğe dönüktür,
10. Çevresinde ve kendinde var olan potansiyelden haberdardır,
11. Ruh sağlığı yerindedir ve kolay uyum sağlar,
12. Yeniliğe açık, yapıcı, yaratıcı ve yeterli bir kişiliğe sahiptir,

Rehberlik ve Felsefe İlişkisi ya da Rehberlik Hizmetinin Yürütülmesine Yönelik Bir Teklif

Aristoteles'in Metafizik'te ifade ettiği öz ve gelişme kavramları çeşitli aşamalardan geçerek rehberliğe yansımış ve rehberlik hizmeti hayat boyu kendini gerçekleştirme motivasyonu ile sunulması gereken sürekli bir hizmet olarak tanımlanmıştır. Öz'ün gelişip gürleşmesi yani özgürleşmesi de kendini gerçekleştirme'nin bir başka ifadesidir. Felsefede her türlü özgürlük açıklamasından beslenen bu amaç Aristoteles'te insanın yok olup dağılmasından önce mutlaka ulaşmak istediği bir kemal noktasıdır. Onda değişme ve gelişme kavramı ile ifade edilen bu süreç insan için düşünüldüğünde bütün potansiyellerin açığa çıkarılması olarak da okunabilir ki bu aynı zamanda, rehberlik hizmetlerinin nihai amaçlarından biridir.

Rehberlik anlayışı toplumun temel felsefesinden de etkilenmiştir. Özellikle çağdaş felsefede öne çıkan bireye yönelik yorumların artması, kültür, insan ve değer felsefeleri alanındaki çalışmalar ve pozitivizme yönelik yoğun eleştiriler de felsefenin rehberliğe yansımaları arasında sayılabilir. Bilim üzerindeki yeni tartışmalar artık bilimin verilerinin dogmatik kanunlar gibi algılanmaması gerektiğini, her bireyin kendi kişilik özellikleri ile değer anlayışlarının şu ya da bu şekilde bilimsel denemelere sızdığını ortaya koymuş ve insanı adeta bir otomat olarak gören ve ona göre bir eğitim öneren modern eğitim anlayışını tamamen yıkmıştır. Bu yorumların doğal sonucu olarak, eğitimde tek tek bireyler ve tek tek olayların biricik olduğu, hiçbir insanın ve olayın diğeri ile aynı sayılamayacağı görüşü doğmuştur ki bunun kökeninde de fenomenoloji ve varoluşçu felsefe yatar. İnsanı öne alan, demokrasinin gelişmesine önem veren, fırsat eşitliğini gözeten, bilginin yeniden yapılandırılmasından yana olan çağdaş felsefi yaklaşımlar bugünkü eğitim felsefesini ortaya çıkarmıştır. İşte bu felsefi anlayışlar, rehberlik hizmetinin dayandığı en önemli temeller olarak görülmektedir.

Rehberlik ve psikolojik danışmanın ilkelerinin belirlenmesinde etkili olan hümanist yaklaşım da özellikle Rogers ve Maslow'un görüşleriyle etkili olmuştur. Danışan bireyi merkeze alan bir rehberlik modeli öneren Reogerse göre bireyin kendini gerçekleştirme, onun doğuştan getirdiği doğal bir eğilimdir. Bu insanın biricik temel motivasyonudur. Maslow ise, insanların ihtiyaçları üste doğru sağlıklı bir şekilde karşılanır ise o kişi ciddi bir problem yaşamaz, diyerek hümanist an-

Mehmet Önal

layışı eğitime taşımıştır. Aristoteles'ten gelen çizgiye uygun olarak ortak gelişen bu iki hümanist eğitimcinin hümanist yaklaşımları şu şekilde özetlenebilir: İnsanlar hem gizil güçleriyle birlikte doğarlar hem de içlerindeki bu gizil güçleri geliştirmeye eğilim hissederler. Nitekim Aristoteles, Metafizik'te "İnsanlar doğal olarak bilmek ister" diyerek söze başlar. Bundan başka hümanist eğitimcilerin büyük bir kısmı, "Her insan doğuştan iyi olduğundan saygıya layıktır, insan özgür bırakıldığında hep iyi olanı seçer" ilkesini benimsemiştir. Rehberlikte bireye problem çözmesi için doğrudan yardım etmek yerine benlik algısını güçlendirerek kendi problemlerini kendisinin çözmesi için yüreklendirmek daha doğrudur, tezi de hümanistlerin üzerinde anlaştığı ilkelerden biridir.

Kısaca söylemek gerekirse rehberliğin ciddi bir felsefi temeli ve dayanağı vardır. Bu yüzden bahsi geçen dayanağın tüm hatlarıyla algılanması ancak ciddi bir felsefe tahsili ile mümkün olur. Bunun tam olarak anlaşılması için insanlığın gelişim sürecine ve çağdaş felsefenin bu gelişim sürecine verdiği tepkiye bakmak gerekir. Bu tepki yukarıda geçtiği gibi bir hümanizm hareketi olarak rehberliğin ilkelerini ve temel kavramlarını belirlemiştir. Zira bir şeyin rehberlik açısından kabul edilip edilmemesinin kriteri yine felsefi tartışmaların şekillendirdiği rehberlik ve psikolojik danışmanın ilkelerine uyup uymamasına bağlıdır. Şimdi rehberliğin bu ilkelerine ve temel kavramlarına biraz daha yakından bakalım.

Rehberlik tüm bireylere açık olup eğitim-öğretim etkinlikleri bütünlüğü içinde yer alır. Her öğrenci eğitim sürecinde kendisine sunulan seçenekler arasından seçim yapma özgürlüğüne sahiptir. Bireye saygı ve gizliliğe azami özen gösterme esastır. Rehberlik bireysel farklara dikkat edilerek, hem bireye hem de topluma karşı sorumluluk bilinci içinde taraflarla işbirliği yaparak bilimsel ölçütlerde yürütülür. Bunlardan başka, özellikle bireylerin bağımlı olmaması için önlem almak, şayet bağımlı ise onu bu olumsuzluktan kurtarmak için yapılması gereken yetiştirme etkinlikleri de rehberliğin doğmasına sebep olan faktörler arasında sayılmaktadır. Bütün bu sebeplerin altında yatan fikri temel ise felsefenin, benlik, kimlik ve kişilik konusunda tartışarak olgunlaştırdığı konular ile gündeme gelmiştir.

Rehberlik ve Felsefe İlişkisi ya da Rehberlik Hizmetinin Yürütülmesine Yönelik Bir Teklif

Bağımlı bireyler eğitimde birbirine zıt iki tutumunun meyvesidir. Bunlardan birincisi bireyin alması gereken kararları anne baba ya da bir başka kişiye aldırması, ikincisi ise bireyin sürekli kınama, eleştirilme ve güvenmemeden kaynaklanan çekinme tutumudur. Ayrıca çok aşırı serbestlik ve çok sıkı disiplin de bireyi bağımlı yapabilir. Bu yüzden bir birey her yaşta kazanması gereken gelişim görevlerini edinemediği için bağımlılıktan ve psikolojik problemler yaşamaktan kurtulamaz. Yani gerek baskıcı ve güvensiz büyüyen çocuklar, gerekse çok serbest ve disiplinsiz büyüyen çocuklar bağımlı olurlar. Kendi başına karar veremeyen, hep başka birinin (anne, baba, eş veya arkadaş) kendi adına karar vermesini isteyen kişi bağımlıdır. Fakat bunu yanlış anlamamak gerekir. Bir kişi, tabii ki başka birine danışabilir, görüş ya da öneriler sorabilir, bunun bir mahsuru yoktur, ancak kişi bu danışmaya rağmen son kararı bağımlı olduğu kişiye aldırıyor ise bu onun bağımlı birey olduğunu gösterir.

Özetle söylemek gerekirse, rehberlik, bireyin bütün yönlerden kendini geliştirme için bilgi veren bir öğrenci kişilik hizmetidir. Ancak bilgi verme teknik anlamda bir psikolojik yardım gerektiriyorsa bu durumda psikolojik danışma hizmeti devreye girer. Her ne kadar bazı kaynaklar, rehberlik dendiğinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin hepsini kast etse de psikolojik danışma hizmeti bir psikolojik yardım etkinliği olması dolayısıyla rehberlikten ayrılır. Psikolojik danışma profesyonel bir anlayışla sürdürüldüğü için ancak uzmanlar tarafından yürütülür. Rehberlik ise her eğitimcinin sunabileceği ya da sunması gereken bir bilgilendirme hizmetidir. Uzmanlaşmayı öne çıkaran rehberlikçiler *rehberlik* ifadesini ya hiç kullanmaz ya da kısaca P.D.R. (psikolojik danışma ve rehberlik) diyerek rehberliği ikinci plana atarlar. Bununla psikolojik danışma ağırlıklı rehberlik hizmetini yeğlediklerini ifade etmeye çalışırlar. Ancak son yıllarda, uzmanlaşmış rehberlik teorisini savunanlar, P.D.R. kısaltmasını kullanmakla kalmayıp, okullardaki rehberlik servislerinin adını *psikolojik danışma servisi*, *rehber öğretmen* adını ise *psikolojik danışman* olarak değiştirmişlerdir. Ülkemizde 2001 yılından sonra çıkarılan rehberlik yönetmeliği ve uygulamaları da tamamen bu uzmanlaşmış rehberlik yaklaşımına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu yaklaşımın karşısında

Mehmet Önal

yer alan klasik rehberlik anlayışını temsil eden eğitimciler ise uzmanlaşmamış rehberlik yaklaşımını benimsedikleri için rehberliğin bilgi verme işlevini öne çıkarmışlardır. Onlara göre her eğitimci aynı zamanda rehberlik hizmetlerini de yürütebilir, rehberlik hizmetini sunmak için uzmanlık şartı aranmaz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Açıkça görüleceği gibi, rehberliğin amacı, ilkeleri ve yaklaşım biçimleri aslında adı konmasa bile felsefi altyapıdan doğan ürünlere göre şekillenmiştir. Fiziolojilerin özellikle insana yönelik olarak ortaya koydukları fikirler ya da tartışma konuları zamanla bazı uzlaşma noktaları oluşturmuş ve psikoloji ve eğitim bilimlerinin temelini oluşturan bilgi altyapılarına dönüşmüştür. İşte, rehberlik dediğimiz hizmet alanı bu genel-geçerlik kazanmış bilgileri ve tartışma sonuçlarını ölçü alınarak geliştirilen bilgi verme ağırlıklı, uygulamaya yönelik bir eğitim etkinliğidir. Öyleyse felsefi formasyonu olan bir kişi, temeli doğru ve güvenilir bilgi vermeye dayanan bir öğrenci kişilik hizmeti olan rehberliği yürütebilecek altyapıya sahiptir. Onun için gerekli olan sadece kısa süreli bir teorik çalışma ile düzenli bir kurs ya da eğitimle kazanabileceği rehberliğin uygulamaya dönük özel yönünü öğrenmesidir. Aslında, geniş anlamda rehberlik tanımı her öğretmen öğrencisi için bir kılavuz, bir rehber olmalıdır, düsturunu da kasar. Bunun için gerekli olan birinci kural, hizmet sunulacak bireyleri çok iyi tanımak, ikincisi ise onlara güvenilir bilgiler vererek sağlıklı seçimler yamalarına yardım etmektir.

Temelleri felsefi çalışmalara dayanan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bugün itibarıyla ülkemizde ciddi bir çıkmaz yaşamaktadır. PDR mezunları yeterli olmadığı gibi çok ağır iş yükü altında istenen verimlilikte çalışmamaktadırlar. En iyimser tahminle bugünkü rehber öğretmen açığı 30 binin üzerindedir. Bu arada emekli olan, görevden ayrılan ve özel okul ya da kurumlara geçen psikolojik danışmanları da hesaba kattığımızda bu sayı birkaç yıl içinde 10 bin daha artarak 40 bine ulaşacaktır. Her yıl PDR mezunlarından 2000 kişinin psikolojik danışman olarak atanacağını varsayarsak, bu, nihai çözümün en az 20 yıl alacağını

Rehberlik ve Felsefe İlişkisi ya da Rehberlik Hizmetinin Yürütülmesine Yönelik Bir Teklif

gösterir. PDR mezunlarını destekleyen dernekler ve M.E. Bakanlığının bu probleme yönelik kısa, orta ve uzun vadede bir çözümünün olduğuna dair bir işaret de bulunmamaktadır. M. E. Bakanlığının tek çözümü şu ana kadar birkaç kez sınırlı sayıda felsefe grubu mezununu rehber öğretmen olarak atamak olmuştur. Ancak her seferinde karşı tarafın dernekleri mahkemelere başvurarak bu uygulamayı engellediği ve yürütmeyi durdurma kararları aldırıldığı bilinmektedir. İşte bu yüzden probleme en uygun çözüm zaten teorik bilgi altyapısı olarak rehberlik hizmetini vermeye en yakın olan felsefe grubu (Felsefe, Sosyoloji ve psikoloji) mezunlarının rehber öğretmen olarak istihdam edilmesinin önündeki hukuki engellerin kaldırılmasıdır. Bunun için felsefe grubu mezunları kısa bir teorik ve uygulama eğitimine tabi tutularak rehberliğin en azından bilgi verme işlevini sunmaya hazır hale getirilebilirler. Bunun için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Öncelikle PDR (Rehberlik ve Psikolojik Danışma) hizmeti *Psikolojik Danışma* ve *Rehberlik* adıyla ikiye ayrılmalı, Psikolojik Danışmanlar Eğitim Fakültelerinin PDR bölümü veya Fen Edebiyat Fakültelerinin Eğitim Bilimleri Bölümü lisans mezunları arasından, rehber öğretmenler ise hizmet içi hazırlık kursları ile yetiştirilmek kaydıyla, felsefe grubu mezunları arasından seçilmelidir. Rehberliğin temel hizmet tanımı “bilgi vermek”, psikolojik danışmanın tanımı ise “psikolojik destek sağlamak ve PDR hizmetlerini koordine etmek” olarak yeniden yapılmalıdır. Felsefe grubu mezunlarına verilecek uygulamaya yönelik kurslar, bir yılı geçmemek kaydıyla hizmet içi kurslar ya da tezsiz yüksek lisans olarak MEB koordinatörlüğünde Eğitim Fakülteleri veya Fen Edebiyat Fakültelerinin Eğitim Bilimleri Bölümleri marifetiyle yürütülmelidir.

İlkokul, ortaokul ve liselere psikolojik danışman ve rehber öğretmen ataması yapıldıktan sonra ilişkiler ve sorumluluklar şu şekilde düzenlenebilir. Okullarda bireyi tanıma ve bilgi vermeye yönelik rehberlik hizmetleri felsefe bölümü mezunu rehber öğretmenler eliyle, sorunları çözmeye yönelik danışma hizmetleri ile il ve ilçelerdeki rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde koordinasyon sağlama hizmetleri ise PDR mezunu psikolojik danışmanlar aracılığıyla yürütülür. Okulların büyüklüğüne göre okullarda hem rehber öğretmen hem de psikolojik danışman

Mehmet Önal

bulunabilir, ancak köylerde, nüfusu 10 binden az olan yerleşim birimlerinde rehberlik hizmetleri il ya da ilçe rehberlik bürolarındaki psikolojik danışmanların gözetiminde felsefe grubu mezunu rehber öğretmenler aracılığıyla sürdürülebilir. Önerilen bu çözüm hem rehber öğretmenin açığının kapatılmasına hem de birikmiş olan felsefe grubu mezunlarının istihdamına olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

24376 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği.

Aristoteles, Metafizik, çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar: İstanbul, 2010.

Bakırcıoğlu, Rasim, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Anı yayıncılık: Ankara, 2003.

Canoktaylar, Hasan (ed.) KPSS Eğitim Bilimleri Hazırlık Dergisi, Yargı Yayınları: Ankara, 2007.

Cevizci, Felsefe Tarihi, Say Yayınları: İstanbul, 2009.

Kepçeoğlu, Muharrem, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Özerler Matbaası: Ankara, 1994.

Kuzgun, Yıldız, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, ÖSYM Yayınları: Ankara, 1992.

İLİM TARİHİNDE TÜRKLER

TURKS IN THE HISTORY OF SCIENCES

Etem ÇALIK

İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, 44280, Malatya/ TÜRKİYE
etem.calik@inonu.edu.tr

Ayşegül Büşra ÇALIK

Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara/ TÜRKİYE
aysegul_calik@hotmail.com

ÖZET

Türkler'in ilim dünyasında söz sahibi olmaları esas olarak İslâmiyet'e girişlerinden sonra olmuştur. Bunun siyasî, coğrafi, ekonomik ve kültürel olmak üzere birçok sebebi vardır. Müslüman Türk ilim adamları daha çok Maverâünnehr ve Harizm bölgesinde yetişmişlerdir. Bu bölgelerin nehir veya deniz havzalarında bulunmaları dolayısıyla verimli bir toprağa sahip olmaları, ayrıca ticarete, ulaşım ve taşımacılığa müsait pozisyonları bunda tesirli olmuştur. Ayrıca, bölgenin güçlü devletlerin hâkimiyetinde bulunması, dolayısıyla siyasi istikrarın varlığı da ilmi faaliyeti kolaylaştırmış ve teşvik etmişti. Yine Arap ve Farslarla yakın temas yani kültürel çeşitlilik de bu muvaffakiyette rol oynamıştı. İşe bütün bu faktörlerin bir araya gelmesi neticesinde, matematikçi ve astronom Muhammed Harizmi ile başlayan ilim hamlesi daha sonra Fârâbîler, İbn Sinalar, Ferganîler, Biruniler, Uluğ Beyler ve Ali Kuşçular ile ta 15. asra kadar devam etmiştir. Yani Türkler, Orta Doğu İslâm dünyasının içine kapanmasından sonra, birkaç asır daha tek başlarına İslâm medeniyetini canlı tuttular.

Anahtar Kelimeler: Türkler, İlim, Maverâünnehr, İbn Sina, Biruni

ABSTRACT

It has been after their conversion to Islam that Turks became a nation who have a voice in science and educated many scientists who were beyond their age. There are many political, geographical, financial and cultural reasons for why Turks could not contribute much to science and make inventions. Muslim Turkish scientists grew up mostly in the regions of Maveräünnehr and Harizm. That these regions had fertile, productive soil since they were near sea or river and so it was easy for them to trade, transport ship their products. Besides, since the region was under the domination of powerful governments, existence of political stability facilitated and encouraged scientific activities. Also, close contact with Arabs and Persians, cultural diversity played a role in this success. As a result of all these elements together, scientific movements began with mathematician and astronomer Muhammed Harizmi and continued with scientists such as Fârâbî, İbn Sina, Ferganî, Biruni, Uluğ Bey and Ali Kuşçu until 15th century. In other words, Turks kept alive Islamic Civilization alone for a few centuries after Middle Eastern Islamic world went stable.

Key words: Turks, Science, Maveräünnehr, İbn Sina, Biruni

GİRİŞ

Türklerin ilim dünyasında söz sahibi olmaları ve çağını aşan dünya çapında âlimler yetiştirmeleri esasen İslamiyet'ten sonra olmuştur. İslamiyet'ten evvel Türklerin ilim dünyasında niye söz sahibi olmadıklarının ve ilmi keşif ve icatlar yapamadıklarının coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel bir takım sebepleri sayılabilir. Bilim tarihinde ortaya çıkan önemli keşif ve icatlar dikkatle incelendiğinde, her türlü ilmi gelişmelerin arkasında pek çok şartın bir coğrafya ve zaman diliminde örtüşmesi sözkonusudur. Bunlardan birincisi, ticaretle ortaya çıkan başka milletten insanlarla kontak kurmalar ve maddi zenginlikler, ikincisi, bu maddi zenginliğin sonucu olarak elde edilen boş zaman imkânı, üçüncüsü ise özgür sosyal ve politik ortam ile güçlü devlet himayeleridir. İddiamız odur ki, Türk-İslam ilim tarihindeki gelişme ve ilerlemelerin gerçekleştiği dönemlerde bu yukarıda sayılan şartların hemen hemen hepsinin 10. Yüzyıldan itibaren islam coğrafyasında gerçekleştiğidir. Şimdi bu tez bağlamında Türk-İslam bilim tarihine ve onların ortaya koyduğu derinliği gösteren bazı örneklere bakarak konuyu irdelemeye geçebiliriz.

İlim Tarihinde Türkler

Türklerin tarih sahnesine çıkmasından asırlarca evvel Mısır ve Mezopotamya'da devrine göre yüksek bir ilmi ve kültürel gelişmenin olması nasıl değerlendirilmelidir. M.Ö. 3000'lerde Nil Havzasında yerleşmiş olan Mısır toplumuna ve yaşadıklarına bakacak olursak şunları görürüz: Nil, Amazon nehrinden sonra dünyanın en fazla su taşıyan ikinci nehridir. Dolayısıyla içinden geçtiği toprakları oldukça verimli kılmakta ve doğal bir zenginlik ve bereket sağlamaktadır. Üretimin el emeğine, iptidai zirai aletlere ve organik enerjiye dayandığı o çağlarda böyle verimli bir coğrafya toplumlar için büyük bir avantaj temin etmekteydi. Mezopotamya, Hint ve Çin medeniyetlerinin de yine böylesi verimli havzalarda, ırmak kenarlarında kurulduğu düşünülür ise ilmi gelişmeler için coğrafi şartların ne kadar önemli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu verimli coğrafyaların insanları kısa zamanda zenginleştikleri için ziraat dışı faaliyetlerle (ilim, kültür, sanat, siyaset, askerlik vs.) uğraşmak için gerekli boş zamana sahip oluyorlardı. Çünkü onlar işlerini para karşılığında başkalarına ve köleler yaptırabiliyorlardı. Bütün bu imkanlara, emniyet ve düzeni sağlayan devlet örgütlenmesi de eklenince ilmi çalışmalarını zemini sağlanmış olmaktadır. Ayrıca Nil nehri'nin belli zamanlardaki taşması, tarlaların sınırlarını örtüyor ve bunun yeniden belirlenmesi için geometriye ve alan ölçümüne ihtiyaç duyuluyordu. Mısır geometrideki erken dönem gelişmeler de bu durumun bir sonucuydu. Mısırlıları bu taşmalar karşısında, sınırları yeniden belirlemek ve mevsim ve taşmaların vaktini doğru tespit edebilmek için de matematik ve astronomi ilmine ihtiyaç duymuşlar ve ayrıca bir de takvim geliştirmişlerdir.

Hâlbuki Türklerin yerleştiği Orta Asya coğrafyası- Özbekistan dışındakı çok soğuk ve kurak bir bölgedir; ne tarıma ne de ciddi anlamda ticarete müsaittir. Ayrıca orad, insanlar ne Mısır, Mezopotamya, Hint ve Çin'de olduğu gibi büyük ırmak kenarlarında yaşıyor ne de ekip biçmeye müsait verimli toprakları sahiptiler. Yine, Türkler, Antik Yunan'ın batı Anadolu ve Ege adalarında sahip olduğu gibi, ne kıtalar arası bir jeopolitik konuma ne de kara ve deniz yollarının kesiştiği, ticari anlamda değiş tokuşun yapıldığı bir coğrafyaya aittiler. Kısaca söylersek, Türklerin Anayurdu olan Orta Asyanın büyük bir kesininin, ne ilmi gelişmeyi teşvik edecek tabii bir coğrafyası, ne de dini- kültürel ve sosyal yönden bir gelişim potansiyeli vardı. Bu arada, Türklerin, İlkçağda ileri bir medeniyet vücuda getirmiş olan Çinli komşularından yararlanmamış olması da tartışmaya dâhil edilebilir.

Ancak Çinlilerin Türklerle barışçı bir münasebet içinde bulunmadıkları tarihi bir gerçektir. Herne kadar savaş da bir iletişim imkânı sağlıyor olsa da bu daha çok negatif bir ilişkiyi temsil eder. Bu negatif kontak bu iki toplumun bilim ve kültür alışverişine girmelerini tamamen yok etmese de sınırladırımıştır. Bu yüzden Türklerin Çin medeniyetinden istifade etmesi mümkün olmamıştır, çünkü kültür alışverişinde bulunmanın mühim bir şartı da toplumların birbirlerine müsamaha ile yaklaşmalarına bağlıdır. Savaş bunun için uygun bir bilgi alışverişi ortamı sunmamaktadır.

Bu olumsuz iletişim durumu, Türklerin İslama girmeleri sırasında Araplarla yaşadıkları olumsuzlukları açıklamak için de örnek olarak verilebilir. Nitekim Emeviler döneminde hanedanın Arap olmayan Müslümanları hakir görmeleri, onları ‘*mevali*’ (azat edilmiş köle) olarak kabul etmeleri de Müslüman Arapların başka etnik ve dini unsurlarla kültür alışverişine girmelerini yavaşlatmıştır. Bu sebeptendir ki, İslam toplumunun yaratıcı bir hamle yapması da ancak Abbasilerin iktidara gelmesiyle mümkün olmuştur. Yani Emevilerin, Türkler de dâhil, diğer milletlere mensup olan Müslümanlara olumsuz yaklaşması, onları hakir görmeleri başta Türkler olmak üzere Arap olmayan milletlerin İslama girişlerini yavaşlatmıştır. Emevilerin bu tutumu, sadece insanların Müslüman olmasını geciktirmekle kalmamış aynı zamanda, İslami hareketin, İslam Medeniyetine dönüşmesini de belki bir asır kadar geciktirmiştir.

Araplarla Türklerin karşılaşmaları Emevi Halifesi I.Velid zamanında oldu. I.Velid dönemi Emeviler’in siyaseten çok genişlediği bir dönem olmasına rağmen ilmi olarak çok fazla ilerlemediği bir dönemdir. Bu dönemde, arap Müslümanlar tarafından Orta Asya’da bulunan Maverâünnehir ve Fergana fethedilmiş ve Kaşgar’a kadar uzanan coğrafya Arap Müslümanların egemenliği altına girmişti. Irak Valisi Haccâc tarafından Orta Asya’ya gönderilen Kuteybe bin Müslim bölgeyi fethedişi sırasında binlerce masum Türk’ü acımasızca katletmiş ve bu sebepten de Türkler’in Araplarla ve dolayısıyla İslâmiyetle ciddi anlamda yakınlaşmaları ancak Abbasi iktidarından sonra mümkün olabilmişti. Abbasiler’in Arap olmayanlara karşı müsamahakâr tavrı başka etnik grupların Araplarla yakınlaşmalarını ve İslâm Medeniyeti’nin kurulmasına omuz vermelerini sağlamıştır. Türkler de İslam medeniyetinin bu hassas döneminde. İşte onların bu dönemde, hem askeri, hem

ilmi hem de devlet örgütlenmesi açısından İslam medeniyetinin oluşması ve gelişmesine çok ciddi destek verdikleri tarihi bir gerçektir.

Bir taraftan bu siyasi yumuşama, diğer taraftan da Halife el Mansur ve bil-hassa da 813 yılında iktidara gelen el Me'mun zamanında ilmi faaliyetlerin bizzat siyasi iktidarın teşvikiyle gelişmeye başladığını ve Türklerin de ilim ortamına bu sayede dâhil oldukları bilinmektedir. Bu dönemde, Sanskritçe, Pehlevice, Yunanca ve Suriye dillerinden eserler Arapçaya tercüme edilmeye başlandı. Mütercimlerin başında Hunain ibn İshak (808-873) bulunuyordu. El Me'mun ilme ve ilim adamlarına o kadar büyük destek vermekteydi ki onun Hunain'e tercüme ettiği kitapların ağırlığı kadar altın ödeyerek hazineyi tehlikeye düşürdüğü bile iddia edilmişti.¹ Bu ortamda başta Türkler olmak üzere Müslümanların yavaş yavaş ilimde yükseldiklerini görüyoruz. Bu da yukarıda sayılan, ilmin gelişmesi için gerekli olan üç temel şartın gerçekleştiğinin delilidir. Ancak, burada bu temel şartlar dışında başka bazı şartların ve imkânların da devreye girdiği ya da bu coğrafya ve sosyal yapıya mahsus bazı farklılıkların da bu ilmi gelişmelerde pay sahibi olduğu unutulmamalıdır.

Türk –İslam İlim geleneğinin oluşmasında etkili olan unsurları şöyle sıralayabiliriz. Birincisi, İslam dininin, âlimlerin mürekkebinin şehitlerin kanından daha üstün saymasının sonucu ilme verdiği ehemmiyetin çok yüksek olmasıdır. Yani İslam dini ilmi çalışmalara bir mukaddes değer olarak baktığı ve onu adeta bir ibadet seviyesine yükselttiği anlaşılmaktadır. İkinci bir sebep ise siyasî otoritelerin hiçbir şeyden çekinmeden, herhangi bir komplekse kapılmadan ilme ve âlimlere gösterdikleri itibardır. Bunu yaparken ilme katkı sağlayan kişinin milleti, dini ve inancına bakılmadığı gibi tahsil gören öğrencilerin de bu yönlerine bakılmıyordu. Mesela, Gazneli Mahmut, Harezmi'de ne kadar çok şair ve filozofların bulunduğunu öğrenince, 1018 yılında Harezmi hükümdarına, el-Biruni ve İbn Sina gibi âlimlerin kendi sarayına gönderilmesini istemiştir. El Biruni de bu tarihten itibaren Hint fatihi olan Gazneli Mahmut'un sarayına yerleşmiş ve muhtemelen onunla beraber Hindistan'a kadar gitmiştir.² Tabii ki dinî, siyasî, ekonomik ve kültürel ortamın bu derece müsait olması Müslüman Türk ilim adamlarının ve yaptıkları

¹Will, Durant, İslam Medeniyeti, çev. Orhan Bahaeddin, Tercüman Binbir Temel Eser Yayınları: s. 96

² A.g.e., s. 101.

Etem Çalık ve Ayşegül Büşra Çalık

ilmi çalışmaların artması ile sonuçlanmıştır. Şimdi bunları birkaç örnek ilim adamının çalışmalarını inceleyerek ortaya koymaya çalışalım.

TÜRK İLİM ADAMLARI VE ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

Bahsi geçen bu müsait iklime giren Türklerin de ilimde temayüz etmeleri ve eserler vermeleri gecikmemiştir. Nitekim bir Türk olan Muhammed ibn Musa el-Harizmi (780-850) erken dönem İslam Medeniyeti'ni yeşerten âlimlerden biriydi. Will Durant'ın Ortaçağın en büyük matematik bilgini olduğunu söylediği el Harizmi'nin yazdığı *Hisab 'ül Cebr* isimli kitabı 16. asra kadar bütün Avrupa Üniversitelerinde ana matematik kitabı olarak okutulmuştur.³ Cebirin Avrupa'ya Harizmi yoluyla geçtiğini ifade eden Aydın Sayılı da aritmetikte 10 tabanlı konumsal sistem veya vaz'î sistemin İslam dünyasından Avrupa'ya geçmesinde yine Harizmi'nin büyük rolü olduğu ifade edilmiştir.⁴ Aynı zamanda bir astronom olan Harizmi astronomik tabloları ilk olarak düzenleyen kişi olarak da bilinir. O, gezegenlerin hareketleri ile güneş ve ay tutulmalarına yönelik hassas jeodezik ölçümlerini hesaplamıştır.⁵ Yine astronomide Hint, Fars ve Rum usullerini bir araya toplayarak bir eser yazmış olan Harizm'i aynı zamanda Bağdat'ta Şemmâsiye mevkinde ve Suriye'de Kâsiyûn Dağı'nda ilk defa rasathane kurarak yer ve gök haritalarını toplayan bir atlası bir heyetle birlikte hazırladığı bilinmektedir.⁶

Ortaçağ İslâm dünyasında yetişen Türk büyüklerinden bahsedildiği zaman bugün akla daha çok Fârâbî (870-950) ve İbn Sina gelmektedir. Aslında filozofluk yönleriyle tanınan bu düşünürlerin felsefenin yanında bilim dünyasına sayılamayacak kadar çok katkıları olduğu da unutulmamalıdır. Ortaçağ İslam dünyasında yetişen ve tam ismi Ebu Nasr Muhammed bin Muhammed bin Tarhan bin Uzluk olan Fârâbî Türkistan'da Arıs kolunun Sir Derya'ya döküldüğü yerde, eskiden

---

³A.g.e. s. 98.

⁴Sayılı, Aydın, Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri, 1. baskı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara, 1985, s. 4-5.

⁵Kettanî, M. Ali, "İslâm Bilimlerinin Geçmişine Toplu Bir Bakış" *İslâm ve Bilim Tartışmaları*, 2. baskı, ed. Mustafa Armağan, Etkileşim Yayınları: İstanbul, 2007, s. 188.

⁶Karakaş, Mahmut, Müslüman Bilim Adamları, 3. baskı, Mostar Yayınları: İstanbul, 2010, s. 125.

mühim bir merkez olan Fârâb(Otrar)'a tabi Vesic kalesi komutanı olan Muham adlı bir Türkün oğludur.⁷

Fârâbî, felsefe başta olmak üzere metafizik, fizik, astronomi, mantık, psikoloji, siyaset ve benzer alanlarda yazdığı 160 kadar kitap ve risalesi ile Aristoteles'in hemen bütün fikirlerini en anlaşılır şekilde açıkladığı için *Muallim-i Sani* (İkinci Öğretmen) ünvanını almıştı. Batı'da 'Alfarabius' diye şöhret yapmış olan bu ilim adamımızın eserlerinden çoğu daha o asırlarda Latince'ye çevrilerek yüksek dereceli okullarda ders kitabı olarak okutulmuştu.⁸ Çok yönlü bir filozof olan Fârâbî'yi esas olarak ilmî yönüyle incelersek şu sonuçlara varırız: Fârâbî hacim değişmesi meselesi üzerinde durmuş ve hacim değişmesi ile sıcaklık ve soğukluk değişmesi arasında bir paralellik kurmuştur. Ona göre, sıcaklık ve soğukluk değişmelerine benzer olarak bazı cisimlerde hacim değişmesinin yeni kütle ilavesi veya çıkarılması ile olmasına karşılık, bazı cisimlerde de kütle değişmesi olmadan hacim değişmesi gerçekleşmektedir. İşte bu son özelliğe sahip cisimlerden biri de ona göre havadır.⁹ Fârâbî görme hakkında da, 'bakılan ve görülen her şey havadan yahut gözlerimizle bakılan şey arasında bulunan saydam(şeffaf) cisimden geçip, o şeye varan ışıklar vasıtasıyla sağlanır'¹⁰ diyerek, fizik, fizyoloji ve optik ilimleri arasında bir bütünlük kurmayı başarmıştır.

Fârâbî'nin hizmeti sadece münferit ilimlerde yaptığı keşiflerden ibaret olmamış, aynı zamanda bütün olarak din, felsefe ve düşünce sahasında açtığı çığırda da ilim ve felsefe adamlarına çok geniş bir ufuk kazandırmıştır. Onun felsefe ile dini (akıl ile iman) uzlaştırma konusunda açtığı çığır İbn Sina ile Doğu'da ve -Hristiyan ilahiyatçısı Aquinolu Thomas (ölm.1274) ile de Batı'da takip edilmiştir. Mesela onun ulûhiyet, akıl, sübût ve feyz nazariyeleri İslam Kelamcıları çevresinde ve İspanya'da Yahudi filozof İbn Meymun (1135-1204) ve Müslüman filozof

⁷Adnan, Abülhak; "Farabi", *İslam Ansiklopedisi*, 4.Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul, 1977, s. 451.

⁸Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat A.Ş: İstanbul, 2012, s. 368.

⁹Gökdoğan, Melek Dosay; "Farabi'nin Boşluk Üzerine Makalesi", *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik(Makaleler)*, ed. Yavuz Unat, Lotus Yayınevi: Ankara, 2008, s. 300.

¹⁰Karakaş, Mahmut; a.g.e., s. 155.

İbn Rüşd (ölm.1198) aracılığıyla Batı Hristiyan felsefesinde te'sirini uzun müddet sürdürmüştür¹¹

İslâm Medeniyetinin 11. asırdaki gelişim döneminin yükselen yıldızı İbn Sina (980-1037) da Buharalı bir Türk'tü. Tam adı Ebu Ali el-Hüseyn İbni Abdullah İbn Sina olup, o da daha çok filozof olarak tanınmıştır. Hâlbuki onun da filozofluk dışında ve ondan da fazla öne çıkan yönü doktorluğu ve ilim adamlığı yönüdür. Tıbbın birçok sahası ile alakadar olmuş olan İbn Sina Avrupa ansiklopedi ve lügatlerinde 'Doktorların Sultanı' olarak anılmaktadır. 1980 yılında toplanan Milletlerarası İbn Sina Kongresi'nde onun için söylenen şuydu: "O çağının ve çağların en büyük tıp araştırmacısıydı."¹² Onun bu övgüye layık olduğunu, yine onun tıp ilmi ve hastalıklar konusundaki görüşlerinin derinliğini bir demet sunarak ortaya koyabiliriz.

İbn Sina, böbrek hastalıkları hususunda da ayrıntılı çalışmalar yapmıştır. Ona göre böbreğin sağlıklı olup olmadığı idrar vasıtasıyla belirlenebilir. İdrar yoğunluğu, rengi ve az veya çokluğu böbreğin durumu hakkında bilgi verir. Ayrıca idrarın içinde yağ tortuları, et parçaları ve bazı partiküllerin bulunması da böbrek hastalığının ne olduğunu anlamaya yardımcı olur.¹³ Tıp tarihçisi Hans Schardeheldt, onun şeker hastalığını (*diabetes*) idrarın şeker oranından teşhis edebildiğini ve şeker hastasının tatlı idrarını, *multitudo urinae*'den ayırabildiğini ileri sürmüştür.¹⁴ Böbrek zayıflığı da İbn Sina'ya göre şöyle meydana gelir: Bu hastalıkta böbrek kısmen veya tamamen yağın kaybeder. Bu kayıp ise onun mizacının (özelliğinin) bozulmasına sebep olur. İbn Sina bu hastalığın genellikle böbreği yerinde tutan dokuların gevşemesi neticesinde ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹⁵ Böbrek zaafiyeti hususunda da İbn Sina, mizac bozukluğu dolayısıyla, bazen böb-

---

¹¹Kafesoğlu, İbrahim; a.g.e., s. 368.

¹²Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi, Hazırlayan: Şaban Döğen, Yeni Asya Yayınları: İstanbul, 1984, s. 176.

¹³İbn Sina, Derleyen, Aydın Sayılı, s.276.

¹⁴Zikreden, Arslan Terzioğlu, "İbn Sina'nın Tababeti ve Avrupa'ya Tesirleri", *İbn Sina*, ed. Aydın Sayılı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1984, s. 48.

¹⁵Sayılı, Aydın, *İbn Sina*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Ankara, 1984, s. 277.

reklerde bir cılızlığın ortaya çıktığından bahseder. Hastalığın en belli başlı belirtisi olarak idrarın yeteri kadar iyi süzülmediğini göstermiştir. İbn Sina bu hastalığın mizac bozukluğu veya zaafiyeti yüzünden ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla tedavide göz önünde bulundurulmuş en belli başlı nokta mizacın yeniden sağlıklı duruma getirilmesi, zayıflığın giderilmesi ve daralan idrar yollarının açılması olmalıdır.¹⁶

İbn Sina böbrek iltihabı mevzuunda da orijinal görüşler ortaya koymuştur ve bu hususta tıbbın babası olarak bilinen Hipokrat'ı geçmiştir. Genellikle Hipokrat zamanından beri böbrek apseleri bilinir, fakat bunlar taşların sebep olduğu hastalıklar olarak ele alınır. Hâlbuki İbn Sina böbrek iltihabını taşların sebep olduğu bir hastalık olarak değil, müstakil bir böbrek hastalığı olarak görmüştür. Hastalığın tedavisinde bu iltihabı dağıtıcı, yok edici yiyecek maddeleri alınması sütlü, kokulu maddelerin içilmesi tavsiye edilir.¹⁷ İbn Sina böbrek yaraları hususunda da ayrıntılı çalışmalar yapmış ve bu yaraların böbrek damarlarının kesilmesi, parçalanması böbrekteki iltihaplanmalar veya taşların böbreği yaralamasının en belli başlı sebepleri olduğunu belirtmiştir. Böbrekte yara olduğunu gösteren en bariz delil idrarın kanlı olmasıdır. Eğer idrar kırmızı bir renk alırsa bu, yaranın tekrarlandığını gösterir. Böbrek yaraları varsa idrara çıkma çok ağrılı olur. Bundan dolayı İbn Sina az su içilmesini tavsiye eder. Böylece duyulacak ağrı azaltılmış olur. İkinci tavsiyesi kan almaktır. Böylece vücuttaki bazı kötü hılt (sıvı)lar dışarı atılabilecektir. İbn Sina bu hastalıkta sıkı bir diyet tavsiye etmiştir. Hasta tatlı, tuzlu, ekşi ve acı şeyler yememelidir.¹⁸

İbn Sina fizik ve optik konularında da ışık, görme ve gökkuşağı mevzularında da isabetli görüşler ortaya koymuştur. İbn Sina'ya göre göz, dış cisimde sadece ışığın değdiği noktaları algılayacağından, dış nesnelere yalnızca şurada burada bir takım noktaların algılanması ve cisimlerin geri kalan çok ve çeşitli kısımlarının gözde bir izlenim bırakmamasına sebep olur,¹⁹ der. İbn Sina'nın göz

---

¹⁶A.g.e., s. 278.

¹⁷A.g.e., s. 279

¹⁸A.g.e., 283

¹⁹Sayılı, Aydın, "İbn Sina'da Işık, Görme ve Gökkuşağı", *Ortaçağ İslâm Dünyasında Bilim ve Teknik(Makaleler)*, Ed. Yavuz Unat, Lotus Yayınevi: Ankara, 2008, s. 275.

anatomisine ve görmeye dair mühim görüşleri olmakla beraber görüntünün gözün ağ tabakasında meydana geldiğini kesinlikle söyleyebilmek için onaltıncı yüzyıl Avrupasını ve Kepler'i beklememiz gerekmiştir.²⁰ İbn Sina gökkuşağının renklerinin izahı hususunda Aristoculardan ayrılmakta, onların ileri sürdüğü izahları hemen hemen tamamen yetersiz gördüğünü açıkça söylemektedir. Meselâ gökkuşağı renklerinin belirip, ortaya çıkmasının iki ayrı vasıfta bulutun varlığı ile temellendirilmesinin vakıaya tamamıyla aykırı olduğunu vurgulamakta, ayrı ayrı renklerin hep aynı ve bir tek nemli hava bölgesinde ya da seyreltik bulut katmanında ortaya çıkabildiğinin kesin bir gerçek olduğunu söylemektedir. Bu izahatı yapan Aydın Sayılı, Aristo'daki renk izahlarının yetersiz olduğunu ve İbn Sina'nın bunları tartışma konusu bile yapmaksızın bütünüyle reddetme yoluna gitmesinin haklı ve yerinde bulunduğunu ifade etmektedir.²¹

Diğer bir örnek bilim adamı da Birunidir. Matematik ve astronomiye birçok yenilik getirmiş olan Biruni geometriye teoremlerin isbatını getiren matamatikçidir. Yine o, onsekiz değerli taşın özgül ağırlığını tayin etmiş ve bir cismin özgül ağırlığının taşıdığı suyun hacmine tekabül ettiğini bulmuştur. Durant, Biruni'nin Dünyanın kendi etrafında her gün bir defa, Güneşin etrafında ise yılda bir defa döndüğünü kabul edersek astronomik verilerin doğru çıkacağına inandığını kaydeder.²² Sigrid Hunke da dünyanın Güneş etrafında döndüğünü Kopernik'ten 500 yıl önce İslâm bilgini el Biruni'nin kavradığını ifade etmiştir.²³

Ebu'l-Abbas Ahmed b.Muhammed b.Kesîr el-Fergâni (?- 870) Ortaçağ'da yetişmiş bir Türk bilim adamıdır. O, arz derecelerinin uzunluklarını hesaplamış ve Güneş'in aynen gezegenler gibi, fakat aksi istikamette seyreden bir yörüngesi bulunduğunun ilk defa farkına varmış bir astronomdur.²⁴ Fergani Abbasi Halifesi Me'mun döneminde yapılan yer ölçüm çalışmalarına da katılmış, yerin çevresini 20 bin 400 mil (yaklaşık 40 milyon 253 bin 700 metre) olarak vermiştir. Bu değer

---

²⁰Sayılı, Aydın, İbn Sina, s. 281.

²¹ Sayılı, Aydın, s.291

²² Durant, s.103.

²³ Hunke, Sigrid, Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi, Bedir Yayınevi: İstanbul, 1972, s.126.

²⁴ A.g.e. s.19.

yerin bugün bilinen gerçek değeri olan 40 milyon 120 bin metreden sadece bir miktar fazladır. Bahsi geçen bu hesaplama sonucunun 15. Asırda Kristof Kolomb tarafından da kullanıldığı iddia edilmektedir.²⁵

Ebu-l Reyhan Muhammed İbn Ahmed el-Birunî (973-1048) bir diğer Türk ilim adamı olup filozof, seyyah, tarihçi, coğrafyacı, dilci, matematikçi, astronom, şair ve fizikçi olarak pek çok alanda ün kazanmıştır. Will Durant kendisi için “mükemmel İslâm âliminin numesidir” dedikten sonra el-Biruni’nin “İslâm dünyasının hiç değilse bir Leibnitz’i, bir Leonard’ı olmuştur”²⁶ ifadesini kullanır. Fuat Sezgin, Biruniyi “küresel trigonometriyi hocalarının buluşlarına dayanarak, bir bilim dalı olarak kuran adam” olarak tanımlar. Sezgin devamla, Yunanlıların sadece ay tutulmasına göre bu ölçümü yaptıklarını ancak ölçümlerinin 10 dereceye kadar hatalı sonuçlar verdiğini, sonra bu hataların 10. ve 11.yüzyıllardan itibaren Birunî başta olmak üzere Müslümanların ilim adamları tarafından düzeltildiğini savunmuştur.²⁷ Will Durant da İbn Sina’da el-Biruni’nin tenkidçi görüşü, berrak zekâsı yoktur diyerek, onu İbn Sina’dan üstün bir konuma yerleştirmiştir.²⁸ Nitekim o, Dünyanın Güneş’e olan nisbeti hakkında ta milattan evvel 4. asırda Aristo tarafından ifade edilip, daha sonra Ptolemaios (Batlamyus) tarafından devam ettirilen, dünyanın sabit durup Güneş’in onun etrafında döndüğü görüşü Avrupa’da Kopernik’e kadar hakim olmuştu. İşte Biruni, Avrupa’da ancak 16. asırda ifade edilen ama gene de kabul görmeyen bu hatayı ta 10. asırda tespit etmiş ve bunun aksini ortaya koymuştur. Nitekim Biruni için ilim tarihçisi George Sarton ‘beşeriyetin tanıdığı en büyük kafalardan biridir’ diyecektir.²⁹

Ortaçağda yetişen bir başka Türk matematikçisi ve astronomi âlimi de Kadızade-i Rumi(1337-1430) idi. Asıl adı Selahaddin Musa b. Muhammed b.Mahmud’dur. Bursa kadısı Mehmet Çelebi’nin oğlu olmasından dolayı Kadızade diye anılır. Kadızade Osmanlı Türklerinin ilk ve gerçek astronomudur. Eserle-

---

²⁵ Unat, Yavuz; “Tarih Boyunca Türklerde Astronomi”, *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik(Makaleler)*, Ed. Yavuz Unat, s.161.

²⁶Durant, Will; a.g.e., s.100

²⁷Sezgin, Fuat; *Bilim Tarihi Sohbetleri, Konuşan: Sefer Turan*, 4.Baskı, Timaş Yayınları: İstanbul, 2012, s.83.

²⁸Durant, Will; a.g.e., s.125.

²⁹Zikreden: Sezgin, Fuat; a.g.e., s.59.

riyle batı dünyasında da ün kazanmıştır. Bursa medreselerinde eğitimini tamamladıktan sonra Horasan'a, oradan da Semerkant'a giden Kadızade-i Rumi matematiği astronomiye en güzel şekilde tatbik eden bir âlimdir. Yine fizik kaidelerini İslam bilim tarihinde astronomiye ilk tatbik eden de odur.³⁰ Semerkant'ta matematik ve astronomi dersleri okutan Kadızade, Fetullah Şirvani, Ali Kuşçu gibi büyük âlimler yetiştirdi. Timur'un torunu Uluğ Bey'in zicini hazırlamasına yardım etti. Uluğ Bey'in zamanında Semerkant'ta bulunduğu sırada Semerkant Rasathanesi müdürü Gıyaseddin Cemşid'in vefatı üzerine rasathane müdürlüğüne tayin edildiği gibi, Semerkant Medresesinin başına getirilmişti. Kadızade Horasan'da Seyyid Şerif Cürcani'den ders almış, fakat Kadızade'nin akli ilimlere karşı bağlılığının fazlalığından dolayı hocasıyla araları açılmıştır.³¹ Maverâünnahr'in Ortadoğu İslam dünyasının çoktan içine kapandığı onbeşinci asırda bile hala ilim tahsil etmek isteyenler için bir cazibe merkezi olmayı sürdürdüğünü görüyoruz. Zaten Kadızade-i Rumi de oraya bilgisini genişletmek için gelmiştir. Hatta öyle ki bu yolculuk ve gurbette nasıl geçineceğini bile düşünmeden yola çıkmış, kız kardeşinin gizlice kitapları arasına mücevherlerini koymasının onun bu sıkıntısını çözmesinde yardımcı olmuştu.³²

Şimdi ele alacağımız Türk ilim adamı, diğerlerinden farklı olarak aynı zamanda siyasi bir şahsiyet olan Uluğ Bey'dir(1394-1449). 22 Mart 1394 tarihinde Sultaniye'de doğmuştu. Kendisi büyük Türk hükümdarı Timur'un torunu olup, Şahruh Mirza'nın oğludur. Bu, tarihte pek benzeri görülmemiş bir örnektir. Yani hem ilimde devrinde söz sahibi olacak kadar zirveye çıkmış hem de siyaseten neredeyse devrinin en güçlü devletinin başında bulunmuştur. Sadece kütüphanesine yahut rasathanesine kapanarak ilimle meşgul olup, dış dünyayla irtibatını kesmiş birisi değildir. Kendisi hükümdar olmadan önce de 1411'den 1447'ye kadar tam 36 yıl Maverâünnahr'i idare etmiştir.³³ Bir yandan idarecilik yaparken, diğer taraftan da astronomik müşahedelerde bulunuyor, matematikle alâkalı eserler veriyordu. Astronomi konusundaki çalışmalarının mazisi oldukça eskidir. Bu sahayla

---

³⁰Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi, s.223

³¹Adıvar, A. Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, 4.baskı, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1982, s.18.

³²A.g.e., s.18

³³Barthold, Wilhelm; Uluğ Bey ve Zamanı, çev. İsmail Aka, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1997, s. 73.

Mezopotamyalılar, Hintliler, İranlılar ve Yunanlılar milattan önceki yıllarda uğraşmışlardı. Yıldızların ilk tablosunu eski Yunan müneccimi Hipparkhos yapmıştı.³⁴ Onun yıldızlar tablosunda 1022 yıldız bulunmaktaydı, tabii ki eksikti. Ondan sonra yapılan bütün kataloglar da aynı şekilde eksiktiler. Uluğ Bey bu eksikliği tamamlamak istiyordu. Bu sahadaki çalışmalarıyla Kopernik, Galilei ve Brage'nin önünü açıp, onların ilmi başarısı için zemin hazırlamış olduğu Gleb Golubev tarafından ifade edilmiştir. Uluğ Bey yaptığı sistemli ve dikkatli gözlemler neticesinde oldukça dakik ölçüm sonuçlarına ulaşmıştır. Meselâ yıl modern ölçümlere göre 365 gün 6 saat 9 dakika ve 10 saniyedir. Uluğ Bey daha 15. yüzyılda elinde bulunan basit cihazlarla sadece 58 saniyelik yanılmayla bunu tespit etmişti.³⁵ Uluğ Bey astronomide sadece teorik keşifler yapmakla yetinmemiş, pratik olarak da astronomiye hizmetlerde bulunmuştur. Nitekim onun Semerkant'ta inşa ettiği rasathane Ortaçağ astronomi dünyasının en meşhur rasathanelerinden biriydi.³⁶ Burada yapılan çalışmaların sonuçlarını ihtiva eden *Uluğ Bey Zici* adlı eseri Doğuda ve Batıda uzun yıllar bir başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır.³⁷

Uluğ Bey'in, Ortadoğu İslâm dünyasında ilim hayatının sükût ettiği bir dönemde Ortaasya'da bu derece yüksek bir ilmi inkişaf göstermesinin ve verimli olmasının sebebini içinde bulunduğu şartlarda aramak lazımdır. Bir kere kendisi Timur'un, yani bir cihangirin torunuydu. İلمي gelişmenin ortaya çıkabilmesi için gerekli şartlardan birisi olan siyasî güç ve istikrar onun döneminde vardı. Yine bir başka şart olan ilme değer ve ilim adamlarını teşvik de onun döneminde vardı. Nitekim İslâm dünyasındaki ilmî gelişmenin başlamasının sebebini de, Abbasi halifelerinin ilmî çalışmayı bizzat teşvik edip yönlendirmeleri ve ilim adamlarını maddeten tatmin ve manen de onore etmeleri olduğuna yukarıda temas etmiştik. Aynı şartlar Uluğ Bey döneminde de bir araya gelmişti.

İslâm medeniyetine beşiklik eden Bağdat'ta olduğu gibi verimli bir coğrafya, gelişmiş bir ticari hayat, siyasî güç ve istikrar ve bütün bunların üzerine ilmi

---

³⁴Golubev, Gleb; Uluğ Bey, çev. Abdrasul İsakov, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 2011, s. 99.

³⁵Golubev, Gleb; s.100-102

³⁶Hunke, a.g.e., s.109

³⁷Unat, Yavuz; "Tarih Boyunca Türklerde Astronomi", *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik (Makaleler)*, Ed. Yavuz Unat, s.166.

teşvik ve ilim adamlarına sağlanan itibardır. Nitekim 14. asrı sonu ve 15. asır başlarında, Türkistan'da hiç görülmemiş parlak bir devir yaşanmaktaydı. Timur ve sülalesinin idaresi altında İran ve Türkistan yeniden birleşmiş ve Timur'un ordusu, batıda Bursa ve İzmir'e, güneydoğuda Delhi'ye, kuzeyde İrtiş'e kadar uzanmıştı. Timur kendi payitahtı olan Semerkant'ı imar etmeye büyük bir ehemmiyet vermiş, oraya kendine boyun eğdirdiği memleketlerden bazen zorla bazen de gönüllü olarak bir takım âlimleri ve sanatkârları getirmişti.³⁸ Onun İran'dan getirdiği bilginlerin bir kısmı Uluğ Bey zamanında da Semerkant'ta kalmaya devam etmişlerdir. Moğol hâkimiyeti zamanında İran'da rağbet bulan müspet ilimlere Uluğ Bey'in meyletmesini sağlayan da bu İranlı bilginler olduğu açıklanmaktadır.³⁹

Orta Asyalı bir Türk bilim adamı olan Gıyâsuddin Cemşid ibn Mes'ud el-Kâşi (ölümü 1424) matematiğe ciddi katkıları olan bir diğer ilim adamıdır. O, kök 60'ın kesirlerini ilk bulan ve *Kitabı Miftâhu'l Hisab*'da geliştirdiği formüllerle ilk olarak ortaya koyan kişi olmuştur. Onlu kesirleri matematiğe sokan ilk bilim adamının da o olduğu söylenir.⁴⁰ Bahsi geçen bu eserinde herhangi bir dereceden kök alma yollarını açıklamıştır ki, bu Batı ilim dünyasında ancak 300 yıl sonra Isaac Newton tarafından ulaşılabilen bir neticedir. Trigonometride '*El-Kaşi Eşitliği*' adıyla şöhret bulan temel formülü de onun bulduğu adından anlaşılmaktadır. Gıyâsuddin Cemşid ayrıca yüksek dereceden nümerik denklemlerin yaklaşık çözümleri konusunda orijinal buluşlarıyla da şöhret kazanmıştır. Kendisinin ayrıca Semerkant Rasathanesi'nin kurulmasında büyük hizmetleri olmuştur. Rasathanenin ilk müdürü odur. *Uluğ Bey Zici*'nin hazırlanmasında da büyük emeği geçmiştir.⁴¹

Osmanlılarda Fatih döneminin en önemli siması Semerkant okulunun temsilcisi olan Ali Kuşçu'dur. Semerkant'ta Kadızade-i Rumi'nin talebesi olup, oradan Osmanlı ülkesine gelerek matematik ve astronomi ilmini yaygınlaştıran iki kişiden biridir. Diğeri de yine Kadızade'nin talebesi olan Fetullah el-Şirvanidir (ölümü.1486).⁴² Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in Semerkant'ta kurmuş olduğu rasathane-

³⁸Köprülü, M.Fuat ve Wilhelm Barthold, İslam Medeniyeti Tarihi, 3.Baskı, Akçağ Yayınları: Ankara, 2004, s. 85.

³⁹Barthold, Wilhelm; a.g.e., s.113.

⁴⁰Kettani, M. Ali; a.g.e., s.191.

⁴¹Müslüman İlim Öncüleri, Hazırlayan: Şaban Döğen, s. 114.

⁴²İhsanoğlu, Ekmeleddin, Osmanlılar ve Bilim, 3.Baskı, Etkileşim Yayınları: İstanbul, 2010, s. 25.

nin müdürlüğüne, Gıyasuddin Cemşid ve Kadızade-i Rumi'nin vefatlarından sonra tayin edildi. Böylece Uluğ Bey zicinin hazırlanmasına yardım eden astronomlardan oldu.⁴³ Daha sonra, elçilik vazifesiyle geldiği İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'da kalması için yaptığı teklifi vazifesini bitirdikten sonra kabul edeceğini bildirmiş ve bu elçilik vazifesini ifadan sonra 1472'de ailesi ile birlikte İstanbul'a gelerek yerleşmiştir. Fatih matematik ilmine kurallar koyan bu büyük âlimin gelişi sırasında her konak için 1000 akçe yolluk vermiştir. Ali Kuşçu İstanbul'a geldikten sonra da Ayasofya medresesi müderrisliğine gündelik 200 akçe ile tayin olunmuştur.⁴⁴ Burada Uluğ Bey için söylediklerimiz Ali Kuşçu için de geçerlidir. Yani aşağı yukarı benzer şartlarda ve iklimlerde yetişmiş ve mesleklerini icra etmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet de bir cevher gördüğü Ali Kuşçu'yu maddi ve manevi ikramlara boğarak, Osmanlı ülkesine getirtmiştir. İşte bu örnek de başta söylenen ilmi gelişmenin şartlarına uygun düşmekte ve İslam âleminde 15. Asırda bile Türkler arasında ilmi gelişmelerin sürdüğünü göstermektedir.

SONUÇ

Buraya kadar verdiğimiz izahattan sonra gördük ki Türkler ilim tarihinde vardır ve birçoklarının zannettiği gibi öyle sadece kaba kuvvet kullanan, başka milletleri kılıç zoruyla hâkimiyet altına alan, bilgisiz, kültürsüz ve hissiz bir millet değildir. Türkler ilim hayatına Müslümanlıkla beraber girdiler ve varlıklarını bu sahada çok uzun bir müddet devam ettirdiler. Hatta denebilir ki İslâm Medeniyetinin yükseliş dönemini temsil edenler Türkler olduğu gibi onu daha sonraki devrelerde temsil edenlerden de yine onlar olmuştur. İslâm Medeniyetinin beşiği olan Bağdat aşağı yukarı 11. asrın başlarında hayatini kaybettiğinden sonra İslâm Medeniyetinin ve ilminin temsili Arap olmayan Müslümanlara -İranlı ve Türklergeçmiştir. Türkler bu şartlar altında 15. Asrın sonlarına kadar değerli âlimler yetiştirmeye devam etmişlerdir.

Türklerin tarihte geç sayılabilecek bir dönemde ilim hayatına girmelerine rağmen bu sahada çok çabuk orijinal eserler vermeleri, keşifler yapmaları ve uzun

---

⁴³Karakaş, Mahmut; a.g.e., s.362

⁴⁴Karakaş, Mahmut; a.g.e., s.363

asırlar boyunca da bu sahada kalmaları birçok sebebe bağlanabilir. Tabii ki bu sebeplerin başta geleni, onların İslâm dairesine girmeleri ve Müslümanlığın, ilim öğrenme ve öğretmeyi ibadet seviyesine yükseltmesinin payı büyüktür. İkinci sebep ise, Türklerin, belki de bozkır halkı olmalarından gelen dinamik ve enerjik bir millet olarak farklı coğrafyalara girerek, farklı kültürlerle temas etmeleri ve kolay uyum sağlamaları olarak gösterilebilir. Nitekim anavatanları Orta Asya olmasına rağmen erken bir tarihte bir taraftan Mısır'ı fethetmeleri, orada hanedanlıklar kurmaları, diğer taraftan, oldukça erken bir devirde Bağdat'a kadar ulaşarak orada halifeleri değiştirecek kadar bir nüfuz elde etmeleri bunun bir göstergesidir. İşte bu, farklı coğrafyalar ve farklı kültürlerle temas Türklerin ufkunu açmıştır. Tabii ki bütün bunların yanında bir üçüncü sebep olarak ilmî yaratıcılık için gerekli olan siyasî güç ve iktidar da Türklerin ilimde yükselmeleri ve derinleşmelerini mümkün kılmıştır. Nitekim Müslüman oldukları dönemden itibaren Türkler hep büyük imparatorluklar kurmuşlardır. İlk Müslüman Türk devleti Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinin en güçlü imparatorlukları olmuşlardır. Bu devletler güçlü oldukları için ülkelerinde de huzur, istikrar ve zenginlik vardı. Bu da ilim adamlarının çalışması için gerekli olan maddi ve manevi altyapıyı oluşturmuştu.

Son olarak şunlar söylenebilir. Türkler, Müslüman olarak girdikleri İslam Medeniyetine büyük hizmetler yapmışlar, bu medeniyetin 13. asırda çökmeye yüz tutmasından sonra bile 2 asırdan fazla bir süre eser vermeye devam etmişlerdir. Tam da Batı Avrupa'da Rönesans Hareketinin devam ettiği bu dönemden itibaren Türk-İslam dünyasının en büyük gücü ve temsilcisi olan Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyadaki ilmi gelişmelere alakasız kalıp, içine kapanmasıyla Türkler ilim dünyasındaki yerlerini kaybetmişlerdir. Bilim tarih, alanında yapılan çalışmaların neticesine bakıldığında ilmin gelişmesi ve bilim insanlarının yetişmesi için gerekli olan bazı şartların son birkaç yüzyıldır ülkemizde ihmal edildiği görülmektedir. Şayet şartlar mümkün olursa bu milletin yeniden dünya çapında ilim adamı yetiştirebilecek bir enerji ve motivasyona sahip oldukları muhakkaktır.

Nitekim şartların yavaş yavaş değişmesi ve ilmi atmosferin nispeten olumlu yönde seyretmeye başladığı 20. Asrın ikinci yarısından sonra, matematik dâhisi Cahit Arf'tan; fizikçi Behram Kurşunoğlu ve Asım Barut'a; fiziko-kimyada Oktay Sinanoğlu'ndan; tıpta Münci Kalayoğlu, Gazi Yaşargil ve Mehmet Öz'e, varana

İlim Tarihinde Türkler

kadar uzanan bilim adamlarının yetişmeye başladığını görüyoruz. Bütün bunlara ek olarak bilim tarihi konusunda dünya çapında bir ilim adamı olan Fuat Sezgin'i de eklemek gerekir. Her ne kadar adı geçen bu bilim insanları eğitimlerinin bir kısmını yurtdışında yapmış olsalar da motivasyonları ve ilmi yönelimlerini yine mensubu oldukları Türk milletlerinden aldıkları için hiç şüphesiz Türk bilim adamları olarak anılmayı hak etmektedirler. Bütün bu isimler, bizim yukarıda savduğumuz, ilimin gelişmesi ve bilim adamlarının yetişmesi için gerekli olan şartlar konusunda haklı olduğumuzun da bir teyididir.

BİBLİYOGRAFYA

Adnan, Abülhak, "Farabi", *İslam Ansiklopedisi*, 4.Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul 1977.

Adivar, A.Adnan; Osmanlı Türklerinde İlim, 4.Baskı, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1982.

Barthold, Wilhelm, Uluğ Bey ve Zamanı, çev. İsmail Aka, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1997.

Durant, Will, İslam Medeniyeti, çev. Orhan Bahaeddin, Tercüman Binbir Temel Eser Yayınları, İstanbul, t.y.

Golubev, Gleb, Uluğ Bey, çev. Abdrasul İsakov, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 2011.

Gökdoğan, Melek Dosay; "Farabi'nin Boşluk Üzerine Makalesi", *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik (Makaleler)*, Ed. Yavuz Unat, Lotus Yayınevi: Ankara, 2008.

Hunke, Sigrid, Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi, Bedir Yayınevi: İstanbul, 1972.

Sayılı, Aydın, *İbn Sina*, (derleme) Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Ankara,1984.

Etem Çalık ve Ayşegül Büşra Çalık

İhsanoğlu, Ekmeleddin; Osmanlılar ve Bilim, Etkileşim Yayınları: İstanbul, 2010.

Kafesoğlu, İbrahim; Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat A.Ş.: İstanbul, 2012.

Karakaş, Mahmut, Müslüman Bilim Adamları, Mostar Yayınları: İstanbul, 2010.

Kettanî, M. Ali, “İslâm Bilimlerinin Geçmişine Toplu Bir Bakış” *İslâm ve Bilim Tartışmaları*, ed. Mustafa Armağan, Etkileşim Yayınları: İstanbul, 2007.

Köprülü, M. Fuat ve Wilhelm Barthold, İslam Medeniyeti Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi; Hazırlayan, Şaban Döğen, Yeni Asya Yayınları: İstanbul, 1984.

Sayılı, Aydın, Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara, 1985.

Sayılı, Aydın, “İbn Sina’da Işık, Görme ve Gökkuşluğu”, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Bilim ve Teknik(Makaleler)*, ed. Yavuz Unat, Lotus Yayınevi: Ankara, 2008.

Sezgin, Fuat; Bilim Tarihi Sohbetleri, Konuşan Sefer Turan, Timaş Yayınları: İstanbul, 2012.

Unat, Yavuz; “Tarih Boyunca Türklerde Astronomi”, *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim ve Teknik(Makaleler)*, ed. Yavuz Unat: Yayınevi: Yayın yeri ve yılı.

Zikreden: Arslan Terzioğlu, “İbn Sina’nın Tababeti ve Avrupa’ya Tesirleri”, *İbn Sina*, Derleyen, Aydın Sayılı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara,1984.

İbn Sina, Derleyen, Aydın Sayılı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara,1984.

BİLGİ EKONOMİSİ VE KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ

KNOWLEDGE ECONOMY AND ITS EFFECTS ON PUBLIC ADMINISTRATION

Ahmet TUNÇ

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğr. Üyesi, Kilis/ TÜRKİYE

ahmettunc@kilis.edu.tr

*‘‘Erdemlerin en büyüğü bilimdir, bilgeliktir.
Bilgi uçsuz bucaksız ve kıyasız bir denizdir.
Doğru bilgi insanca yaşamın temelidir’’
Farabi*

ÖZET

Bilginin ekonomide kullanılması toplumların değişip dönüşmesini kolaylaştırmıştır. İnsanlığın yaşam koşullarını kolaylaştıracak birçok yenilik, bu yeni süreç sayesinde elde edilebilmiştir. Bilginin ekonomide kullanılmasıyla birlikte, geleneksel üretim ve tüketim alışkanlıkları farklılaşmış, mevcut sermaye yapıları ise dönüşmüştür. Ayrıca bilginin teknolojik gelişmelerle birlikte kullanılması muazzam ilerlemeleri beraberinde getirmiştir. Her alanda yaşanan bu değişim ve dönüşüm süreci, ekonomik yapılar kadar sosyal ve yönetsel yapıları da önemli oranlarda etkilemiştir.

Ahmet Tunç

Bilginin egemenliğinde ilerleyen bu süreç, piyasa ekonomisi koşullarında rekabeti getirdiğinden dolayı, özel sektör yönetim ve hizmet anlayışı çeşitlenip değişmekte, kamu hizmet sektörü de bu değişim sürecinden etkilenmektedir. Kamu yönetimine, piyasa anlayışına yakın yeni yönetim yaklaşımları sirayet etmekte, kamu yönetimi anlayışında şeffaflık, saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık gibi bir anlayışın doğmasına neden olmaktadır. Bilgi ekonomisiyle birlikte başlayan bu süreç, ayrıca teknolojinin de yoğun kullanımını sağlamakta, bununla birlikte kamu yönetimine/hizmetine ulaşılabilirliği ve denetlenebilirliği kolaylaştırmaktadır. Bilgi ekonomisi her anlamda geleneksel yönetimi/kamu yönetimini olumlu yönde etkilemekte, dönüşümün oluşmasını sağlamakta, devletten beklentileri de bu çerçevede şekillendirmektedir.

Anahtar kelimeler: Bilgi, bilgi ekonomisi, kamu yönetimi

ABSTRACT

The use of knowledge in the economy has facilitated the transformation of society. Many innovations which ease the living conditions of people were able to be achieved through this new process. With the use of the knowledge in the economy, traditional production and consumption patterns have differentiated and existing capital structure has evolved. Besides this, the use of knowledge in conjunction with the technological developments has brought enormous progress. This change and transformation process in every area of life has affected the economic structures as well as social and administrative structures significantly.

As this process which is dominated by the knowledge brings competition to the market economy condition, the understanding of private sector management and service has diversified, and public service sector has also been affected by this process of change. New management approaches close to the market understanding have emerged in the public administration, and this has lead to transparency,

accountability, participation in public management. These developments began with the knowledge economy and the intensive use of technology in this process have facilitated the access to public administration / services and the control of them. This process has affected the traditional administration / public administration positively in every sense, ensured the formation of transformation, and shaped the expectation from the state in this context.

Key Words: Knowledge, knowledge economy, public administration

GİRİŞ

Bilgi kavram, düşünebilen bir varlık olan insanın kaynağını oluşturmaktadır, bilgi insanın var olduğu zamandan beridir, sürekli üretilip geliştirilerek günümüze gelmiştir. Günümüzde ise bilgi üretimi ve kullanımı oldukça fazlalaşmıştır. Ekonomik yapılar toplumları değiştirip dönüştüren en önemli faktördür, bilgi yoğunluğunun ekonomide kullanılması, üretimleri arttırdığı gibi maliyetleri düşürmüştür. Günümüzde ise bilginin yoğunluğu teknolojinin çok hızlı ilerlemesini sağlamaktadır.

Bilginin ekonomide oluşturduğu bu değişim ve dönüşüm sürecinden “yönetim bilimi” de yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bilginin ekonomide yoğunlaşması ve teknolojik gelişmeler her alanda yeni ufuklar açmıştır. Kavramlar, yapılar, anlayışlar yeniden ele alınmıştır. Bu süreçte özel sektörde ortaya çıkan yönetim modelleri, kamu yönetimini önemli oranda etkilemiş ve kendi lehine evrilmesine neden olmuştur. Piyasa koşullarının toplumda oluşturduğu hegomanya kamu bürokrasisinin piyasa koşulları çerçevesinde yapısal ve fonksiyonel yönden büyük çaplı değişim ve dönüşüm sürecine girmesine zemin hazırlamıştır.

Bilginin ve teknolojinin hakimiyetinde gelişen bu süreç, devletin sunduğu kamusal hizmetlere ulaşma olanaklarını arttırmış ve kamusal hizmetlerin izlene-

Ahmet Tunç

bilmesini ve denetlenebilmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler ışığında sunulan hizmetlerin daha etkin, şeffaf, saydam, katılımcı ve performansın ölçülebilmesini doğurmuştur. Devletin sunmuş olduğu kamusal hizmetlerin bu gelişmeden önemli bir oranda etkilendiği görülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle bilgi kavramı ve bilgi ekonomisi kavramları tanımlanmaya çalışılmış, bilgi ekonomisinin gelişim süreci, dayanakları ve özellikleri irdelenmiştir. Daha sonra yeni yönetim anlayışı, kamu yönetiminde yeni anlayış ve yeni yönetimin devlet üzerinde oluşturduğu beklentiler ele alınmıştır. Çalışma boyunca bilgi ekonomisi ve yeni ekonomi kavramları birbirlerinin yerlerine kullanılmıştır.

1. BİLGİ KAVRAMI

Bilgi kavramı insanın kendisini, doğayı ve dünyayı tanımlanmaya çalıştığı andan itibaren insanlığın gündeminde olmuştur, belki adı konulmasa da hep onu tanımlamak ve elde etmek için bir uğraş olmuştur.

Bilgi kaynağı ile ilgili birçok tanımlama yapılmaktadır. Tanımlar daha çok akıl –bilim- deney- gözlem merkezli bir yaklaşımı kapsamakta iken bazı tanımlarda, inanç ve tarih merkezli kaynaklara da vurgu yapılmaktadırlar. Bu açıdan bilginin farklı kaynaklardan beslendiği ve tanımlamalarında buna göre farklılaştığı görülmektedir. Bunlardan bazılarını bakıldığında:

Bilgi, insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf (Türk Dil Kurumu, 2014), ...gözlemlenebilen, ölçülebilen veya hesaplanabilen bir davranış ya da tutuma ait değerdir. Bilgi belli bir süreçten geçmiş veriler (Dura ve Atik, 2002: 134) olarak tanımlanabilir.

Bilgi Ekonomisi ve Kamu Yönetimine Etkileri

Cevizci'ye (1999: 123) göre, “öznenin amaçlı yönelimi sonucunda, özne ile nesne arasında kurulan ilişkinin ürünü olan şey”, veya “birşeyin ayırdına veya bilincine varma” şeklinde vermektedir.

Barutçugil'le (2002: 58-59) göre, “bireysel açıdan bilgi, insanın geçmişte öğrendikleri ile deneyimlerinin bir toplamıdır. İnsanlar arasındaki iletişim ile oluşan enformasyon akışı, bilginin yaratılmasını sağlayacaktır. Deneyim, yargı, değerler, inançlar ve sezgi; bilgiyi oluşturan bileşenlerdir.”

Bengshir'e (1996: 14) göre bilgi ise, ‘enformasyon olarak ifade edilen bilgi, verilerin karar alma sürecinde destek sunacak şekilde anlamlı bir biçime getirilmek üzere analiz edilmesiyle ulaşılan sonuçlardır. İletilen bir durumu ifade etmektedir. Knowledge olarak ifade edilen bilgi ise, üst bilgi, öğrenilmiş bilgi olarak da tanımlanan yargılama ile elde edilen deneyimler olarak tanımlanmaktadır.’

Başka bir tanımlama ise kurumlar içindir, ...kurumlar için en kritik varlığı bilgi oluşturmaktadır. Kurumların değerleri, sahip oldukları bilgi ile ölçülmektedir. Bilgi, sadece bilgi teknolojileriyle işlenen bir varlık olarak düşünülmemelidir. Bilgi bir kurum bünyesinde çok değişik yapılarda bulunabilmektedir. Kurum bünyesinde yaratılan, işlenen, depolanan, iletilen, imha edilen ve kullanılan bilgi ile kurumlar arasında iletilen bilginin gizliliği, bütünlüğü ve erişilebilirliğini korumak güvenliğin temel hedefidir (DPT, 2005: 24).

Görüldüğü üzere bilgi için çok fazla tanımlaya gidilmektedir, bilgi çağlar boyunca gelişerek, değişerek ama hep birikerek günümüze gelmiştir, özellikle “bilgi çağı” olarak adlandırılan 21. yüzyılda bilgi tek belirleyici unsur olmaya devam etmektedir.

2. BİLGİ EKONOMİSİ KAVRAMI VE ÖNEMİ

“Bilgi ekonomisi” (*knowledge economy*) – “enformasyon ekonomisi” (*information economy*) – “yeni ekonomi” (*new economy*) – “bilgi sürümlü ekonomi” (*knowledge driven economy*) – “bilgiye dayalı ekonomi” (*knowledgebased economy*) – “dijital ekonomi” (*digital economy*)... (Gürdal, 2004: 50) olarak tanımlanmaktadır, asıl olan tanımlamadan ziyade günümüzde bu yeni ekonominin (bilgi ekonomisinin) kapsam genişliğidir.

Bilgi ekonomisi veya sanayi ötesi ekonomi hakkında bugüne kadar herhangi bir tanım yapılmadığı gibi...bilimsel bir teori de oluşturulamamıştır. Bilgi ekonomisi çok genel olarak tanım eksiklikleri de kabul edilerek, bilgiye dayalı, bilgiyi temel alan bir ekonomi olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre artık bilgi ekonomisinde girdiler bilgi olmaktadır. Bu ekonomik sistem ekonominin yapısında önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Üretimde, dağıtımda ve sektörel yapıda önemli değişiklikler görülmektedir. Üretim ve dağıtım kütleli olmaktan çıkmaktadır. Üretim, talebin isteğine göre, esnek bir üretim yapısına dönüşmektedir. Bu durumda talep elastikiyeti ikincil sektörden (sanayi sektöründen) daha yüksektir (Yıldırım, 2004: 109-110).

Yeni ekonomi düzenini betimleyen “bilgi ekonomisi” (*knowledge economy*) terimini, Amerikalı sosyal bilim uzmanı Peter Ferdinand Drucker, 1969 yılında literatüre kazandırmıştır; aslında, bilim dünyasında yeni ele alınan bir konu değildir. Bununla birlikte endüstriyel işletme ya da firmaların bilgi ve/veya enformasyon gereksinimlerini tanımlayan ve “endüstriyel enformasyon” (*industrial information*) ya da “iş enformasyonu” (*business information*) terimleri ile adlandırılan ve mesleki literatürde de kavramsallaştırılmış olguyu hatırlamakta yarar bulunmaktadır. Burada iki olgu arasındaki bağlantıyı açıklamak gerekirse; “endüstriyel enformasyon”, çoğunlukla mikroekonomi düzeyinde firmaların gereksinim duyduğu bilgi ve/veya enformasyona, “bilgi ekonomisi” ise makroeko-

nomi düzeyinde ulusal ve uluslararası ekonomik faaliyetlerde gereksinimi duyulan bilgi ve/veya enformasyonun değerlendirilmesine yönelik çalışma, çaba ve anlayışı içermektedir. Bu bağlamda, kuşkusuz, “endüstriyel enformasyon”, “bilgi ekonomisi”nin yapıtaşdır (Gürdal, 2004: 50-51).

Göker tarafından yapılan iki saptamaya bakıldığında, ilki: “Sanayi, çağımızda teknolojik gelişmelere paralel olarak köklü değişmelere uğramaktadır. Ancak bilginin yönlendirdiği ekonomide, bilgi, yalnızca yüksek teknolojiler için değil, dönüşüme ayak uydurmak zorunda olan düşük teknolojili sanayi dalları için de kritik önem taşır”. İkinci saptama ise teknolojik yenilenmede bilginin önemi ile ilgilidir. “İnovasyonda belirleyici olan teknolojik inovasyondur. Teknoloji ise bir bilgi kategorisidir. Çağımız teknolojisinin bilgi kaynağı ise bilimsel bilgidir. Bu nedenle günümüzün üretim ekonomileri bilgiye dayalı ya da bilginin yönlendirdiği ekonomi olarak nitelenmektedir. Bilgiye dayalı ekonomide can alıcı nokta bilgiye erişmek ve erişilen bilginin kullanımı sonucunda yeni bilgi üretmektir”. Burada anlatılmak istenen, ekonomik etkileri olan yeniliklerin çoğu, mevcut bilginin, yeni ürün ve üretim yöntemleri biçimindeki bileşimleridir. Bu dönüşüm sürecinin iyi işleyebilmesi için süreçte yer alan unsurlar bilgiye çabuk, kolay ve ucuza erişilebilir (Göker, akt. Atılğan, 2009: 3).

Bilgi ekonomisi, unsurları verimlilik ve rekabetçilik olan; üretim, işleme ve bilgi tabanlı enformasyonun etkin uygulanmasına dayalı bir ekonomidir. Bilgi ekonomisi terimi, bilgi alışverişinin istenilen kişiyle, istenilen mekanda, istenilen zamanda süratli bir şekilde yapılması vasıtasıyla yaratılan sosyal ve ekonomik değerleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bilgi ekonomisi bilginin hem para vasıtası hem de ürün olduğu ekonomi olarak da tanımlanmaktadır” (Alkan, 2008: 1). Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin en önemli etkisi bilgi kavramı üzerinde olmuş ve bilgi ekonomik bir varlık olarak görülmeye başlamıştır. Yeni kavramlarla birlikte yeni iş modelleri ortaya çıkmış, yeni meslek alanları ve görev tanımları kullanılmaya başlanmıştır. Organizasyonlar için bilginin öneminin her

Ahmet Tunç

geçen gün arttığı iş dünyasında bilinen bir gerçektir. Buna bağlı olarak organizasyonlarda bilgi yönetimi fonksiyonu ise bilgiden maksimum düzeyde katma değer yaratmayı sağlayacak süreç ve teknikleri içermektedir (Atılğan, 2009: 3).

Bilişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte, sanayi ekonomisi yerini bilgi ekonomisine bırakırken, ekonominin üçlü saçı ayağı olarak nitelendirdiğimiz üretim, tüketim, dağıtım ilişkileri ve ekonomik yapının tümü, bilgi temeli üzerine yeniden yapılanmış ve bilgi, rekabetin temel faktörü durumuna gelmiştir (Sarıhan, 1998: 164), bilgi dünyasındaki gelişmeler bilgi ekonomisini daha da farklılaştırmıştır.

Çağımızda bilgi, üretime katılan alıp satılan tüm şeylerin ana yapısını oluşturmuştur. Bu sürecin bir sonucu ise, bilgi ekonomisinde, bilgiyi idare etmek, entelektüel sermayeyi geliştirmek, saklamak ve paylaşmak, kişilerin, organizasyonların ve devletlerin en temel amaçlarıdır. (Thomas, 1997: 13). Çağımızın yeni olgusu olan “bilgi toplumu”, aslında ekonomik bir dönüşümü de ifade etmektedir. Ekonomik dönüşümü tetikleyen bilgi teknolojileri (bilgisayar ve iletişim teknolojileri) ise bilginin bir servet yaratma aracı olarak yükselen bir değer haline gelmesine katkıda bulunmuştur (Fenerci, 2004: 75).

Bilgi, yeni ekonomik anlayışın en önemli ögesi olmaktadır. Belki şu sorulabilir “diğer üretim biçimlerinde bilgi yok muydu?” buna cevap olarak ise eski üretim biçimlerinde bilginin kullanımı, tüm üretim aşamalarında yoğun olmadığıdır. Bilgi bu yeni ekonomik anlayışın her safhasında yerini almıştır. Bilgideki birikimin artmasıyla, bilgi ekonomisi de gelişimine devam etmektedir. Çağımızda bilgiyi ellerinde tutan, yani biriken bilgi birikimlerini değiştirip dönüştüren toplumlar refah içinde yaşamaktadırlar.

2.1. Bilgi Ekonomisinin Gelişimi

Bugüne kadar belirgin ve genel olarak; tarım ekonomisi, sanayi ekonomisi ve bilgi ekonomisi olarak üç ekonomik sistem meydana gelmiştir. Ancak tarım ekonomisinden önceki dönemde de yine o günkü teknolojinin ortaya koyduğu bir ekonomik sistem mutlaka vardı. Tarım ekonomisi tarım devrimiyle birlikte M.Ö. yaklaşık 8000'de başlamış ve 1650 -1750'ye kadar sürmüştür. Bu ekonomi tarım toplumu denilen yeni bir yaşam tarzını ortaya koymuştur. Tarım ekonomisi 18. yüzyılın son çeyreğinde misyonunu tamamlamış, onun yerine sanayi devriminin meydana getirdiği sanayi ekonomisi ve sanayi toplumu oluşmuştur (Yıldırım, 2004: 106-107). Tarımdan sanayi toplumuna geçiş sürecini hazırlayan başlıca iki temel faktör vardır. Bunlardan birincisi, tarımda verim artışı ve bunun sonucu daha az insanın bu sektörde çalışma imkanının ortaya çıkması ikincisi ise, sanayi devrimidir (Bayraç, 2009: 2).

Sanayi Devrimi, bir seri teknolojik yeniliğin üretim alanında kullanılmasıyla birlikte, iktisadi, sosyo-kültürel ve politik yansımaları içeren belli bir süreç olarak meydana gelmiştir. Ayrıca bunlara ek olarak James Watt'ın 1765'te buhar makinesini bulması ve bunun bir enerji kaynağı olarak kullanılması, teknolojik açıdan; Adam Smith'in 1776'daki "Milletlerin Serveti" adlı eseri, ekonomi bilimi bakımından, 1789'daki Fransız Devrimi ise, politik olaylar bakımından dönüm noktaları oldu (Erkan, 1998: 3).

Sanayi ekonomisi aynı zamanda kapitalizmi doğurmuş ve güçlendirmiştir. 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni bir ekonomik sistem olan bilgi ekonomisi ortaya çıkmaya başlamış ve adeta 21. yüzyılın simgesi haline gelmiştir. Bugün gelişmiş olan ülkelerde (ABD, AB, Japonya gibi) bir taraftan sanayi ekonomisi, bir yandan da bilgi ekonomisi eş zamanlı olarak uygulanmaktadır. Teknolojik gelişmeler, yenilikler bilgi ekonomisini, o da bilgi toplumunu veya sanayi ötesi toplumu meydana getirmektedir (Yıldırım, 2004: 106-107).

Ahmet Tunç

Rekabet gücü, yaratmanın temel koşulu, bilgiyi üretmek, üretilen bilgiye erişmek, erişilen bilgiyi tasnif ederek saklamak, gerekli bilgiyi analiz ederek rakibin önüne geçmek ile kazanılmaktadır. Bilginin ilk üretim maliyeti yüksek olmasına karşın yeniden kullanılmasının maliyeti düşüktür. Bu nedenle bilgi işgücünden mal ile hizmetlerden ve paradan da hızlı yayılmaktadır. Bilginin yayılma hızı sınırları azaltmakta, ayrıca bilgiye erişmedeki “fırsat eşitliği” nedeniyle herkesin rekabet sistemine girmesinin önü açılmaktadır (İşevi ve Çelme, 2005: 256-257).

Bilgi toplumunun oluşumunu sağlayan en önemli faktör olan bilginin, hızlı bir biçimde toplumdaki en küçük birime kadar ulaşabilmesi, sanayi toplumunun katı yapısının değişmesine neden olmuştur. Bilginin sosyal örgütlerden toplumun bireyelerine doğru akmaya başlaması sonucu, toplumsal ve bireysel bilinçlenme ile birlikte, mal ve hizmet talepleri de değişime uğramıştır. Talebin değişimi sonucu, üretim çeşitlenmiş ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetlerin türü de değişmeye başlamıştır (Bayraç, 2009: 2-3).

Tarıma dayalı geleneksel toplum yapılarından sanayi toplumuna evrilme uzun yıllar almıştı. Yüzyılı aşkın bir dönem içinde sanayi toplumunun yapısı kurumsallaşmış oluşmuştu. Fakat bilgi toplumu ilk on yılında önemli ve derinden değişiklikleri beraberinde getirmişti. Her ne kadar bilgi toplumunun kurumları, yapılanmaları daha tam şekillenmediyse de, gelecekte alacağa biçimlenme oluşmuştur. Sanayi toplumundan daha hızlı dönüşüm olmasının sebebi ise, yeni teknolojilerin gelişme hızı ile insanların bu teknolojilere uyum esnekliğinin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır (Erkan, 1998: 11).

Bilgi ekonomisiyle birlikte ise bilgi teknolojileri gelişmiştir, bu; bilginin toplanmasında, işlenmesinde, depolanmasında, ağlar aracılığıyla bir yerden bir yere iletilmesinde ve kullanıcıların hizmetine sunulmasında yararlanan ve iletişim ve bilgisayar teknolojilerini de kapsayan bütün teknolojilerdir. Bilgisayar ve

iletişim teknolojilerinin birleşmesiyle (bilgi teknolojisi) insan yetenekleri ilk kez milyon kere milyon kat artmaktadır (Chachra, akt. Tonta, 1999: 3).

Chachra (1992), insan yeteneklerinde yüz katlık artış tarım toplumuna, bin katlık artış sanayi toplumuna giden yolu açıtıysa, trilyon katlık artışın ne getireceğini tahmin etmenin güç olduğunu söylemekte ve bu büyüklükteki bir artışın ancak kütüphanelerin, bilgisayarların ve iletişim ağlarının sahip oldukları yeteneklerin birleşmesiyle gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, bilgi toplumuna giden yolun başlangıcı muhtemelen “içerik” (bilgi) ile “teknoloji”nin (bilgi teknolojisi) bütünleşmesinde aranmalıdır (Tonta, 1999: 3)

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, eskiden ürettiği çelik ve enerji miktarı ile ölçülürken günümüzde bu düzey, enformasyon teknolojisini oluşturan mikroelektronik, telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojilerinin olanakları ile elde edilen, işlenen, iletilen ve saklanan bilgi miktarı ile ölçülmeye başlamıştır. Bu yeni dönemde gelişmişlik kriterlerinde fiziki miktarlar yerine, daha farklı bilgilere dayalı miktarlar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bilginin üretime aktarılmasıyla birlikte, insan gücü yerine çok amaçlı robotların kullanıldığı daha kaliteli, daha üretken ve sürekli yenilenmelere olanak tanıyan esnek üretim sistemi devreye girmektedir. Esnek üretim, üretici işletmeye piyasadaki koşullara kısa sürede uyum sağlama imkanı verirken, rakiplere de pazardaki tıkanmaları aşabilme olanağı tanımaktadır (Bayraç, 2009: 3).

Yani bilgide erişebilirlik potansiyeli ile rekabet, küreselleşerek “komşuluk” sınırlarının dışına çıkmıştır: Artık rakipler aynı alanda faaliyet gösteren tüm dünya firmalarıdır. Bu görüş bile günümüz koşullarını nitелеmekte yetersiz kalmakta, internette bilginin nasıl küreselleşip yayıldığına şahit olunmaktadır. Dünyanın öbür ucundaki bir şirket hakkında bilgi edinmek artık çok daha kolaydır (İşevi ve Çelme, 2005: 256).

Ahmet Tunç

Yeni Ekonomi olarak adlandırılan bu değişim süreci; hızı kontrol edilebi-
len teknolojik değişim ile, iyi bir istikrar politikasının bileşimi olarak ortaya çık-
maktadır. Yeni bilgiler, araştırma sonuçları ve yeni teknolojiler, zaman ve mali-
yetten tasarruf sağlarken, toplumların yaşam standartları da giderek yükselmekte-
dir (Bayraç, 2009: 1). Bilgiyi ekonomik/sosyal ve diğer alanlarda yoğun bir şekil-
de kullanan toplumlar dünyada üretilen mal ve hizmetlerin büyük çoğunluęuna
ulaşabilmekte ve vatandaşlarına daha iyi bir hayat standardı sağlayabilmektedirler.

2.2. Bilgi Ekonomisi Dayanakları, Süreci ve Özellikleri

Çağımızın ekonomik ve sosyal bakımdan en illeri toplumları “Bilgi Top-
lumu” ve buna sahip ekonomik anlayışa ise “ bilgi temelli ekonomiler” olarak
adlandırılmaktadır. Bu ekonomik yapıda bilginin üretilmesi, kullanılması, yayıl-
ması ve geliştirilmesiyle ilgili dört temel yapı üzerine oturtulmaktadır (Aubert ve
Reiffers, akt. Yumuşak, 2011: IX), bunlara bakıldığında: (1) Refah artışı, bü-
yümeği destekleyen bilginin kullanımını, yaygınlaşmasını ve bir etki oluşturmaları-
nı teşvik eden ekonomik ve kurumsal model. (2) Bilgiyi kullanabilen ve yeniden
oluşturabilen yetişmiş bir nüfus. (3) Büyüyen küresel bilgi dünyasından, onu yerel
ihtiyaçlara uyarlayabilen ve piyasaların ürettiği değere dönüştürebilen firmaların,
AR-GE merkezlerinin, üniversitelerin, danışmanlıkların ve diğer kurumlardan
oluşmuş yeni bir sistem. (4) Etkin iletişime olanak sağlayan bir enformatik alt
yapı (Yumuşak, 2011: IX).

Artık üretimin en temel girdisi olan bilginin üretimi, işlenmesi, dolaşımı,
paylaşımı ve yönetiminin, insani ve ekonomik kalkınmanın, dolayısıyla da küresel
rekabet avantajının temel dinamiği haline gelmesi görece yeni bir hem mevcut
sosyo-ekonomik eğilimlerin bir ürünü, hem de bir ulusal politika seçimi, politik
bir hedef ya da vizyon olarak konumlanabilir (Uçkan, 2006: 26-27). Bilgi ekono-
misi temel olarak bazı dayanakların olmasına ihtiyaç duymaktadır, Uçkan, (2006:
27) bunları şöyle ifade etmektedir:

Bilgi Ekonomisi ve Kamu Yönetimine Etkileri

- Yerel ve küresel bilginin ekonominin tüm sektörlerinde yaygın ve etkili kullanımını özendiren, girişimciliği teşvik eden, bilgi devriminin yarattığı ekonomik ve sosyal dönüşümlere izin veren ve onları destekleyen uygun bir ekonomik dürtünün ve kurumsal rejimin yaratılması ve bilgi toplumunun hukuksal altyapısının oluşturulması;

- Kaliteli eğitim ve yaşam boyu öğrenimin herkesin erişimine açık olduğu, yetenekli, esnek ve yaratıcı insanlardan oluşan bir toplumun yaratılması;

- Toplumun tüm kesimlerinin erişimine açık, etkili ve rekabetçi bilgi ve iletişim hizmet ve araçlarının oluşturulmasını sağlayan, dinamik bir bilişim altyapısının, tam rekabete açık ve yenilikçi bir bilişim sektörünün kurulması;

- Hızla büyüyen küresel bilgi stokuna katkıda bulunan, bu stoku yerel ihtiyaçlara uyarlayan, yeni ürünler, hizmetler ve yeni iş yapış tarzlarının yaratılmasında kullanan şirketleri, bilim ve araştırma merkezlerini, üniversiteleri, düşünsel üretim odaklarını ve toplumun tüm örgütlü kesimlerini kapsayacak bir biçimde yenilikçilik ve girişimciliğin desteklendiği etkili bir ulusal yenilikçilik sisteminin ve iş ortamının yaratılması.

Bilgi ekonomisi belli süreçleri içinde barındırmaktadır, Fenerci (2004: 89-90) bunu şöyle sıralamıştır:

- Bilgi toplumuna geçiş aslında ekonomik bir dönüşümdür. Çünkü bilgi, servet yaratma aracı olarak yeni bir rol üstlenmiştir. Bu anlamda bilgiyi değişim değeri yaratacak biçimde ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamın tüm alanlarında kullanıma sokmak önemlidir,

- Değişimi yönetebilmek için bilgiyi etkinleştiren bilgi endüstrisinin dinamik ve yenilikçi bir yapıya kavuşturulması, rekabet gücünün artırılması ve buna paralel yasal düzenlemelerin yapılması önemlidir. Bunun temelinde mülkiyet hakları, bilimsel bilgi üretimi gibi konular vardır.

Ahmet Tunç

- Bilgi endüstrisindeki gelişme, ekonominin diğer sektörlerindeki uygulamaları da etkileyeceğinden, bilgi toplumu politikaları mal ve hizmet üreten birçok sektörü kapsayıcı nitelikte olmalıdır.

- Bilgi teknolojilerinin yaygın kullanımı yeni istihdam olanakları yaratmakta ve çalışma biçimlerini değiştirmektedir. Bu bağlamda çalışan ve işveren hakları, ücret politikaları, yeni işler, kaybolan işler vb. konular yasal düzenlemelerle birlikte yeniden ele alınmalıdır. Ayrıca olabildiğince çok insan kaynağını ekonomik yaşama kazandırmak, insanların bilgi ve becerilerini artırmalarına yardımcı olacak olanaklar sunmak ve topluma yaşam boyu öğrenme kültürünü kazandırmak gerekir.

- Yeni toplum düzeninde evrensel ilke, herkesin hem bilgi teknolojilerine hem de bilgiye erişimde fırsat eşitliğine sahip olması önem taşır.

- İnsanların erişimde fırsat eşitliğine sahip olması kadar neye eriştiği de önemlidir. Bilginin kapsam, düzey, dil ve içerik açısından insanların gereksinimlerini karşılayabilecek nitelikte olması gerekir.

- Öte yandan bir ulusun kültürel mirası, uluslararası alanda onun mülkiyetinin ve zenginliğinin en temel unsurudur. Kültürel mirasın ağlar üzerinden erişilebilir kılınması tek yönlü bilgi akışını ortadan kaldıracak ve kültürel kimliğin korunmasına katkıda bulunacaktır.

Bilgi ekonomisinin günümüzün ekonomik anlayışı olarak gelişmesine başladığı tarihten itibaren, sürekli gelişen ve değişen bir ekonomik anlayıştır. Bu yüzden devamlı çeşitli özellikler eklenmekte ve gelişen teknolojiye göre yenileşmeler sayesinde özellikler artmaktadır. Özgüler, (2003: 80-89), Aktan, (2003: 3), Welfens, (2002: 19), Peters, (1993:116), ve Ölmezoğulları, (2001: 21)'ndan derlenerek hazırlanan bilgi ekonomisinin özellikleri onbeş başlık altında toplanabilir: (1) Yeni Bir Ekonomidir, (2) dijital bir ekonomidir, (3) sanal bir ekonomidir (4)

ağ ekonomisidir: iletişim ağlarıyla bütünleşen bir, (5) aracısızdır, (6) üçlü bir oluşumdur: bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin bütünleşmesi, (7) yenilikçidir, (8) hızlı bir ekonomisidir, (9) küresel bir ekonomidir, (10) bilgi mallarını ortaya çıkarmıştır, (11) sürtüşmesiz bir ekonomidir kişisel bilgisayar ve internet'in, mal ve hizmet alıcı ve satıcılarını karşı karşıya getirme sorunu olan ve kapitalizmin sürtüşme maliyetleri olarak isimlendirilen maliyetleri büyük ölçüde azaltması da söz konusu olacaktır, (12) üretim miktarı arttıkça üretim maliyeti azalmaktadır, (13) bilgi katma değer yarattır, (14) sosyal sorunlar yaratmaktadır: yeni ekonomi, güç, güvenlik, eşitlik, kalite, iş hayatı kalitesi ve demokrasinin geleceği gibi bir takım sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir, (15) yakınlaşma, uzaklaşma ve yoğunlaşma: bilgi ekonomisinin ve globalleşmenin olumsuz özelliklerinden birisi ulusların yakınlaşmaktan ziyade kutuplaşma eğiliminde olmalarına neden olmasındır.

3. BİLGİ EKONOMİSİNİN KAMU YÖNETİMDE OLUŞTURDUĞU DEĞİŞİM

Bilgi ekonomisinin, ekonomide oluşturduğu bu değişim ve dönüşüm sürecinden “yönetim bilimi” yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Bilginin ekonomide yoğunlaşması ve teknolojik gelişmeler her alanda yeni ufuklar açmıştır. Kavramlar, yapılar, anlayışlar yeniden ele alınmıştır. Bu süreçte işletme yönetim modeli, kamu yönetimini önemli oranda etkilemiş ve kendi lehine evrilmesine neden olmuştur. Piyasa koşullarının toplumda oluşturduğu egemenlik, kamu kurum ve kuruluşlarının da bu doğrultuda mevcut bürokratik yapılarından daha çok piyasacı bir anlayışla hizmet sunmaktadırlar.

Bilginin ve teknolojinin hakimiyetinde gelişen bu süreç, devlet yapılanmasına ulaşım olanakları kolaylaştırmış, kamusal hizmetlerin izlenmesi ve denetlenebilirliğini arttırmıştır. Bu gelişmeler ışığında sunulan hizmetlerin daha etkin, şeffaf, saydam, katılımcı olması gibi, performansın ölçülebilirliğini doğurmuş-

Ahmet Tunç

tur. Devletin sunmuş olduğu hizmetlerin bu değişimden önemli oranlarda etkilendiği görülmektedir.

3.1. Yönetimindeki Değişim Süreci ve Kamuda Yeni Yönetim

21. yüzyıldan itibaren tüm dünya globalleşme, acımasız uluslararası rekabet, bilişim-iletişim-ulaşım teknolojilerindeki önemli gelişmeler ve artan belirsizlikle ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve yönetsel yapılarda derinden değişim ve dönüşüm yönünde önemli adımları attırmaktadır (Nohutçu ve Balcı, 2008: 15).

Yönetim bilimi, sanayi inkılâbından sonra bilimsel yönetim anlayışıyla başlayan, insani ilişkiler yaklaşımı ve modern yönetim düşüncesiyle süregelen bir dönüşüm sürecindedir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra dünyayı etkisi altına alan küreselleşmeyle birlikte ekonomik, sosyal ve yönetim alanında önemli gelişmeler olmuştur (Yüksel, 2004: 1). Bu gelişmeler hemen her sektörde bir değişime sebep olmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları bilgi toplumuna geçmeyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin getirdiği fırsatlardan yararlanarak, daha güvenli, hızlı hizmet sunmasıyla hizmet kalitesi de artmaktadır (Coşkun, 2008: 55).

Kamu yönetiminin geleneksel hali son zamanlarda artan oranlarda baskı altındadır (S.Coşkun 2008: 67). 20. yüzyıl süresince baskın olan katı, hiyerarşik kamu yönetimi yerini giderek daha esnek bir yönetim anlayışına bırakmıştır (Bilgiç, 2011: 95).

Dünyada meydana gelen değişim ve dönüşüm ”yönetim bilimi” alanında etkili olmakta, yönetimi bilimine yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Tortop, İspir vd. 2007: 177). 1980’li yılların başından itibaren yönetim paradigmasında (fikir ve bakış açısı) hatırı sayılır değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel kamu yönetimi, teorik ve pratik yönleriyle itibar kaybetmiş ve onun yerine yeni bir kamu yönetimi anlayışı doğmuştur. Bu değişim/değişimler basit bir re-

form ya da ihmal edilebilir dönüşüm değildi. Yeni yönetim anlayışı, devletin toplumdaki rolünü; hükümet, bürokrasi, piyasalar ve vatandaşlar arasındaki ilişkileri yeniden yorumlamaya ve biçimlendirmeye yönelikti (Eryılmaz, 2007: 15), birçok gelişmiş ülkede kamusal hizmetlerde hatırı sayılır bir değişime neden olmuştur. Geleneksel bürokratik kamu yönetimi, piyasa koşullarına uyumlu kamu yönetimine dönüşmüştür (Ömürgönülşen, 1997: 517).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde istifade ederek; kamu kurumlarının iş süreçlerinin yeniden tanımlanması, ulusal güvenliği ilgilendiren konularda özel düzenlemeler yapma gereğidir. Kurumlar arası işbirliğinin ve bilgi paylaşımının sağlanması ve kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması aşamalarının gerçekleştirilmesidir (DPT, 2005: 5).

Günümüzde kamu, istihdam, harcama ve gelirler açısından ekonomideki en büyük aktördür. Ekonomide meydana gelen değişim ve dönüşümler bir taraftan kamunun değişim ve dönüşümünü sağlarken, diğer taraftan kamunun dönüşüm derecesinden etkilenecektir. Bu nedenle yeni ekonomide devletin dışlanması mümkün değildir. Aksine devletin yeni ekonomik ortamda aktif rol alması gerekmekte, her şeyden önce kendisinin yaşanan dönüşüme ayak uydurması, e-devlet haline gelmesi gerekmektedir (Aykın, 2002: 8).

Geleneksel yönetim yapısı tamamen ortadan kalmasa da özellikle, örgütsel yapılarda, işleyiş mekanizmalarında, hizmet anlayışında, bürokratik kültürde ve fikri dünyada köklü değişiklikler olmaktadır. Artık yeni söylevler ve yeni öncelikler ortaya çıkmaktadır (Al, 2007: 136).

Al (2007: 153) bu yeni anlayışın temel yaklaşımlarını şöyle ifade etmektedir:

(1) Kamunun faaliyet alanının ve kamu tarafından sunulan hizmetlerin yeniden tanımlanması; kamusal hizmetlerin alternatif yöntemlerle sunulması.

Ahmet Tunç

- (2) Kamu yönetiminin örgütsel yapısında ve yönetim anlayışında değişiklikler.
- (3) Siyaset-yönetim ilişkileri ile kamusal sorumluluk ve denetim anlayışının yeniden düzenlenmesi.
- (4) Kamu yönetimi-özel yönetim işbirliği ve yakınlaşması.

Yeni kamu yönetiminin unsurları açısından bakıldığında ise şunlar öne çıkmaktadır: (Hood, akt. Eryılmaz, 2007: 22):

- (1) Kamuda yöneticiye oldukça geniş yönetme serbestliğinin verilmesi.
- (2) Performansa dayalı ölçümün yapılabilmesi.
- (3) Sonuçların, daha önemli hale gelmesi.
- (4) Kaynak kullanımında disiplin ve tutumluluk.
- (5) Kamuda rekabetin artması.
- (6) Büyük hacimli organizasyonların, optimal büyüklüğe sahip yeni dönüşümlere evrilmesi.
- (7) Kamu sektöründe, özel sektörün yönetim tekniklerinin uygulanması.

3.2. Yeni Yönetim Anlayışında Devlet

Devlet yapılanmasının tarihsel süreçte birçok değişimler geçirdiği bilinmektedir. Dönemin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapısına göre farklı biçimlere girdiği ve değişen, dönüşen koşullara göre bu biçimlemenin oluştuğu vurgulanmalıdır. Bilgi çağının/ekonomisinin olduğu günümüzde, devletin hizmet sunma anlayışı da farklılaşmıştır. Haliyle devletten bu süreçte beklentilerde çeşitlenerek artmaya devam etmiştir. Bu gerçeklik karşısında devletin klasik rollerine dönmek bir yana beklentiler artmıştır. Piyasada ve toplumsal yaşamda daha etkin hale gelmiştir.

Bilgi Ekonomisi ve Kamu Yönetimine Etkileri

Devletin dönüşüme uğradığı ve yeni yönetiminde devlete yüklenen rollere (Osborne-Gabler, akt. Eryılmaz, 2010: 23-24) bakıldığında;

- (1) Devlet, mal ve hizmet üreten firmalar arasında rekabeti geliştirilmelidir.
- (2) Devlet, yönetimde bürokratik kontrolü, topluma ileterek vatandaşları yetkilendirmeli.
- (3) Devlet, kamu kurum ve kuruluşlarının performansını, çıktılar üzerinden değerlendirmelidir.
- (4) Kamu kurumlarını, kendi hedefleri ve görevleri mi yönlendirmeli, yoksa kurumların kendi düzenlemeleri ve kuralları mı yönlendirmelidir?
- (5) Kurumlar çevresindekileri müşteri olarak yeniden tanımlamalı ve buna göre seçenekler sunmalıdırlar.
- (6) Kurumlar, sorunların ortaya çıkmasından önce müdahil olmalıdırlar yoksa daha sonrasında sunulan hizmet etkili olmayacaktır.
- (7) Kurumlar enerjilerini sadece akçal kaynakları harcamaya değil, üretmeye yönelmelidirler.
- (8) Kurumlar katılımcı bir yönetim anlayışı benimsemelidirler.
- (9) Devlet genel anlamda bürokratik mekanizmalar yerine daha çok piyasa koşullarını tercih etmelidir.
- (10) Devlet, kamu hizmetlerinin yapısını değiştirmeli, sadece kendisinin yapıp sunduğu anlayıştan yönetim (kamu, özel, sivil toplum) alanına yönelmelidir.
- (11) Kamudaki yöneticiler, kaynağı üreten bir noktaya gelmelidirler.

Bu gelişmeler karşısında devletin piyasa koşullarına yönelik yeniden evrilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özel sektörün kamuyla birleştiği/ortaklaştığı görülmektedir.

Ahmet Tunç

Bilginin ve teknolojinin kullanımının yaygınlaşması devletin birçok hizmetinin elektronik olmasını da sağlamıştır. Elektronik, kısacası e-devlet olarak da nitelendirmektedir. E-devlette hizmetler bilgisayar ve internet aracılığıyla yaygın ve ulaşılabilir hale gelmiştir, birçok hizmet buradan sunulmakta, hizmetlerin performansları da buradan değerlendirilmektedir. Geleneksel devlet ile elektronik devlet, arasındaki farklara çizelgede baktığımızda;

Geleneksel Devlet - Elektronik Devlet

Geleneksel Devlet	Elektronik Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif-Müşteri-Yurttaş
Kâğıt Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey/Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimi Veri Yükleme	Yurttaşın Veri Yükleme
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Eleman Yardımı	Kendi Kendine Yardım/Uzman Yardımı
Eleman Temelli Denetim Mekanizması	Otomatik Veri Güncellemesiyle Denetim
Nakit Akışı/Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek Tip Hizmet	Kişiselleştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş/Kesintili Hizmet	Bütünsel/Sürekli/Farklılaştırılmış Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: (Uçkan, akt. Demirel, 2006: 8)

Çizelgede yer aldığı gibi kamusal hizmetlerin elektronik olarak yapıldığı, hizmetlere ulaşımın kolaylaştığı, denetimin arttığı, katılımcı, şeffaf, verimli, aktif, kaliteli hizmet anlayışlarının geliştiği görülmektedir. Bilgi ekonomisinin, genel anlamda ekonomide yaptığı değişimin devlet hizmetlerinde oluşturduğu dönüşüm süreci çizelgede açık bir şekilde görülmektedir.

SONUÇ

Günümüzün en önemli kavramlarından biri olan bilgi ekonomisinin bilgiyi üretim süreçlerinde kullanmasıyla birlikte önemli bir değişim yaşanmakta, ekonomide bilginin yoğunluğu sayesinde, önemli teknolojik gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Özellikle Ar-Ge süreçleriyle birlikte teknolojik ilerlemeler, sürekli yenilikler sağlamaktadırlar.

Bilgi ekonomisi kavramı, çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bunun belkide en önemli sebebi, bilgi ekonomisinin ucu açık ve sürekli gelişen bir süreç olmasından kaynaklanmasıdır. Bilginin ortak miras ve birikimi olan bilginin gelişmesi, insana ve hayata dair hemen her alanda kullanılması birçok alanda önemli değişim ve dönüşümlere zemin hazırlamıştır. Günümüzde, bu bilgilerin değiştirilip dönüştürülerek her alanda yoğun bir şekilde kullanılması, önemli bir gelişmedir.

Bu dönüşüm, yönetim anlayışını, piyasacı yaklaşımın lehine değiştirmiş, kamu yönetiminde yeni yaklaşımların ve hizmet sunma biçimlerinin oluşmasını sağlamış; daha etkin ve verimli bir hale gelmesinin önünü açmıştır. Bu yeni ekonomik düzenle birlikte, beklenenin aksine devletten beklentiler azalmamış, artmıştır. Kamusal hizmetlere ulaşabilirliğin yoğunluk kazanması, devlet örgütlenmesinin hemen her alanında yeni düzenlemeler yapılmasını ve denetlenmesini beraberinde getirmiştir.

Bilgi ekonomisinin getirmiş olduğu teknolojik gelişmeler insanlığa önemli katkılar sağlamıştır. Ancak bu gelişmelerden insanların eşit bir şekilde yararlanamaması ve uygulamalarındaki katılım düzeyindeki düşüklüğü bilgi ekonomisinin gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu süreçle birlikte dönüşerek gelişen yönetim yapılanmalarının daha katılımcı ve şeffaf olma çabası ise kamusal hizmetlerin toplumsal kesimlere ulaşabilirliğinin önü açacaktır.

Ahmet Tunç

KAYNAKÇA

AL, Hamza (2007), **Bilgi Toplumu Ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Ankara: Bilimadamı Yayınları

AKTAN, C. Can, (2003), ‘‘Yeni Ekonomi’’,s. 1-12

<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-ekonomi/yeni-ekonomi.htm> (01.09.2014)

ATILGAN, Doğan, (2006), ‘‘Bilgi Yönetimi Kavramı ve Gelişimi’’, www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?action=6&type=6... (14.09.2014).

AYKIN, Hasan (2002), ‘‘Yeni Ekonomide Devletin Yönü: E-Devlet’’, **Maliye Dergisi** Sayı:141 2002, Eylül Aralık

BARUTÇUGİL, İsmet , (2002), **Bilgi Yönetimi**, İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

BAYRAÇ, H. Naci, (2005), ‘‘Yeni Ekonomi ve Yarattığı Değişimler’’, <http://tolgakara.files.wordpress.com/2009/02/bayrac.pdf> (07.09.2014)

BENGSHIR, T. Kaya, (1996), **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, Ankara: TO-DAİE Yayınları.

BİLGİÇ, Veysel (2011), Küreselleşme Sürecinde Kamu Hizmetinde Dönüşüm, **Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar** (Edt. B.Karlık), S.95-118, Bursa: Alfa Akademi.

CEVİZCİ, Ahmet (1999), **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul: Pradigma.

COŞKUN, Selim (2008), ‘‘Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı’’, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar** (Ed. A.Balcı, A.Nohutçu, N.K. Öztürk, B. Coşkun), s.67-81, Ankara: Seçkin

COŞKUN, Bayram (2008), ‘‘Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Üzerine Bir Değerlendirme’’, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar** (Ed. A.Balcı, A.Nohutçu, N.K. Öztürk, B. Coşkun), s.47-65, Ankara: Seçkin

DEMİREL, Demokaan (2006), ‘‘E-Devlet ve Dünya Örnekleri’’, **Sayıstay Dergisi** Sayı: 61, Nisan Haziran 2006 ISSN:1300-1981

DPT, (2005), ‘‘E-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi’’, ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/e-devlet/metaveri/rehber/1.0.pdf (25.09.2014).

DURA, Cihan, Hayriye Atik, (2002), **Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**, İstanbul: Literatür Yayınları

Bilgi Ekonomisi ve Kamu Yönetimine Etkileri

ERKAN, Hüsni (1998), *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, Ankara: Türkiye İş bankası Yayınları

ERYILMAZ, Bilal (2010), **Kamu Yönetimi**, Ankara: Okutman Yayıncılık

ERYILMAZ, Bilal (2007), **Kamu Yönetimi**, İstanbul: Erkam Matbaası

FENERCİ, Tülay, (2004), ‘*Bilgi Politikaları Açısından Kapitalist Ekonomik Sistemde Bilgi Toplumu Olgusu*’, *Bilgi Dünyası* 5(1), s. 74-92, <http://www.unak.org.tr/BilgiDunyasi/sonsayi.html> (09.09.2014).

İŞEVİ, A. Semih ,Burçin Çelme, (2005), ‘*Bilgi Çağında Yeni Hazine: Entelektüel Sermayeye Rekabeti Yakalamak*’, *Bilgi Dünyası* 2005, 6(2), s. 251-267, <http://www.unak.org.tr/BilgiDunyasi/sonsayi.html> (01.07.2014).

NOHUTÇU, Ahmet, Asım Balcı (2008), ‘*Kamu Yönetiminin Yeni Perspektif Ve Dinamizmi: “Kamu”Nun Yöneltilmesinden “Kamu”nun Yönetmesi Anlayışına Doğru*’, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar** (Ed. A.Balcı, A.Nohutçu, N.K. Öztürk, B. Coşkun), s.15-26, Ankara: Seçkin.

ÖLMEZOĞULLARI, Nalan (2001), ‘*Yeni Ekonomi ve Etkileri*’, 5. ODTÜ Ekonomi Kongresi, Ankara, Erişim Tarihi: 16.08.2014, http://www.ba.metu.edu.tr/BA-web_effects_new_atj.pdf.

ÖZGÜLER Canbey, Verda, (2003), **Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler: Türkiye Örneği**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (1997), ‘*New Public Management*’ **AÜSBF Dergisi**, C.52 N.1-4, S.517-566

PETERS, Tom (1993), **Liberation Management**, London: Pan Books

SARIHAN, H.İnceler, (1998), **Teknoloji Yönetimi**, İstanbul: Desnet Yayınları

THOMAS, A.Stewart, (1997), **Entellektüel Sermaye**, İstanbul: Mess Yayıncılık

TORTOP, Nuri, EyüpG. İspir, Burhan Aykaç, M.Akif Özer (2007), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

TONTA, Yaşar, (1999), ‘*Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi*’, s.363-375, <http://yunus.hun.edu.tr/~tonta/yayinlar/biltop99a.htm> (20.08.2014).

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ, (2014), ‘*Bilgi*’ <http://www.tdk.gov.tr/TKSOZLUK/SOZBUL.ASP?kelime=bilgi> (26.08.2014).

Ahmet Tunç

YILDIRIM, Süreyya, (2004), “Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Ekonomisinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi” sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c7s12/makale/c7s12m6.pdf (25.08.2014)

YUMUŞAK, İbrahim Güran (2011), “Bilgi Ekonomisinin Temel Unsurları”, **Bilgi Ekonomisi** (Ed. S.Murat, İ.G. Yumuşak), s.IX-XI, İstanbul: Avcı Ofset

YÜKSEL, Fatih (2004), “Kamu Yönetiminde Yeni Eğilimler Perspektifinde Türk Kamu Yönetiminde Reform İhtiyacı Ve Kamu Yönetimi Reformu Yasa Tasarısı”, **Kamu Yönetimi Kuramdan Uygulamaya**, (A.Yılmaz Ve M.Ökmen), S.1-22, Ankara:Gazi Kitabevi

WELFENS, Paul J. J., (2002), “Internet Economics.net: Macroeconomics, Deregulation and Innovation” <http://www.interneteconomics.net/> (16.08.2014).

YAZIM KURALLARI

I. AKTARIMLAR

A. DOĞRUDAN AKTARIM:

1. Doğrudan kısa aktarım: Doğrudan bir aktarım 3 satır veya 30 sözcükten az ise, çalışmanın normal metninin bir parçası olarak “tırnak içinde” 12 punto ile yazılır, ancak, bundan fazla ise, bu kısım çalışmanın normal metnine göre soldan 1,5cm içerden başlayan 10 puntoluk bağımsız bir paragraf şeklinde yazılır.

... Ancak ifadelerinde onun bilgi ile inancı eşdeğer anlamda kullandığı saptanabilir. Hume der ki **“ben bilgi ile fikirlerin karşılaşmasından doğan güveni kastediyorum.”**(1993, 5) Burada ‘güven’ kavramına dikkat edilmesi gerekir. Çünkü Hume bir varlığa inanma ile onu bilme arasındaki farkı, bir tavır farkına indirgemıştır.

2. Doğrudan uzun aktarım:

Her şeyi bilmek ancak Allah’a mahsustur görüşü, Yeniçağ felsefesinin babası olarak tanınan Descartes (1596-1650) tarafından da savunulmuştur. Nitekim bir eserinde o diyor ki:

Hakikatte yalnız ve ancak Tanrı’dır ki, tam olarak bilge (hakîm) dir. İnsanlar ise, hakikatler hakkında az veya çok bilgi sahibi oldukları ölçüde bilgelik sahibidirler. Çünkü böyle düşünenlere göre *sofos* yani hikmete sahip olmak, insanlığın boyutlarını ve gücünü aşan bir şeydir. (Descartes, 1999, 12)

B. DOLAYLI AKTARIM

Çalışmada geçen bir bilgi, bir kaynaktan düşünce olarak alınmış, özetlenmiş veya yazarının kendi ifadeleri ile aktarılmış ise, bu, dolaylı bir aktarım olarak adlandırılır. Dolaylı bir aktarım durumunda aktarımın kaynağı ya metin içi referans gösterme yöntemi kullanılarak ya da dipnot ile referans gösterme şeklinde belirtilerek gösterilir.

- Gazali (1966: 52) bir köpeğin, bir kere değnekle dövüldü mü, artık değneği her gördüğünde, hemen kaçacağını söylemekle, bazı hayvanlarda bir tür hafıza ve basit anlamda öğrenme olduğunu savunmuş olur.
- Hikmet kelimesinin sözlük anlamı itibarıyla felsefeye yakınlığı kolay fark edilmese de Tan (2007: 105), hikmet kelimesinin bilmek, anlamak, kavramak, manalarına geldiğini belirtmekle onun felsefeye yakın bir zihni etkinlik olduğuna işaret etmektedir.
- ...(Yavuz, 2000: 27)'de belirtildiği üzere, özellikle bedensel gelişim açısından bakıldığında, büyüme ve değişme daha çok kalıtım faktörünün etkisi altındadır.

II. REFERANS GÖSTERME

A. METİN İÇİ REFERANS GÖSTERME

APA yöntemi olarak bilinen metin içi referans gösterme, referans gösterilen eserin sahibinin soyadı, eserin yayın tarihi, eserin ilgili sayfa numarası gibi kısa bilgilerin parantez içinde belirtilmesi şeklinde yapılır. Referans gösterilen eserin ayrıntılı bilgileri (tam künyesi) kaynakçada verilir.

1. Tek yazarlı kitap: Referans, cümle başında ya da cümle içinde gösterilecekse, yazarın soyadı, parantez içinde veya dışında verilebilir. Her iki durumda da kitabın yayın tarihi ve sayfa numarası parantez içinde verilir.

Yazarın Soyadı (Basım Yılı: Sayfa numarası)... : Gazali (1966: 52) bir köpek bir kere değnekle dövüldü mü, artık değneği her gördüğünde hemen kaçır, diyerek bazı hayvanlarda bir tür hafıza ve basit anlamda öğrenme olduğunu ima etmektedir.

... (Yazarın Soyadı, Basım Yılı: Sayfa numarası)... :... (Yavuz, 1984: 32)de belirtildiği gibi olgunluk bir yetişkin özelliği olarak, yapısal değişikliklerin tamamlanması sonunda ulaşılan bir durumu ifade eder.

Bir kitaptan, yazarın adı zikredilmeden, bir bilgi, fikir ya da özet aktarılıyor ise:

... (Yazarın Soyadı, Basım Yılı: Sayfa numarası).

... Batı'da, 17. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan hükümet biçimleri Osmanlı kurumlarının gelişimini etkilemiştir (Mardin, 1999: 234).

Referans gösterme bir eserin tümüne yönelik ise:

... (Yazarın Soyadı, Basım Yılı)

... XVIII. yüzyıla ait metinlerin nasıl okunacağı ile ilgili tartışmalara Halepli Edîb'in cinaslı kafiyelerindeki fonolojik özellikler önemli katkı sağlamıştır (Mum, 2003).

2. İki yazarlı kitap:

Birinci yazarın Soyadı, Adının İlk Harfi., ve İkinci yazarın adının ilk Harfi., Soyadı (Basım Yılı: sayfa no/sayfa aralığı).

Babinger, F., ve F. Köprülü (2003: 12-37) Anadolu'daki erken dönem İslamiyet'i anlatmaktadırlar.

3. Üç ve daha fazla yazarlı kitap:

İlk yazarının Soyadı vd., (Basım yılı, Sayfa numarası)

Güven vd., (2010, 150) eğitimin milli yönünün ancak bir ülkenin dahil olduğu medeniyetin klasikleri aracılığı ile kazandırılabilceğini savunmaktadır.

4. İkinci kaynaktan aktarma:

Yazarının soyadı (Basım yılı'ndan aktaran Soyadı, Basım yılı: Sayfa numarası) ...

... Karakoç (1993'den aktaran Kabadayı, 2012: 112) medeniyetinin hem zahiri hem de batin yönlerini birlikte tanımak gerektiğini vurgulamaktadır.

5. Çeviri kitap: Çeviriler için aynen diğer metinlerde olduğu gibi kitabın asıl yazarı üzerinden referans gösterilir. Ancak tahkikli metinlerin dipnot gösteriminde çeviren mutlaka belirtilmelidir.

Eserin asıl yazarının Soyadı, (Basım yılı, Sayfa numarası)

Buda'ya göre (1976, 28) mutlu bir hayat yaşamak büyük ölçüde sükûnete ermekle mümkündür. ...

6. Ansiklopedi, derleme ve kitapta bölüm:

Ansiklopedi maddelerini, derlemedeki makaleleri ve kitap bölümlerini referans gösterme, ilgili madde, makale veya bölüm yazarının soyadı üzerinden yapılır. Sonra ilgili madde, makale ve bölümün içinde yer aldığı kaynağın ayrıntılı bilgileri (tam künyesi) bu kılavuzun sonuna eklenecek kaynakçada verilir.

(Yazarının soyadı, Basım Yılı: Sayfa numarası)

Tefekkür sadece İslam felsefesi açısından değil diğer bütün *İslamî* bilimler açısından da çok büyük bir önem taşır. Çünkü her türlü fikir üretimi tefekkür yoluyla sağlanır. (Keklik, 1982: 158)

7. Birden fazla kaynağı birlikte gösterme:

... (İlk kaynak yazarının Soyadı, Kaynağın basım yılı: Sayfa numarası; İkinci kaynak yazarının Soyadı, basım yılı: Sayfa numarası; ...)

Bu konuya ayrılmış çok sayıda eser (Dora, 2007: 5; Ulu, 2010: 10; Taka, 2013: 80) insan tabiatının daima iyiye yönelme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir.

8. Yazarı belirsiz kitap:

Yazar yerine kitap adı tırnak içine alınarak basım yılı ve sayfa numarası ile birlikte parantez içinde verilir.

(“Kitap adı”, Basım yılı: sayfa numarası) (“Yabancı Dil Öğretimi ve Kültür”, 2000: 59).

9. Yazarsız Kurum kitabı: Kurum adları çalışmada ilk geçtikleri yerde tam ad olarak, daha sonraki geçtikleri yerlerde ise kısaltılarak (TDK ve TTK gibi) verilmek kaydıyla referans gösterilir.

(Kurum adı, Basım Yılı: Sayfa numarası)

... (Türk Tarih Kurumu, 2009: 24) ... ; ... (TTK 2009: 24)...

... (Türk Dil Kurumu, 2002: 55)... ; ... (TDK 2002: 55)...

10. Aynı yazarın birden çok kitabı:

Yazarının soyadı (Birinci kitabın basım yılı, sayfa numarası; İkinci kaynağın basım yılı: Sayfa numarası)

Keklik'in (1982, 23; 1984: 52) çalışmalarında Türk-İslam düşünürlerinin felsefe konusundaki görüşleri ayrıntılı örnekler halinde sunulmaktadır.

Ancak, aynı yazarın aynı yıl içinde basılan birden çok eseri referans gösteriliyorsa, bu eserden yalnızca birine mahsus olmak üzere, a, b, c gibi harfler yayın yılına eklenir.

(Yazarının Soyadı, Birinci kaynağın basım yılı (a): sayfa numarası; İkinci kaynağın basım yılı (b): Sayfa numarası)

Keklik'in eserlerinde (1982a: 23; 1982b: 33) Türk-İslam düşünürlerinin varlık, bilgi ve değer konusundaki görüşleri örnek fragmanlarla açıklanmaktadır.

Aynı yazarın aynı yılda yayımlanan üç kitabı için ise şu örnek sunulabilir.

Yazar, (2000a)da estetik, (2000b)de etik, (2000c)de ise bilim üzerinde yoğunlaşmıştır.

11. Araştırma raporu:

(Yazarın Soyadı, "Raporun Başlığı" Basım yılı)

(Ergil, "Doğu Raporu" 1995)

12. Mahkeme kararı: Çalışmada geçen bir mahkeme kararı ilk geçtiği yerde ayrıntılı olarak, daha sonra atıf yapıldığında ise kısaltılarak referans gösterilir.

Karar veren makamın adı Karar tarihi ve Karar Esası Karar sayısı...

Danıştay 8. Dairesinin 16.01.1990 tarih ve 1990/1900 Esas ve 1990/3033 Karar sayısı ile verdiği kararı.

D.8.16.01.1990 T., 1990/1900 E.; 1990/3033 K.

13. Arşiv belgesi:

Arşivin tutulduğu Kurum adı, (yıl: arşiv no)

Devlet Planlama Teşkilatı, (1993: 5)

14. Mülakat (gazete, televizyon ve radyo):

Görüşülen kişinin adı (Mülakat biçimi, gün, y, yıl)...

Gürel'in (Yüz yüze mülakat, 01. 05. 2010) açıkça ifade ettiği gibi “.....”

15. Film, dizi, televizyon programları: İki farklı şekilde referans gösterilebilir.

“Filmin adı”, Yönetmenin Soyadı (Yapım yılı)...

... “Çağrı” adlı filmde Akkad (1976) İslamiyet'in doğuşunu ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini çok farklı bir tarzda işlemiştir.

Yönetmenin Soyadı (Yapım yılı) "Filmin adı"...

Akkad (1976) “Çağrı” adlı filminde İslamiyet'in doğuşunu ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini çok farklı bir tarzda işlemiştir.

Referans olarak verilen bir dizi ise, dizinin yılı ve kaçınıcı bölüm olduğu vurgulanmak kaydıyla iki farklı biçimde gösterilir.

a) (Yönetmenin Soyadı “Dizinin adı” Gösterim yılı: bölüm. sayısı) (Sınav, “Deli Yürek” 1998: b. 10)

b) “Dizinin adı”, Yönetmenin soyadı (Gösterim yılı: bölüm. sayısı)... “Deli Yürek”, Sınav (1998: b. 10)

Referans olarak verilen bir televizyon programı ise,

(Program yapımcısının Soyadı, Program Adı) Kanal adı, yayım tarihi (ay, gün, yıl).

(Yakut, Açık Ekran) Kanal X, 15. 05. 2012.

16. İnternet kaynağı:

Tam internet adresi (erişim tarihi -gün-ay-yıl). www.felsefelik.com (15.10.2010).

17. Tek yazarlı makale: Atıf makalenin tümüne ise makalenin kaynaktaki geçen sayfa aralıklarına, tek bir sayfa ya da belli sayfa aralığına ise o sayfa ya da sayfa numaraları da verilir.

(Yazarın Soyadı, basım yılı: Sayfa aralığı)

Baharççek (2000: 271-280) aynı zamanda savaşı dış politikayı dizayn eden bir enstrüman olarak ele alıp değerlendirmektedir. ...

Aynı referans aşağıdaki gibi de verilebilir:

... Savaş dış politikayı dizayn eden bir enstrümandır (Baharççek, 2000: 271-280).

Atıf tek bir sayfaya ise:

(Yazarın Soyadı, basım yılı: Sayfa no)

Baharççek (2000: 275) savaşı dış politikayı dizayn eden bir enstrüman olarak ele alıp değerlendirmektedir.

18. İki yazarlı makale:

İlk yazarın Soyadı ve ikinci yazarın Soyadı (Basım Tarihi: Sayfa no)

Tarık ve Can (2005: 85) da olaya diğer bir açıdan yaklaşarak, metodun araştırmaları etkilediği gibi zaman zaman araştırma sonuçlarının da metodu şekillendirdiğini ortaya koymaktadırlar.

19. İkiyden fazla yazarlı bir makale:

(İlk yazarın Soyadı vd., basım tarihi: sayfa no) Şahin vd. (1999: 12)

20. Çeviri makale:

Asıl yazarın Soyadı, (Basım tarihi: sayfa no)

Brostick'e göre (2008: 15) Sokrates ile İsa bazı ortak özelliklere sahip iki tarihi figürdür.

21. E-dergi makalesi:

(Yazarın Soyadı, yayın yılı: sayfa no) ... (Burak, 1998: 5).

22. Gazete makalesi:

Yazarın soyadı (Gazete adı gün. ay. yıl).

... Ekinci, "Planlarla Müellif Denetimi" adlı makalesinde (Cumhuriyet 07.08.2001)...

23. Müzik ve diğer ses kayıtları:

Söz yazarının Soyadı, (şarkının Adı, telif hakkı alındığı yıl) Yaşar (Hayat Yolları, 2010)

Eğer söz yazarı ve yorumcu farklı ise: söyleyenin soyadı ölçü alınır)

Albüm adı (CD, Plak, DVD, Kaset) Sanatçı/Besteci, Kayıt Yeri: Müzik Firmasının Adı (kayıt tarihi).

Love Me or Leave Me [CD], Kahn, G. ve Donaldson, W., Nashville: Stardust Records (1936)

24. Bildiri kitabında basılan bildiri ve poster:

Yazarın soyadı (Yayın yılı: Sayfa aralığı) Erdem (2005: 54-63)

25. Yayınlanmamış bildiri ve poster:

Yazarın soyadı, (Bildiri tarihi ve bildiri Yeri) ... Atay, (2010, Malatya)

26. Yayımlanmamış lisansüstü tez:

Yazarın Soyadı (Hazırlandığı üniversite, Kabul yılı: Sayfa no)

Açıkgöz (University of Aberdeen, U.K., 1995: 98)

B. DİPNOT İLE REFERANS GÖSTERME

Bir kaynak dipnot ile referans gösterilirken: Kaynağın ilk kez referans gösterildiği dipnotta, ayrıntılı ya da uzun künyesi verilir. Aynı kaynağa yönelik daha sonraki referanslarda ise kısa künye verilir. Bir sonraki dipnotta verilen kaynak bir önceki kaynağın aynısı "a.y." veya "a.g.y" gibi kısaltmalar kullanılmalıdır. Ancak Türkçe yapılmış bir çalışma, İngilizcedeki "op. cit." veya "Ibid" gibi kısaltmalar kullanılmaz.

1. Tek yazarlı kitap:

Yazarın Soyadı, Adı, Eser adı, (Kaçınıcı baskı) Yayınevi: Yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Ülken, Hilmi Ziya, Aşk Ahlakı, (1. basım), Ülken Yayınları: İstanbul, 1981, 27.

2. İki yazarlı kitap:

İki yazarlı kitap:

Birinci Yazarın Soyadı, Adının İlk Harfi. ve İkinci Yazarın Adının İlk Harfi. Soyadı, Kitabın Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, yayın tarihi, sayfa no.

Babinger, F. ve F. Köprülü, Anadolu'da İslamiyet (2. baskı), İnsan Yay.: İstanbul, 2003, 30-33.

3. İkidenden fazla yazarlı kitap:

İlk yazarın Soyadı, Adı, vd. Kitap Adı, (baskı no), Yayınevi: Yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Güven, Mehmet, vd. Alman İstihbaratı, (1. baskı) Nadir Yayınları: İstanbul, 2010, 150.

4. İkinci kaynaktan aktarma:

Bilgi aktarılan yazarın Soyadı, Adı, Kitabının Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: Yayın yeri, Yayın yılı, Sayfa numarasından aktaran, Soyadı, Kitap adı, Yayınevi: Yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Ülken, Hilmi Ziya, Aşk Ahlakı, (1. basım) Ülken Yayınları: İstanbul, 1981, 27'den aktaran, Nihat Keklik, Felsefenin İlkeleri, (1. basım), Doğuş Yayınları: İstanbul, 1982, 149.

5. Çeviri kitap:

Yazarın Soyadı, Adı, Kitabının Adı, (çev. kişinin Adı Soyadı), (kaçıncı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Descartes, René, Metot Üzerine Konuşma, (çev. Mehmet Karasan), (1. baskı), MEB: Ankara, 1944, 32.

6. Ansiklopedi maddesi, derleme ve kitapta bölüm:

Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi, "Ansiklopedi Maddesi, Derleme/Kitapta bölüm", Kitap adı (Kitap Editörü), (Kaçıncı baskı), varsa (çev. Kişi) Yayınevi: yayın Yeri, yıl, sayfa no.

Birinci, N. "Türkmenler" İslam Ansiklopedisi, (ed. komisyon), (1. baskı), ME Basımevi: İstanbul, 1988, 665.

7. Birden fazla kitabın birlikte kaynak gösterilmesi:

İlk yazarın Soyadı, Adı, Kitabının Adı, (Kaçıncı baskı), Yayınevi: Yayın yeri, Yayın yılı, Sayfa numarası; İkinci Yazarın Adı Soyadı, Kitap adı, Yayınevi: Yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Ülken, Hilmi Ziya, Aşk Ahlakı, (1. basım) Ülken Yayınları: İstanbul, 1981, 25; Nihat Keklik, Felsefenin İlkeleri, (1. basım), Doğu Yayınları: İstanbul, 1982, 49.

8. Yazarı belirsiz kitap:

Kitabının Adı, (varsa çev. Adı Soyadı), Kurum/Yayınevi: Yayın Yeri, yayın yılı, sayfa no.

Güneydoğu Kalkınma Raporu, DPT: Ankara, 1994, 15.

9. Kurum adına yayımlanan kitap:

Kitabının Adı, (Kaçınıcı baskı), Kurum/Yayınevi Adı: yayın Yeri, yayın yılı, sayfa numarası.

İlk kez geçtiğinde: Yeni Yazım Kılavuzu, (6. Baskı), Türk Tarih Kurumu: Ankara, 1980, 120.

Daha sonra geçtiğinde: TDK, 1970, 105.

10. Aynı yazarın birden çok kitabını kaynak gösterme:

Ülken, Hilmi Ziya, Aşk Ahlakı, (1. basım), Ülken Yayınları, İstanbul, 1981, 27; Ülken, H.Z. İslam Felsefesi, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 1967, 43.

11. Araştırma raporu:

Yazarın Adı Soyadı, “Raporun Başlığı”, Yayın Yeri, Yayın Tarihi.

Ergil, Doğu, “Doğu Raporu”, İstanbul, 1995.

12. Mahkeme kararı:

Karar veren makamın adı, Karar tarihi., Karar Esası, Karar sayısı.

İlk kez geçtiğinde: Danıştay 8. Dairesinin 16.01.1990 tarih ve 1990/1900 Esas ve 1990/3033: Karar sayısı ile verdiği kararı.

Daha sonra geçtiğinde: D. 8.16.01.1990 T., 1990/1900 E., 1990/3033 K.

13. Arşiv belgesi:

İlk kez geçtiğinde: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Defteri, 26. **Daha sonra geçtiğinde:** BOA, TD, 26.

14. Mülakat (gazete, televizyon, radyo):

Mülakat Yapılan Kişinin Soyadı, Adı, “Mülakatın Başlığı,” Mülakatın yer aldığı Radyo/ Kanal Adı, Kent, Tarih (gün, ay, yıl).

İsmet Özel ile 12 Nisan 2006 yılında yapılan yüz yüze mülakat.

15. Televizyon programı, dizi, film ... :

Program yapımcısının Adının ilk Harfi, Soyadı, "Dizi/film Ad"ı, (yayın Türü), Yayınlandığı TV., Yayın Yer, Yayınlandığı Tarih.

K.S. Bright, "Friends", Televizyon Dizisi, İstanbul, DIGITURK, Dizi Max, 1994.

16. İnternet kaynağı:

Yazarın Adının ilk Harfi, Soyadı, "Bildiri Adı" Konferans Adı, web adresi (Erişim Tarihi, ay-gün-yıl).

D. Tanışlı ve A. Özdeş (2006), "**Validity and Reliability of Patern Test**" *I. Avrupa Uygulamaya Dayalı ve Uygulayıcı Araştırma Konferansı*, <http://bildiri.anadolu.edu> (28.05.2009).

17. Tek yazarlı makale:

Yazarın Soyadı, Adı, "Makalenin Adı" Dergi Adı, Yıl/Cilt (sayı): sayfa aralığı.

Baharçipek, Abdulkadir, Bir Dış Politika Aracı Olarak Savaş, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2000, 14 (1-2), 171-180.

18. İki yazarlı makale:

İlk Yazarın Soyadı, Adı, İkinci Yazarın Adı Soyadı, "Makalenin Adı" Dergi Adı, Yıl/Cilt (sayı): sayfa no.

Saygın, Tuncay, Mehmet Önal, "Kant'ın Yetiştığı Dini Atmosfer ve Tanrı İnancı" İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011/2 (1): 105-126.

19. İkidenden fazla yazarlı makale:

İlk Yazarın Soyadı, vd. ... "Makalenin Adı" Dergi Adı, Yıl/Cilt (sayı): sayfa no.

Saygın, Tuncay, Mehmet Önal, "Kant'ın Yetiştığı Dini Atmosfer ve Tanrı İnancı" İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011/2 (1): 105-126.

20. Çeviri makale:

Yazarın soyadı, Adı, "Makale adı", (çev. Kişi), Dergi Adı, Sayısı, Yayın yılı/cilt (sayı), Sayfa aralığı.

Bostick, William F., "Jesus and Socrates", (çev. Büşra Önal), X Dergisi, 10, 2008, 15-25.

21. E-dergi makalesi:

Yazarın Soyadı, Adı, "Makale Adı", Dergi Adı, Yayın yılı/cilt, sayı: sayfa no, web sayfası, erişim tarihi.

Efil, Şahin, Nurettin Topçu'da İrade Felsefesi", İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler

Dergisi, 2012/2,1: 1-36, inijoss.com.tr (25.12.2013).

22. Gazete makalesi:

Yazarın Soyadı, Adı, "Makale Adı", Gazete Adı, tarih.

Ekinci, Oktay, "Planlarla Müellif Denetimi", Cumhuriyet, 07.08.2001.

23. Müzik ve diğer ses kayıtları:

Söz yazarının Soyadı, Adı, Şarkı adı, Telif hakkı alındığı yıl. Yaşar, Hayta, Yar Yolu, 2010.

24. Bildiri kitabında basılan bildiri ve poster:

Yazarın soyadı, Adı, "Makale adı", Akademik Etkinlik Adı, Yayınevi, Yayın yeri, Yayın yılı, Sayfa aralığı.

Burak, Jale, "Televizyonların Tüketici Üzerindeki Etkisi", *Tüketici Dergisi*, s. 4, Erişim Tarihi: 22.12.1998.

Bildiri Web'de yayımlanmış ise web adresi ve erişim tarihi de eklenmeli.

... <http://www.tuketici.org.tr/tuketici/wap44291.html>

25. Yayınlanmamış bildiri ve poster:

Yazarın Soyadı, Adı, “Makale adı”, Akademik etkinlik adı: Yayın yeri, Yayın tarih.
Anka, Ali, “Sosyal Bilimlerde Metot”, Beydağı I. Akademi Toplantısı: Malatya, 02-04 Ocak 2010.

26. Yayınlanmamış lisansüstü tez:

Yazarın soyadı, Adı, Tezin adı, (Yayınlanmamış doktora/yüksek lisans tezi), Hazırladığı üniversite ve şehir, Tarih.
Açıkgöz, Hacı Mustafa, *An Investigation of the Question of Human Agency and Freedom in Thomas Reid’s Philosophy of Action*, (Yayınlanmamış doktora tezi), University of Aberdeen, Department of Philosophy: Aberdeen (U.K.), 1995.

III. KAYNAKÇA HAZIRLAMA

1. Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, Adının ilk harfi., Kitabın Adı, (Kaçıncı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, Yılı.
Taşdelen, V., *Kierkegaard’ta Benlik ve Varoluş*, (1. baskı), Hece Yayınları: Ankara, 2004.

2. İki yazarlı kitap:

Birinci Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi., ve İkinci Yazarın Adının ilk harfi., Soyadı, Kitabın Adı, (Kaçıncı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, Yayın yılı.
Babinger, Franz ve F., *Köprülü, Anadolu’da İslamiyet*, (2. baskı), İnsan Yayınları: İstanbul, 2003.

3. İkiiden fazla yazarlı kitap:

İlk yazarın Soyadı, Adının ilk harfi., vd., Kitabın Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: Yayın Yeri, Yılı.

Anadol, Cemal, vd., Türk Kültür ve Medeniyeti, (1. baskı), Bilge Karınca Yayınları: İstanbul, 2002.

4. İkinci kaynaktan aktarma:

Bilgi aktarılan yazarın Soyadı, Adının ilk harfi., (Yayın yılı) Kitabın Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: Yayın yeri; Sayfa numarasından aktaran kişinin Soyadı, Adının ilk harfi., Kitabın adı, Yayınevi: Yayın Yeri, Yayın yılı.

Ülken, H. Z., Aşk Ahlakı, (1. basım) Ülken Yayınları: İstanbul; 27'den aktaran, N. Keklik, (1982) Felsefenin İlkeleri, Doğuş Yayınları: İstanbul, 1981.

5. Çeviri kitap:

Yazar Soyadı, Adının ilk harfi., Kitabın Adı, çev. çevirenin Adı Soyadı, (varsa editörün Adı Soyadı), (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, Yayın yılı.

Aristoteles, Metafizik, Çev. Ahmet Arslan, (3. baskı), Sosyal Yayınları: İstanbul, 2012.

6. Ansiklopedi maddesi, derleme ve kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, Adının ilk harfi., "Yazı Başlığı", Ansiklopedi/Derleme/Kitap Adı, (Kaçınıcı baskı), (varsa ed. Editör/ çev. çevirmenin Adı Soyadı), Yayınevi: Cilt no, yayın Yeri, yılı.

Utku, A., "Değer Perspektivizmi", *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Cilt 4, Eba-bil Yayınları: İstanbul, 2006.

Madde ya da bölüm yazarı belli değilse:

Madde/bölüm adı, Ansiklopedi/Derleme/Kitap Adı, (Kaçınıcı baskı), (varsa Editör ve çevirmenin. Adı Soyadı), Yayınevi: Cilt no, yayın Yeri, yayın Yılı. Wisdom, *Encyclopaedia Britannica*, (15. Baskı), Britannica: XIV: Chicago, 1987.

7. Birden fazla kitabın birlikte kaynak gösterilmesi:

İlk kitabın yazarının Soyadı, Adının ilk harfi., Kitabının Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: Yayın yeri; İkinci Yazarın Adının ilk harfi., Soyadı, Kitap adı, Yayınevi: Yayın Yeri, Yayın yılı.

Ülken, H. Z., (1981) Aşk Ahlakı, (1. basım) Ülken Yayınları: İstanbul; N., Keklik, (1982) Felsefenin İlkeleri, (1. basım), Doğuş Yayınları: İstanbul.

8. Yazarı belirsiz kitap:

Kitap adı, (Y.B.D), Yayınevi: yayın Yeri, Yayın yılı. Kırgızlar, (Y.B.D.), Memluk: Ankara, 2000.

9. Kurum adına çıkan kitap:

Kurum Adı, Kitap Adı, (varsa editör/çevirmen veya yazar/yazarların Adının ilk harfi., Soyadı) Yayın evi: yayın Yeri, Yayın yılı.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, DPT Yayını: Ankara, 1998.

10. Aynı yazarın birden çok kitabını kaynak gösterme:

Yazar Soyadı, Adının ilk Harfi., (Yayın yılı) Kitabın Adı, (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: yayın Yeri; Yazar Soyadı, Adının ilk harfi., İkinci kitabın Adı , (Kaçınıcı baskı), Yayınevi: yayın Yeri, Yayın yılı.

Ülken, H. Z., Aşk Ahlakı, (1. basım), Ülken Yayınları: İstanbul; Ülken, H. Z. (1967) İslam Felsefesi, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 1981.

11. Araştırma raporu:

Yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi., "Rapor Adı", (varsa Yayınevi veya Kuruluş): yayın Yeri, Yayın yılı.

Ergil, D., Doğu Raporu", Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı: İstanbul, 1995.

12. Mahkeme kararı:

Danıştay 8. Dairesinin 2012 tarih ve 5257 Esas sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesinin 12.06.2005 tarih ve 2005/5612 Esas ve 2006/1325 Karar sayılı kararı.

13. Arşiv belgesi:

Arşiv adı ve (varsa) tarihi, (varsa) belgenin adı, (varsa) fon kodu veya katalog numarası, (varsa) varak/yaprak/yer/ dosya numarası.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (15.08.1933), 03010, 198 352 11.

NOT: Cumhuriyet öncesi arşiv metinlerinde rumi veya hicri takvim mutlaka "h." ve "r." şeklinde kısaltılmalıdır.

14. Mülakat (Gazete, televizyon ve radyo):

Mülakatı yapan kişinin Adı Soyadı, Mülakat yapılan kişinin Adı Soyadı, Mülakatın Yayımlandığı Yer, Mülakat biçimi, Mülakat tarihi (gün, ay, yıl).

Kübra Büşra, İlber Ortaylı, Yüz yüze görüşme, Yeni Şafak, 27.02.2011.

15. Televizyon, dizi, film vb. görüntülü kaynaklar:

Program yetkilisinin Soyadı, Adı, Program Adı, Kanal adı, yayın tarihi (gün,ay, yıl).

Bardakçı, Murat, Tarihin Arka Odası, HABERTÜRK, 20. 05. 2012.

16. İnternet kaynağı:

Tam internet adresi, (Gün, ay, yıl olarak erişim tarihi).

Epictetus, The Internet Encyclopedia of Philosophy (<http://www.iep.utm.edu/e/epictetu.htm>), (15.10.2010).

17. Tek yazarlı makale:

Yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi., "Makale Adı", *Dergi adı*, cilt/yıl, (sayı), sayfa aralığı.

Mum, C., "Divan Şiirinde Hazâniye ve Bâkî'nin azâniyesi", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Bahar 2006, (4), 127-151.

Aylık/Haftalık Bir Dergide makale:

Yazar Soyadı, Adının ilk Harfi., "Yazı Başlığı", *Dergi Adı*, cilt/yıl, (sayı), sayfa aralığı.

Önal, Mehmet, "Sokrates Bir Peygamber miydi?", *Tabula Rasa*, 2007, (19), 65-80.

Dergide Yazarsız Makale:

"Yazı Başlığı", *Dergi Adı*, Tarih,(sayı), sayfa aralığı.

"Körfez Savaşı Sendromu", *Aktüel*, Haziran 1994, 143, 13-17.

18. İki ve daha fazla yazarlı makale:

Birinci yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi, İkinci yazarın Adının ilk harfi., Soyadı, "Yazı Başlığı", *Dergi Adı*, cilt/yıl, (sayı), sayfa aralığı.

Önal, Mehmet, Tuncay Saygın, "Kant'ın Yetiştığı Dini Atmosfer ve Tanrı İnancı", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 2/2011 bahar, (1), 105-126.

19. İkidenden fazla yazarlı makale:

İlk Yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi., İkinci Yazarın Adının ilk Harfi., Soyadı, Üçüncü yazarın Adının ilk Harfi., Soyadı, (varsa diğerleri için) vd. ..., "Makalenin Adı" *Dergi Adı*, Yıl/Cilt, (sayı), sayfa aralığı.

Saygın, T., M. Önal, "Kant'ın Yetiştığı Dini Atmosfer ve Tanrı İnancı" İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011/2, 1, 105-126.

20. Çeviri makale:

Yazarın soyadı, Adının ilk harfi, "Makale Adı", (çev. Adı Soyadı), Dergi Adı, Cilt/yıl, (sayı no), basım yılı, sayfa aralığı,

Haltmayer, S., "Bilgide İlerleyişin Teknolojisi Olarak Bilim Felsefesi", *Felsefe Arkivi*, (çev. Akın Etan), 1991, (28), 139-146.

21. E- dergi makalesi:

Yazarın soyadı, Adı, "Makale adı", Dergi adı, yıl/cilt, (sayı no), (varsa DIO nosu) sayfa aralığı, tam internet adresi, erişim tarihi (gün, ay, yıl).

Sinanoğlu, A. Faruk, "Yeniden Yapılanma Sürecinde Üst Kimliğin Belirginleşmesi: Ale-vilik ve Sünnilik", *Hikmet Yurdu*, 2008/1, (doi: 10.1039/ 0066-3555.134.2.358.) 25-35, <http://www.hikmetyurdu.com/index.php/ads/article/view/257> (26.12.2013).

22. Gazete makalesi: İki şekilde alıntılanır.

Yazar Soyadı, Adı, "Makale adı", Gazete Adı, tarih (ay, gün, yıl).

Ekinci, Oktay "Planlara Müellif Denetimi" *Cumhuriyet*, 07.08.2001.

Gazete adı, "Makale adı", Yazarın Adı Soyadı, tarih (ay, gün, yıl).

Bugün, "Arakan Vahşetinin Benzeri Yok", Esra Uçar, 02.06.2013.

23. Bildiri kitabında basılan bildiri ve poster:

Yazarın soyadı, Adının İlk harfi, "Makale adı", Akademik Etkinlik Adı, (varsa Ya-yınevi), yayın Yer, yayın tarih, sayfa aralığı.

Burak, J., "Televizyonların Tüketici Üzerindeki Etkisi". *Tüketici Dergisi*, İstanbul, 1998, (4), 291-307.

Bildiri bir web sayfasında yayımlanmış ise, referansın sonuna internet adresi konur

... <http://www.tuketici.org.tr/tuketici/wap44291.html> (22.12.1998).

24. Müzik ve diğer ses/görüntü kayıtları:

Söz yazarının Soyadı, Adı, Şarkının adı, Telif hakkı alındığı yıl.

Yaşar, Hayta, Yar Yolu, 2010.

25. Yayınlanmamış bildiri ve poster:

Yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi. (Yayın tarihi) “Bildiri Adı”, Akademik Etkinlik Adı: Yer, tarih (ay, gün, yıl).

Anka, Ali, “Sosyal Bilimlerde Metot”, *Beydağı I. Akademi Toplantısı*: Malatya, 02-04 Ocak 2010.

26. Yayınlanmamış lisansüstü tez:

Yazarın Soyadı, Adının ilk Harfi, (Yayın yılı) Tez Adı, (Yayınlanmamış doktora/yüksek lisans tezi), Hazırladığı Üniversite: Şehir/Ülke.

Açıkgöz, H. M., (1995) *An Investigation of the Question of Human Agency and Freedom in Thomas Reid’s Philosophy of Action* (Yayınlanmamış doktora parantezi), University of Aberdeen, Department of Philosophy: Aberdeen (U.K.).

AMAÇ VE İLKELER

1. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi *injos*, yılda iki kez (Yaz ve Kış) yayımlanan, disiplinler arası hakemli bir dergidir. Dergide: Edebiyat, Felsefe, Hukuk, İktisat, İşletme, Güzel Sanatlar, Psikoloji, Sosyoloji, Tarih sosyal bilim alanlarındaki araştırma makalelerine, çevirilere ve kitap tanıtımlarına yer verilir.
2. Yayın için gönderilen çalışmalar, içinde iletişim bilgilerinin (telefon, e-mail, mektup adresi) yer aldığı bir başvuru dilekçesi ile birlikte iletilmesi gerekir.
3. Gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayım için başka bir dergiye gönderilmemiş olmalıdır. Çalışmanın içeriği ile ilgili her türlü sorumluluk yazara aittir. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
4. Dergide, herhangi bir konferans, ya da kongrede sunulan fakat tam metin olarak kongre kitapçığında yayımlanmamış olan çalışmalara da yer verilir. Ancak bu tür yazıların sunulduğu etkinlik adı, yeri ve tarihi mutlaka ilk sayfada dipnot ile belirtilmelidir.
5. Bir araştırma kurumu ya da fonu tarafından desteklenen çalışmaların yayımlanması talep edilir ise mutlaka desteği sağlayan kuruluşun adı ve proje numarası yine ilk sayfada dipnot olarak verilmelidir.
6. Dergiye verilen yazıların dergi yazım kılavuzuna göre hazırlanmış olması gerekir. Editör, yazım kurallarına uymayan yazıları yazarına iade etme ya da düzeltilmesi için yazara tekrar gönderme yetkisine sahiptir.
7. Editör veya editörlerin ön değerlendirmesinden geçen bir çalışma içerik bakımından incelenmek üzere iki hakeme gönderilir. Hakemlerin olumlu görüş bildirmesi durumunda çalışma yayımlanmak üzere yayın kuruluna gönderilir. Hakemlerden birisi olumsuz görüş bildirir ise makale bir üçüncü hakeme gönderilir. Bu hakem de olumlu görüş bildirir ise makale yayımlanmak üzere yayın kuruluna iletilir, aksi halde makale yayımlanmaz.
8. Hakemler tarafından düzeltme önerilmiş ise çalışma yazara tekrar yollanır. Ancak hakem, "**makale düzeltildikten sonra görmek isterim**" derse yazarın düzelttiği makale tekrar aynı hakeme yollanır ve oluru alındıktan sonra yayın kurulunun onayıyla yayımlanır. Düzeltilmiş metnin belirtilen sürede dergiye ulaşip ulaşmamasından yazar sorumludur.
9. Yazarlar, çalışmalarını yayımlanmak üzere Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisine göndermekle, telif haklarını İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisine devretmiş sayılırlar.
10. Dergide yayınlanan çalışmaların içeriğinden kaynaklanan yasal sorumluluklar yazar(lar)a aittir. Dergide yazısı yayımlanan yazarlara ve sayı hakemlerine birer adet ücretsiz dergi yollanır.

AIMS AND PRINCIPLES

1. The Inonu University International Journal of Social Sciences, *Inijoss*, is an interdisciplinary journal with referees published twice a year (summer and winter). In the journal, the articles of research, translated texts and book reviews from the fields of Literature, Philosophy, Law, Economics, Business Administration, Fine Arts, Psychology, Sociology, History and other fields of the social sciences are within the scope.
2. The studies posted for publication are needed to be sent along with a letter of application which includes the contact information (phone, e-mail, address)
3. The studies sent should be unpublished and posted to no other journal for publication before. All the responsibility related to the content of the study belongs to the author.
4. In the journal, the studies which have been presented in a conference or a convention without being published as the complete text are also given place. Nevertheless, the name, place and the date of the activity in which the study has been presented must be stated in the footnote of the first page.
5. If a study sponsored by an institution of research or fund is demanded to be published, the name of the foundation and the project number must be stated in the footnote of the first page.
6. The texts posted to the journal must be checked in terms of the spelling rules of the journal. The editor has the authority to completely return or send back the texts, which do not comply with the spelling rules, to the author for correction.
7. Any study which succeeds through the pre-evaluation of the editor(s) is sent to at least two referees to be examined in terms of form and contents. If the referees state a positive view, the study is sent to the board of publication to be published. If one of the referees states a negative view, the study will be sent to a third referee. If the third referee states a positive view, then the study will be delivered to the board of publication to be published.
8. If there is any correction advised by the referees, the study is send back to the author. However, if the referee wishes “to review the article after the correction”, the corrected version of the article will be sent to the same referee and the board of publication decides to publish the article only after the positive view of the referee. The author bears the responsibility of the delivery of the article before the deadline.
9. By sending their studies to the *Inijoss* for publication, the authors accept to willingly pass the copyright of the text to the *Inijoss*, the Inonu University International Journal of Social Sciences.
10. The legal responsibilities related to the contents of their published texts belong to the author(s). A free copy of the journal will be sent to the referees of the number and the authors who have their texts published.